

Erityistä tukea tarvitsevan opiskelijan ammatillisen polun esteitä

Maarit Toivola

Pro Gradu- tutkielma

Turun Yliopisto

Kasvatustieteen laitos

Erityispedagogiikka

Tammikuu 2019

Turun yliopiston laatujärjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä

TURUN YLIOPISTO
Kasvatustieteenlaitos

TOIVOLA MAARIT: Erityistä tukea tarvitsevan opiskelijan ammatillisen
polun esteitä

Pro Gradu-Tutkielma, 110 s., 1liites.

Erityispedagogiikka

Tammikuu 2019

Ammatillisen koulutuksen tavoitteena on varmistaa kaikille opiskelijoille yhdenvertainen ja esteetön mahdollisuus perustutkinnon oppimiseen, työllistymiseen ja jatko-opintoihin. Opiskelijalla on oikeus erityiseen tukeen oppimisen vaikeuksien, sairauden, vamman tai muun perustellun syyn vuoksi. Tuesta huolimatta erityisopiskelijat keskeyttävät opintonsa useammin kuin muut opiskelijat. Tutkimuksen tavoitteena on löytää niitä esteitä, jotka haittaavat tai estävät erityistä tukea tarvitsevien opiskelijoiden opintojen etenemistä ja perustutkinnon saavutettavuutta yhdenvertaisesti muiden kanssa. Tulosten avulla voidaan kehittää ammatillista erityisopetusta esteettömämpään suuntaan.

Tutkimus perustuu suuressa ammatillisessa oppilaitoksessa toimivien erityisen tuen asiantuntijoiden mielipiteisiin ja kokemuksiin tukea tarvitsevan opiskelijan oppimisen polulla olevista esteistä. Tavoitteena on löytää niitä esteitä, joita ei ole aiemmin riittävästi tai lainkaan huomioitu. Aineisto on kerätty puolistrukturoidulla teemahaastattelulla ja analysoitu sisällönanalyysin avulla.

Tuloksissa tuli esiin runsaasti opiskelijan kohtaamia erilaisia esteitä. Opintojen alussa on esteitä, jotka aiheutuvat edeltävistä oppimiskokemuksista. Näitä ovat huono itsetunto, väärät ennakoasenteet, motivaation puute ja heikko osaamisen taso. Tiedonkulun puutteet estävät opiskelijoiden oikeutta saada henkilökohtaista tukea. Tulosten mukaan yhteisten aineiden opettajilta puuttuu usein tieto opiskelijan tuen tarpeesta, vaikka heillä on siihen suuri tarve, koska suurimmat oppimisen haasteet tulevat esiin matematiikassa ja kielissä. Erityisen tuen määrä koettiin riittämättömäksi ja se aiheuttaa esteitä opintojen etenemiseen. Puutteet vuorovaikutuksessa, huonot asenteet, opiskelijan hyvinvoinnin puutteet ja opiskelijan taustan ongelmalliset tilanteet tuovat opiskeluun haasteita, jotka estävät perustutkinnon opintojen saavutettavuutta.

Tulokset tuovat esiin puutteita yhdenvertaisuudessa. Erityisesti opintojen alkuvaiheen esteet herättävät huolta. Uuden tutkimuksen avulla olisi hyvä selvittää, miten opintojen alun esteet voidaan poistaa.

Asiasanat: erityinen tuki, ammatillinen koulutus, yhdenvertaisuus, esteettömyys, ammatin oppiminen, perustutkinto

SISÄLLYSLUETTELO

1 JOHDANTO	5
2 HISTORIAA JA KEHITYSTÄ.....	6
2.1 Ammatillinen koulutus.....	6
2.2 Aikuiskoulutus.....	7
2.3 Erityisopetus	9
3 AMMATILLINEN KOULUTUS	12
3.1 Perustutkinto.....	13
3.2 Uusi ammatillinen koulutus	15
4 ERITYISKASVATUS.....	17
4.1 Erityinen tuki ammatillisessa koulutuksessa	20
4.2 Erityisen tuen asiantuntija	23
4.3 Erityistä tukea tarvitsevan ammatin oppiminen.....	23
5 ESTEETTÖMYYS.....	28
5.1 Lait, asetukset ja säännökset.....	28
5.2 Yksilölliset opiskelijat	30
5.3 Yhdenvertaisuus oppilaitoksessa.....	32
6 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	35
6.1 Tutkimuskysymykset.....	37
6.2 Tutkimusmenetelmä	38
6.3 Tutkimusaineiston analyysi	41
7 TULOKSET	42
7.1 Tukea tarvitseva opiskelija.....	44
7.1.1 Opiskelijan itsetunto ja motivaatio.....	45
7.1.2 Oppimisvalmiudet	49
7.1.3 Poissaolot ja käyttäytyminen.....	52
7.2 Ammatilliset opinnot.....	55
7.2.1 Tukitoimet	56
7.2.2 Yhteiset aineet	59
7.2.3 Ammatilliset aineet.....	61
7.2.4 Työssäoppiminen.....	63

	4
7.3 Taustatekijöitä.....	66
7.3.1 Terveys ja hyvinvointi.....	66
7.3.2 Kotiolot.....	69
7.4 Yhteistyö	72
7.4.1 Tiedonkulku	72
7.4.2 Vuorovaikutus ja asenne.....	75
7.5 Reformi	79
7.6 Yhdenvertaisuus	81
7.7 Tulosten yhteenveto	83
8 LUOTETTAVUUS.....	94
9 POHDINTA	97
LÄHTEET	103
LIITTEET	110

1 JOHDANTO

Kaikilla ihmisillä on lakien ja opetussuunnitelmien mukaan yhdenvertainen ja tasavertainen oikeus opiskeluun ja sen myötä työhön ja hyvään elämään. Ammatillinen peruskoulutus on yksi mahdollisuus edetä kohti itsenäistä elämää ja yhteiskunnan osallisuutta. Koulutuksen tavoitteena on varmistaa kaikille opiskelijoille yhdenmukaiset ja esteettömät mahdollisuudet ammattitaidon oppimiseen ja työllistymiseen sekä jatko-opintoihin. Ammatillisen erityisen tuen tehtävänä on tukea opintoja silloin, kun opiskelijalla on haasteita oppimisessa, vammaisuutta, sairautta tai muuta opiskeluun liittyvää tuen tarvetta.

Tukea tarvitsevan opiskelijan oppimisen polulla on usein monia haasteita ja esteitä. Henkilökohtaisen tuen suunnittelun ja toteutuksen avulla pyritään löytämään keinot, joilla opintojen saavutettavuus ja esteettömyys ovat mahdollisia. Opiskelun esteettömyydestä puhuttaessa, useimmiten esille tulevat fyysiset esteet ja oppimisvaikeuksien aiheuttamat esteet, sekä niiden huomioiminen opiskelijan tukitoimissa. Tämän lisäksi opiskelijat kohtaavat muita esteitä, jotka saattavat jäädä kokonaan huomioimatta. Tästä johtuen opintojen yhdenvertainen suorittaminen ei toteudu.

Kehittämistyölle on tarvetta, sillä tilastojen mukaan erityistä tukea tarvitsevat keskeyttävät opintonsa huomattavasti useammin, kuin muut opiskelijat. Tutkimus pyrkii selvittämään, onko ammatin opiskelu saavutettavaa erityistä tukea tarvitsevien kohdalla, vai jääkö jokin opiskelun etenemistä estävä tai hidastava asia huomioimatta. Tämän tutkimuksen tavoitteena on löytää esteitä, joihin aiemmin ei ole kiinnitetty riittävästi huomiota. Tutkimus perustuu erityisen tuen asiantuntijoiden mielipiteisiin ja kokemuksiin. Tunnistamalla opintojen ongelmakohtia, voidaan parantaa ammatillisen perustutkinnon saavutettavuutta ja edistää yhdenvertaisen opintopolun toteuttamista.

Tutkimus ajoittuu ammatillisen koulutuksen suuren muutoksen alkuun. Laki ammatillisesta koulutuksesta on yhdistetty uudeksi, sekä nuoria, että aikuisia koskevaksi lainsäädännöksi. Uudistuksen myötä erityistä tukea tarvitsevien opiskelijoiden määrä kasvaa, koska nyt myös aikuiset opiskelijat ovat nuorten lisäksi oikeutettuja erityiseen tukeen ammatillisissa perusopinnoissa. Tukea

tarvitsevat ovat heterogeeninen ryhmä, jossa haasteet ja tuen tarve ovat henkilökohtaisia. Yhdenvertaisuuden toteutumisen haasteena ovat ammatilliselle koulutukselle asetetut tuottavuuden tavoitteet, vähenevä ohjaus, lisääntyvä itsenäinen opiskelu ja toisaalta tukea tarvitsevat yksilölliset opiskelijat henkilökohtaisine polkuineen.

2 HISTORIAA JA KEHITYSTÄ

Tämä luku käsittelee ammatillisen koulutuksen, erityisopetuksen ja aikuiskoulutuksen historiaa sekä kehitysvaiheita, joiden kautta on päädytty kuluvaan vuoteen alussa voimaan tulleisiin uudistuksiin. Suomessa ammatillisen koulutuksen historia ja kehitys on liittynyt ajan kuluessa laajempiin yhteiskunnallisiin ja taloudellisiin sekä työelämälähtöisiin koulutuspolitiikan kehittämistavoitteisiin (Kaikkonen 2010, 13 – 14).

2.1 Ammatillinen koulutus

Ammattikasvatuksen alku oli käsityöläisten ammattikuntalaitoksen oppipojasta kisälliksi ja edelleen mestariksi tapahtuva oppimisen järjestelmä. Sunnuntaikoulut perustettiin käsityön tekijöille 1820-luvulla ja niitä pidetään ensimmäisinä varsinaisina ammattikouluina. Sitä ennen ammattitaito opittiin tekemällä käytännön töitä ammatin osaavan johdolla. Koulutuksen tavoitteena oli käytännöllisten ja tietopuolisten taitojen kehittyminen. Jo silloin ajateltiin, että koulunkäynti pelastaa joutumasta huonoille teille. Koulutus ei ollut systemaattista, kontrolloitua, eikä koskettanut läheskään kaikkia. Kova kilpailu maailmanmarkkinoista toi edun sille kansakunnalle, jolla oli koulutetuin työväki. Vuosina 1880- 1910 teollisuus lisääntyi yhteiskunnassa ja vuonna 1900 annettiin asetus, jossa mainittiin päivisin toimivat valmistavat ammattikoulut. Vuodesta 1920 alkaen käynnistyi ammatteihin valmistavien koulujen opetus sekä erikoisammattikoulujen toiminta. Ammatillisen koulutuksen alkuvaiheelle oli ominaista eri alojen erilaiset koulut, jotka toimivat erillään. (Klemelä 1999, 34 - 43, 186 – 196.)

Ammatillista koulutusta arvostettiin ja se lisääntyi sotien jälkeen 50-luvulta alkaen ja sitä pidettiin merkittävänä taloudellisen menestyksen, sekä yksilön sosiaalistamisena työelämään ja yhteiskuntaan (Klemelä 1999, 286 - 287). Keskiasteen koulunuudistus muokkasi 1980-luvulla ammatillista koulutusta laaja-alaisemmaksi ja nivelsi koulu- ja opistoasteen joustavaksi jatkumoksi. Yleissivistävien aineiden määrä lisääntyi ja koulutus oli kustannuksiltaan edullista, vähensi koulutusaikaa ja koulutuksen päällekkäisyyttä. (Klemelä 1999, 343 - 344.) Koulutuspolitiikkaan tuli 1980-luvun loppupuolella uusia elementtejä yhteiskunnan ja työelämän muutosten myötä kilpailua, valikointia ja kyvykkyyden mittaamista, joka asetti opiskelijat eriarvoiseen tilanteeseen. Laman tullessa 90-luvun alussa vahvistettiin elinikäisen kouluttautumisen merkitystä kansakunnan menestymiseksi. Toisen asteen tutkinnot muodostuivat tärkeiksi työllistymisen kannalta (Niemi 2015, 3) useiden kirjoittajien mukaan. Kaikille tuli tasa-arvoinen mahdollisuus toisen asteen koulutukseen, joko lukiossa tai ammatillisessa oppilaitoksessa, sekä edelleen jatko-opintoihin ammattikorkeakouluissa. Seurauksena yleissivistävän ja ammatillisen koulutuksen arvostus tasapainottui. (Laukia 2015, 13 - 14.) Ammatillista koulutusta kehitettiin työelämälähtöisemmäksi ja vuosituhannen vaihteessa tutkintoihin tuli pakollisena työssäoppiminen työpaikalla, aidoissa työtilanteissa. Kaikki ammatilliset tutkinnot tulivat kolmivuotisiksi vuonna 2001. Osaamisen näytöt, näyttötutkinnot sekä niihin liittyvä osaamisen tunnustaminen ja tunnistaminen toivat uusia haasteita ammatilliseen koulutukseen. Uutena oppimisympäristönä tuli verkko-oppiminen. (Helakorpi 2010, 5 - 8)

2.2 Aikuiskoulutus

Suomen itsenäistymisen aikaan 1917 alkoi myös ammatillisen aikuiskoulutuksen historia. Tällöin ryhdyttiin perustamaan ammatillisia kurssikeskuksia, joiden tavoitteena oli tarjota laadukkaita ja laaja-alaisia koulutusammatteja. (Räty 2016, 28 - 29.) Myöhemmin Aikuiskoulutuskomitea painotti tasa-arvoa ja kaikkien oikeutta koulutukseen ja lisäksi haluttiin taata kansallinen kilpailukyky koulutuksen keinoin. Näin haluttiin varmistaa ammatillisen peruskoulutuksen tarjoaminen sitä ilman jääneille tai vain kansalaiskoulun käyneille työttömyyden poistamiseksi ja työllistymisen parantamiseksi. Aikuiskoulutuksen komitea 1975 Rädyn (2016, 29) mukaan.

Aikuiskoulutuksen johtoryhmän mietinnössä (1982) todettiin, että kaikilla kansalaisilla tuli olla samanlaiset oikeudet aikuisopintoihin. Mietinnön mukaan on pyrittävä *"kannustavaan pedagogiikkaan, joka aktiivisesti pyrkii poistamaan taustatekijöistä aiheutuvaa jälkeenjääneisyyttä, tukemaan oppimisvaikeuksissa olevia ja saattamaan oppilaat mahdollisimman korkean yhteisen minimitason yläpuolelle. Tämä vaatii aikuispedagogiikan tasa-arvoa lisäävien eriyttämisratkaisujen sekä oppimisvaikeuksien voittamiseen tähtäävien toimenpiteiden kehittämistä."* Saman vuosikymmenen alkupuolella ammatillinen aikuiskoulutus laajeni koskemaan myös erilaisia erityisryhmiä, kuten maahanmuuttajat. (Räty 2016, 30 - 31.)

Alkuvaiheessa ammatillinen aikuiskoulutus oli suunnattu aikuisille ja se sisälsi vain ammatillisia opintoja. Tavoitteena oli, että kaikilla kansalaisilla oli tasa-arvoinen mahdollisuus ja oikeus aikuisopintoihin riippumatta aiemmista opinnoista, taloudellisesta tilanteesta tai sukupuolesta. Kahdeksankymmentäluvun loppupuolella ammatillinen aikuiskoulutus tuli kaikkien ammatillisten oppilaitosten tehtäväksi ja aikuisten ammatillisten perustutkintojen taso tuli verrannolliseksi nuorten tutkintojen kanssa. Ammatilliset aikuistutkinnot ovat perustuneet näyttötutkintoihin, joissa ammattitaito voidaan osoittaa riippumatta siitä, missä tarvittavat tiedot ja osaaminen on hankittu. Kun näkökulma oli painottunut taloudelliseen menestykseen, oli uhkana jättää kouluttamatta aikuiset, joilla on oppimisen vaikeuksia. Heidän opiskelunsa vaatii enemmän tukitoimia ja työllistyminen on epävarmempaa. Pystyäkseen nyky-yhteiskunnan kiihtyvän kehityksen mukana on työn tekijöiden uudelleen koulutauduttava ja pyrittävä päivittämään osaamisensa useita kertoja työuransa aikana. (Räty 2016, 30 – 38.)

Yksilöllisyys, henkilökohtaiset opiskelusuunnitelmat, henkilökohtaistaminen ja ohjaus olivat ammatillisen aikuiskoulutuksessa keskeisiä lähtökohtia, jotta opiskeluajat lyhenivät 2000-luvulla. Aiempi osaaminen tunnustetaan, ammattitaito ja osaaminen arvioidaan näytöillä ja osaaminen tunnustetaan tutkintotodistuksen antamisella. Henkilökohtaistamisen avulla voidaan tunnistaa myös oppimisen vaikeudet ja antaa erityistä tukea. (Räty 2016, 41.)

2.3 Erityisopetus

Erityisopetuksen historia suomessa alkaa jo 1800 luvun lopussa, jolloin perustettiin ensimmäiset ammatilliset erityisoppilaitokset Vuolteen (1993) mukaan. Ihmisten erilaisuus huomattiin, kun hitaampien ja heikompien työntekijöiden mahdollisuudet työllistyä vähenivät (Miettinen 2008, 24). Työntekijöiden valikointia perusteltiin vammojen, sairauksien tai puutteellisuuden kautta ja heikoimmat saatettiin eristää yhteisöstä sosiaalisen kontrollin keinoin (Vehmas 2005, 56 - 57).

Ammatillinen erityisopetus alkoi aistiviallisten ja myöhemmin kehitysvammaisten, sekä tylsämielisten koulutuksena. Opetuksen tavoitteena oli antaa oppilaille mahdollisuus selviytyä elämässä, sekä oppia työskentelemään maataloustöissä. (Klemelä 1999, 180.) Koulutuksen tavoite oli saada vammaiset toimimaan kuten normaalit ja terveet (Vehmas 2005, 64). Aistivialliskoulujen tehtäväksi annettiin kehittää oppilaiden käytännön taitoja ja koulun tavoitteena oli itsenäisyyteen sekä työntekoon kannustaminen ilman holhoamista. Aistivialliskomitean mietintö on myöhemmin todettu merkittäväksi, koska siinä ensimmäistä kertaa harkittiin erityiskasvatuksen perusteita. Työn teon ja ammatillisten taitojen opettaminen vammaisille nähtiin tarpeellisena ja tärkeänä. Tämän myötä annettiin asetus kuuromykkien ja sokeiden opetuksesta. (Klemelä 1999, 181 - 182.) Erityisopetus toimi 1900-luvun alkupuolella erillisissä laitoksissa, joka oli sen ajan mukaan merkki sivistyksestä. Se kohdistui oppilaisiin aluksi elimellisten ja näkyvien vammojen perusteella, mutta myöhemmin mukaan tulivat oppilaat, joiden koettiin olevan haitaksi yleisopetuksen sujuvalle toiminnalle. Tavoitteena oli normaalistaa kaikki erityisoppilaat, aikakausi oli vammaisille epäsuotuisa ja heidät koettiin uhkana kansakunnan puhtaudelle. (Vehmas 2005, 63 - 64.)

Toinen maailmansota muutti paljon yleisiä asenteita vammaisuutta kohtaan. Sodan myötä vammautui ja invalidisoitui suuri määrän ihmisiä, jotka olivat kuntoutuksen ja tuen tarpeessa. Kansallisen yhteishengen ja vastuullisuuden myötä suomeen syntyi vammaisten kuntoutusjärjestelmä ja siihen kuului osana ammatillinen koulutus. Invalidisäätiön kuntoutustoiminnan koulumuotoinen ammattiopetus alkoi vuonna 1942, jolloin oppilaat olivat pääosin sotainvalideja, soteleskiä ja sotaorpoja. Klemelä (1999, 278.)

Erityisopetuksessa alettiin 1900-luvulla kiinnittämään enemmän huomiota normaaliuden rajoilla oleviin henkilöihin ja heidän oppimisvaikeuksiinsa sekä käytöshäiriöihin. Oppiminen nähtiin yksilöllisenä tapahtumana ja ongelmien ajateltiin johtuvan pääasiassa yksilöstä itsestään. Erityisopetus perustui opiskelijan erityispiirteiden diagnostisointiin ja luokitteluun. (Vehmas 2005, 87.) Ammatillisen erityisopetuksen periaatteena oli järjestää kaikille henkilökohtaisiin kykyihin perustuvaa koulutusta, jonka tavoitteena oli suorituskyvyn mukainen ammatillinen taito, jonka avulla opiskelija saattoi hankkia toimeentulon. Ammatillisen koulutuksen ajateltiin tuovan itsenäisyyttä asumisen ja toimeentulon osalta. Koulutuksen puuttuminen johti todennäköisesti yhteiskunnan vastuulle erilaisiin hoitolaitoksiin. (Klemelä 1999, 281- 282.)

Tavallisten ammatillisten oppilaitosten mahdollisuutta järjestää erityisopetusta erillisenä tai samoissa luokissa muiden kanssa käynnistettiin 1970-luvulla. Tämän myötä ammatillista erityisopetusta järjestettiin myös apukoululaisille. (Kaikkonen 2010, 10 -11.) Keskiasteen uudistuksen myötä vuonna 1978 kaikille tuli tasa-arvoinen mahdollisuus ammatilliseen koulutukseen. Vaikeasti vammaisten osalta ammatillisista oppilaitoksista annettu laki vuonna 1987 velvoitti kaikki ammatilliset oppilaitokset huolehtimaan eri tavoin vammaisten koulutuksesta. Erityisopetuksen roolia vahvistettiin uudessa laissa vuonna 1989, jolloin koulutuksen järjestäjiä veloitettiin vastuuseen tukea tarvitsevista nuorista ja keskustelu painottui integroituun erityisopetukseen Miettisen (2008, 24 - 25) mukaan.

Kivirauman (2004, 9 - 10) mukaan suomalainen koulutus oli segregoitunut sekä suuntautunut tekemään luokista homogeenisiä, tehokkaita sekä sujuvia ja toisaalta oli pyritty tavoittelemaan vaatimuksia vammaisten integroimisesta samoihin luokkiin muiden kanssa. Integrointia on edistänyt, eristävän laitospolitiikan purku ja vammaisten ottaminen mukaan yhteiskunnan normaaliin arkeen.

Inklusiivisen eli kaikille yhteisen opetuksen kehittäminen on ratifioitu monissa kansainvälisissä sopimuksissa. Yhdenvertaiset mahdollisuudet ja oikeudet oppimiseen koetaan kansainvälisten ihmisoikeussopimusten lähtökohtana ja demokraattisen yhteiskunnan veloitteena. (Kaikkonen 2010, 12.)

Koulutustakuun myötä kansalaisille varmistettiin yhtäläinen oikeus elinikäiseen oppimiseen, takaamalla (laissa 474/1978) kaikille opiskelijoille mahdollisuus perusopetuksen jälkeiseen koulutukseen. Normalisaatioperiaatteen mukaisesti painotettiin kaikkien ihmisten yhtäläisiä oikeuksia ja yhdenvertaisuutta sekä mahdollisuuksia toimia edellytystensä mukaisesti. Erityistä tukea tarvitsevien opiskelijoiden ammatillinen koulutus järjestettiin normaaliryhmässä tai erityisopiskelijoiden omissa ryhmissä, jolloin voitiin antaa erityisopetusta koko ryhmälle. (Kaikkonen 2010, 10-11.) Ammatillisen koulutuksen lainsäädäntö (1989) vahvisti erityisopetuksen roolia ja koulutuksen järjestäjiä velvoitettiin voimakkaammin ottamaan vastuuta tukea tarvitsevista nuorista. Oppimis-, lukemis- ja kirjoittamisvaikeudet sekä sosiaaliset ja käyttäytymisen ongelmat nousivat esiin ja ryhdyttiin puhumaan enemmän integroidusta erityisopetuksesta. (Miettinen 2008, 25.)

Erityisopetuksen rooli ammatillisessa koulutuksessa vahvistui edelleen vuonna 1998, kun koko ikäluokan kouluttaminen, vaikeavammaiset mukaan lukien siirtyi opetushallitukselle. Henkilökohtainen, opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma otettiin käyttöön ja toiminta keskittyi yksilölliseen erilaisuuden tulkintaan ja käsittelyyn. Tämän tavoitteena oli oppimisen ongelmien tunnistaminen ja siihen liittyvät tukitoimet. (Miettinen 2008, 25) Ammatillisten erityisammattioppilaitosten rooli muuttui 2000-luvulla, jolloin palvelut laajentuivat ja pääpaino erityisestä tuesta siirtyi yleisiin ammattioppilaitoksiin (Jahnukainen ym. 2012, 30). Opetusministeriö edellytti vuonna 2004 tavoitteissaan ammatillisia erityisopetuksen toimijoita vastaamaan yhteiskunnan ja työelämän tarpeisiin ja muutoksiin monipuolisella ja riittävällä tarjonnalla työllistymisen parantamiseksi (Kaikkonen 2010, 15). Erityisopetuksen kehittäminen painottui siihen, että erityistä tukea tarvitsevat nuoret opiskelevat yhteisissä oppimisympäristöissä muiden opiskelijoiden kanssa. Erityisammattioppilaitoksista tuli resurssi- ja osaamiskeskustoja, joiden tehtäväksi on annettu tehdä yhteistyötä sekä tukea ammattioppilaitoksia asiantuntijaorganisaationa erityisopetukseen liittyen. Tämän lisäksi heille jäi vaikeasti vammaisten ammatillinen opetus ja valmennus. (Kaikkonen 2010, 16)

3 AMMATILLINEN KOULUTUS

Ammatillinen koulutus luo pohjan opiskelijan ammatilliselle kasvulle, minäkuvalle, itsetuntemukselle ja käsitykselle itsestä ammattilaisena sekä työelämän osana. Koulutuksella luodaan valmiudet myös työllistymiselle ja elinikäiselle oppimiselle (Markkanen 2007, 15). Ammatillinen koulutus on kasvun tukea ammattitaidon oppimiseen ja ammatilliseen kehittymiseen. Ammatillinen koulutus sisältää teoreettisia yhteisten aineiden opintoja, ammatillisia alaan liittyviä opintoja, työpaikalla oppimista ja osaamisen osoittamista näytöillä. (Brunila ym. 2013, 13). Ihmiskäsitys ammatillisessa koulutuksessa perustuu ammattikasvatuksen käsitteeseen, ammattien edellyttämien valmiuksien ja ammateissa toimivien henkilöiden välityksellä. Hyvän ammatti-ihmisen määrittely tapahtuu yhteisöissä, jolloin kvalifikaatio ja kompetenssi saavat sisältönsä. (Miettinen 2008, 22 - 23.) Kompetenssi tarkoittaa työn tekijän pätevyyttä eli ammatillista osaamista, jolla hän vastaa työnantajan kvalifikaatiovaatimuksiin. Ruhotien (2005) mukaan ammatillinen kompetenssi ammatillisessa koulutuksessa tarkoittaa taitoa tehdä työ tai tehtävä vaihtelevissa tilanteissa, konteksteissa ja olosuhteissa. Kvalifikaatio on hänen mukaansa tekijän kyvykkyyttä vastata työnantajan työn haasteisiin, suoriutua muuttuvista työtehtävistä tietojen ja taitojen avulla. Kvalifikaatio liittyy ammattiin sekä ammatin vaatimuksiin ja elää ammatin mukana. (Miettinen 2008, 53 - 54.) Ammatillista kasvutapahtumaa ohjaa osaltaan myös omaan osaamisalaan liittyvä ammattispesifinen ammattietiikka, jonka myötä opiskelijat omaksuvat ammatillisen vastuullisuuden sekä sosiaaliseen kasvuun ja hyvinvointiin liittyvät arvot (Miettinen 2008, 49).

Ammattikoulutuksen tavoitteena on osaaminen, joka on taidon soveltamista ja suhteuttamista sosiaaliseen ympäristöön, jolloin kokemusperäinen tieto kasvaa. Osaaminen koostuu tietämisestä, taitamisesta ja kokemuksesta. Ammattisivistys on työhön liittyvää sivistystä, joka muodostuu työssä tarvittavista tiedoista, taidoista, arvoista ja asenteista Pehkosen (2013, 31 - 32) mukaan. Ammatillinen koulutus on nähty hyvänä väylänä kädentaitajille ja toiminnan ihmisille. Erityistä tukea tarvitsevat opiskelijat ohjataan myös samoin perustein ammatillisiin opintoihin ja perustellaan, että hän ei ole lukija vaan tekijä. (Niemi 2015, 5 usean kirjoittajan mukaan.)

Ammatillisen koulutuksen tavoitteena on ammatillisen osaamisen ja työelämän kehittäminen ja osaamistarpeisiin vastaaminen. Koulutus edistää myös työllisyyttä ja yrittäjyyttä sekä tukee elinikäistä oppimista. (OPH ammatillinen koulutus.)

Ammatillinen koulutus toimii Mjelden (2005) mukaan tiiviissä yhteistyössä työelämän kanssa ja siitä johtuen työelämän kehitys vaikuttaa nopeasti ammatillisen koulutukseen ja opetussuunnitelman sisältöihin ja tavoitteisiin (Niemi 2015, 4). Uusliberalistinen koulutuspolitiikka korostaa taloudellisia tavoitteita, kilpailua sekä tehokasta toimintaa huippujen kouluttajana ja kehittäjänä kiihtyvässä kansainvälisessä maailmassa, jossa myös erityisopetuksen on pärjättävä (Kivirauma 2004, 20). Erityisen tuen avulla pyritään varmistamaan kaikille peruskoulun päättävälle ammatin opiskelijoille yhdenvertaiset opiskelumahdollisuudet toisen asteen koulutuksessa Miettisen (2008,14) mukaan.

3.1 Perustutkinto

Ammatillinen peruskoulutus on ammatilliseen perustutkintoon johtavaa koulutusta, josta säädetään Laissa ammatillisesta koulutuksesta (531/2017) 2§.

Lain mukaan tutkintojen ja koulutuksen tarkoituksena on kohottaa ja ylläpitää väestön ammatillista osaamista sekä antaa mahdollisuus ammattitaidon osoittamiseen sen hankkimistavasta riippumatta. Ammatillinen koulutus kehittää yhteistyössä työ- ja elinkeinoelämää ja koulutuksella pyritään vastaamaan sen osaamistarpeisiin, edistämään työllisyyttä, sekä antamaan valmiuksia yrittäjyyteen. Koulutus antaa mahdollisuuden työ- ja toimintakyvyn jatkuvaan ylläpitoon, sekä tukee elinikäistä oppimista ja ammatillista kasvua. Laissa tarkoitettun koulutuksen tarkoituksena on lisäksi edistää tutkintojen tai niiden osien suorittamista. Laissa tarkoitettun koulutuksen tavoitteena on lisäksi tukea opiskelijoiden kehitystä hyviksi, tasapainoisiksi ja sivistyneiksi ihmisiksi ja yhteiskunnan jäseniksi, sekä antaa opiskelijoille jatko-opintovalmiuksien, ammatillisen kehittymisen, harrastusten sekä persoonallisuuden monipuolisen kehittämisen kannalta tarpeellisia tietoja ja taitoja. (Laki ammatillisesta koulutuksesta 531/2017, 2§)

Ammatillisia tutkintoja ovat ammatilliset perustutkinnot, ammattitutkinnot ja erikoisammattitutkinnot. Ammatillisessa perustutkinnossa osoitetaan laaja-alaiset ammatilliset perusvalmiudet alan eri tehtäviin sekä erikoistuneempi osaaminen ja työelämän edellyttämä ammattitaito vähintään yhdellä työelämän toimintakokonaisuuteen liittyvällä osa-alueella. Ammatillisten perustutkintojen, sekä tutkintojen osien mitoituksen peruste on osaamispiste. Ammatillisten perustutkintojen laajuus on 180 osaamispistettä. Ammatilliset tutkinnot muodostuvat ammatillisista tutkinnon osista ja yhteisistä tutkinnon osista, jotka ovat: viestintä- ja vuorovaikutusosaaminen, matemaattis- ja luonnontieteellinen osaaminen sekä yhteiskunta- ja työelämäosaaminen. Elinikäisen oppimisen avaintaidot sisältyvät ammatillisten tutkinnon osien ammattitaitovaatimukseen ja yhteisten tutkinnon osien osaamistavoitteisiin, sekä niiden arviointikriteereihin. Avaintaitojen tavoitteena on tukea sellaisen osaamisen kehittymistä, jota tarvitaan jatkuvassa oppimisessa, työelämän tilanteissa selviytymisessä ja tulevaisuuden uusissa haasteissa. Avaintaidot ovat: oppiminen ja ongelmanratkaisu, vuorovaikutus ja yhteistyö, ammattietiikka, terveys, turvallisuus ja toimintakyky, aloitekyky ja yrittäjäisyys, kestävä kehitys, estetiikka, viestintä ja mediaosaaminen, matematiikka ja luonnontieteet, teknologia ja tietotekniikka, aktiivinen kansalaisuus ja eri kulttuurit. (Laki ammatillisesta koulutuksesta 531/2017.)

Tutkinnon osien edellyttämä ammattitaito ja osaaminen osoitetaan tekemällä käytännön työtehtäviä aidoissa työtilanteissa ja työprosesseissa. Näytössä opiskelija osoittaa, miten hyvin hän on saavuttanut tutkinnon perusteissa määritellyn keskeisen ammattitaidon tai osaamisen. Yhteisten tutkinnon osien suorittamiseksi vaadittava osaaminen voidaan tarvittaessa osoittaa myös muulla tavoin. Näyttö pyritään toteuttamaan työpaikoilla käytännön työtilanteissa. Koulutussopimukseen perustuvassa koulutuksessa opiskelija hankkii osaamista työpaikalla käytännön työtehtävien yhteydessä. Koulutussopimukseen perustuvassa koulutuksessa opiskelija ei ole työsuhteessa. Henkilökohtaisesta osaamisen kehittämissuunnitelmasta tulee ilmetä ne käytännön työtehtävät, joita tekemällä opiskelija voi saavuttaa tavoitteeksi asetetun osaamisen. (Laki ammatillisesta koulutuksesta 531/2017.)

Ammatillisen koulutuksen opetussuunnitelman perusteiden mukaan koulutuksen tasa-arvo edellyttää, että jokaisella henkilöllä on erilaisista oppimisedellytyksistään huolimatta yhdenvertaiset mahdollisuudet osallistua ammatilliseen koulutukseen sekä koulutuksen jälkeen sijoittua työhön ja yhteiskuntaan täysivaltaisena kansalaisena. Erityistä tukea tarvitsevien ammatillinen koulutus toteutetaan yhdenvertaisuusperiaatteen mukaan ensisijaisesti tavallisissa ammatillisissa oppilaitoksissa, samoissa ryhmissä integroituna muiden kanssa tai erityisryhmissä. Inklusiivisen periaatteen mukaan kaikilla on oikeus yhteiseen kouluun, jossa jokainen voi oppia ja opettajat uskovat periaatteeseen, joka mahdollistaa kaikkien erilaisten opiskelijoiden oppimisen. Opiskelijat ajatellaan yksilöllisinä, jonka mukaan heitä ohjataan ja mahdollistetaan henkilökohtaisten tavoitteiden mukainen oppiminen. Tämän myötä olisi hyvä syrjäyttää termi ”erityinen”, joka vertailee johonkin toiseen ominaisuuteen tai taitoon ja käyttää sanaa yksilöllinen. (Honkanen ym. 2009, 29)

Suurin osa perustutkinnon opiskelijoista siirtyy ammatilliseen koulutukseen suoraan peruskoulusta yhteishaun kautta, osalla nuorista on takanaan ammatilliseen koulutukseen valmistava koulutus tai muita opintoja. Valmistavien koulutusten tavoitteena on ehkäistä syrjäytymistä ja valmentaa, kuntouttaa sekä ohjata opiskelijoita ammatilliseen peruskoulutukseen. Maahan muuttaneilla opiskelijoilla on tavoitteena myös yhteiskuntaan kiinnittyminen eli kotoutuminen. (Hakala, Mietola & Teittinen, 2013, 201 - 202.) Perustutkintokoulutukseen tulevien maahanmuuttajien ja aikuisten edeltävät koulutus- ja työkokemukset ovat heterogeenisiä.

3.2 Uusi ammatillinen koulutus

Ammatillisen koulutuksen reformi on koulutuslainsäädännön uudistus, joka astui voimaan 1.1.2018. Reformiksi kutsutaan jonkin asian uudistusta ja muutoksen aikaansaattamista suunnitelmallisesti ja laillisin keinoin. Reformi sisältää ylhäältä asetetun strategisen linjauksen, jossa määritellään reformin lähtökohdat ja tavoitteet sekä konkreettiset toimenpiteet, joihin ryhdytään reformin strategisen ulottuvuuden linjausten mukaisesti (Ahtiainen 2012, 11).

Tulevaisuuden työelämässä tarvitaan uudenlaista osaamista ja ammattitaitoa. Tästä johtuen on lähdetty kehittämään ammatillista koulutusta, joka vastaa

paremmin työelämän tavoitteita sekä huomioi pienenevän rahoituksen antamat mahdollisuudet. Reformin uudistusten myötä ammatillisessa koulutuksessa työvoimakoulutus tulee osaksi uutta ammatillista koulutusta ja rahoitusjärjestelmä on tuloksiin ja vaikuttavuuteen kannustava. Tutkintojärjestelmä on selkeämpi ja perustuu paremmin työelämän tarpeisiin. Uudistuksen jälkeen on vain yksi näyttöön perustuva tapa suorittaa tutkinto. (OPH 2018, reformin tuki.)

Ammatillisen koulutuksen reformissa uudistetaan ammatillisen koulutuksen rahoitusta, ohjausta, toimintaprosesseja, tutkintojärjestelmää ja järjestäjästruktuureita. Lait ammatillisesta peruskoulutuksesta ja ammatillisesta aikuiskoulutuksesta yhdistetään uudeksi laiksi, jossa keskeisenä lähtökohtana on osaamisperusteisuus ja asiakaslähtöisyys. Työpaikoilla tapahtuvaa oppimista ja yksilöllisiä opintopolkuja lisätään. Uudessa ammatillisessa koulutuksessa korostuvat osaaminen, asiakaslähtöisyys ja elinikäinen oppiminen. Kaikki koulutus lähtee opiskelijoiden ja työelämän tarpeista. Ammatillisen koulutuksen tärkein tehtävä on tuottaa tulevaisuuden ammatillista osaamista opiskelijoiden ja työelämän tarpeisiin. Yhteinen uusi laki yhdistää aiemmin erillään olleen nuoriso- ja aikuisten ammatillisen koulutuksen ja tuo yhtenäisen ammatillisten tutkintojen ja koulutuksen järjestämisluvan. Yhdistyminen tuo vapautta ja joustavuutta vastata osaamistarpeisiin alueellisesti. Rahoitusjärjestelmä tukee keskeyttämisen alentamista, lyhentää opiskeluaikaa ja työllistymistä. Opettajien työssä tulee esiin ohjauksellisuus ja he tekevät enemmän yhteistyötä työelämän kanssa ja toimivat erilaisissa oppimisympäristöissä. (OPH 2018, reformin tuki.)

Reformi tuo ammatillista perustutkintoa opiskelevalle lisää joustoa, koska jokainen opiskelee oman henkilökohtaisen osaamisen kehittämissuunnitelmansa (HOKS) mukaisesti. HOKS sisältää sen, miten tavoitteeksi asetettu osaaminen saavutetaan ja millaista opetusta, ohjausta sekä tukea opiskelija tarvitsee. Opiskelija voi edetä yksilöllisen opintopolun mukaan omaan tahtiinsa ja näyttää osaamisensa, käytetyllä ajalla ei ole merkitystä. Yhteiset opinnot osat kuuluvat kaikille ammatillisen perustutkinnon opiskelijoille, aiemmasta poiketen myös aikuisille. Ammattitaito osoitetaan näytöillä, jotka toteutetaan pääasiassa työpaikoilla, jossa ammatillisen osaamisen arvioinnin suorittavat opettaja ja työelämän edustaja yhdessä. Opinnoissa pyritään mahdollisimman monipuolisiin oppimisympäristöihin, kuten työpaikat, oppilaitos ja virtuaaliset

oppimisympäristöt. Työpaikoilla oppimisen toivotaan edistävän työllistymistä. Uuden ammatillisen koulutuksen tavoitteena on reagoida jatkossa nopeammin työelämältä tuleviin osaamistarpeisiin sekä työvoimatarpeisiin. Työpaikalla voi opiskella ammatilliseen perustutkintoon kuuluvia opintoja työsopimukseen perustuvalla oppisopimuskoulutuksella tai koulutussopimuksella. Työpaikoilla opiskeluun on yhdenmukaiset toimintamallit, osapuolten tehtävät, ja vastuut. Koulutussopimuksessa ei ole määritelty pisteinä tai aikana jakson kestoa ja se tehdään yksilöllisesti enintään tutkinnon osa kerrallaan. Työssä oppiminen suunnitellaan opiskelijan henkilökohtaiseen suunnitelmaan yksilöllisten tavoitteiden mukaan. Työpaikan ohjaajat ovat arvioimassa osaamisen näyttöjä, jotka pääsääntöisesti järjestetään työpaikoilla todellisissa työtilanteissa. (OPH 2018, reformin tuki.)

Tutkintorakennetta ollaan uudistamassa 2019 siten, että noin puolet tutkintonimikkeistä poistuu ja tilalle tulee uusia, jotka ovat nykyistä laaja-alaisempia tutkintoja. Uusiin tutkintoihin sisällytetään nykyisten tutkintojen osaaminen siten, kuin työelämässä sille on tarvetta. Uudet tutkinnot tarjoavat laaja-alaisemmin erilaisia valinnan mahdollisuuksia suunnata osaamista työelämän ja yksilöllisten tarpeiden mukaisesti. (OPH 2018, tutkintorakenne) Ammatillisen koulutuksen rahoitus uudistuu painottamaan toiminnan vaikuttavuutta ja tehokkuutta. Rahoitusmallin peruselementit ovat perusrahoitus (opiskelijavuodet), suoritusrahoitus (tutkinnot ja tutkinnon osat), vaikuttavuusrahoitus (mm. työllistyminen ja jatko-opinnot) ja strategiarahoitus. (OPM 2018, reformin tuki / rahoitus.) Rahoitus tukee arvoja, jotka eivät huomioi erityistä tukea tarvitsevaa opiskelijaa ja hänen suorituksiaan.

Tulevaisuuden osalta puhutaan ennustamattomuudesta ja tulevaisuuden osaamistarpeita on vaikeaa nähdä. Ammattien osaamisvaatimukset muuttuvat nopeasti ja uusia ammatteja ja työtehtäviä syntyy. (Laukia 2015, 15 -16).

4 ERITYISKASVATUS

Erityisopetuksessa erityiskasvatus ja ammattikasvatus yhdistyvät ammatillisen koulutuksen tavoitteiden, sekä työelämän vaatimusten mukaisesti. Ne antavat

yhdessä ammatilliselle erityisopetukselle monimuotoisen tiedepohjan, jonka Helakorpi (1992, 187 - 197) määrittelee psykokognitiiviseen, psykomotoriseen ja psykososiaaliseen komponenttiin. Psykokognitiivinen alue on ammatillisen osaamisen tietopuolista hallintaa, psykomotorinen alue on pääosin käden taitoihin liittyvän osaamista ja psykososiaalinen alue liittyy ihmissuhde- ja vuorovaikutustaitoihin Miettisen (2008, 35) mukaan.

Ihminen nähdään fyysisenä ja psyykkisenä kokonaisuutena, joka on kasvanut ja kehittynyt omassa sosiaalisessa ympäristössään. Psyykkinen puoli vaikuttaa ajatteluun, oppimiseen, muistiin, havaitsemiseen, tunteisiin, tarpeisiin, persoonallisuuteen ja kieleen. Fyysisiin ominaisuuksiin vaikuttavat aistien ja hermoston toiminta, fyysinen olemus ja elintoiminnot sekä perintötekijät. Sosiaalisiin ominaisuuksiin vaikuttavat yhteiskunta, arvot, normit, ryhmä, asenteet ja roolit. Nämä ammattitaidon osa-alueiden määritelmät sopivat erityisopetuksen tarpeisiin, koska ne kattavat alueet, joihin erityisopetus perustuu Aarnion, Helakorven ja Luopajarven (1991) mukaan Miettinen. (2008, 35.)

Ammattikasvatuksessa on keskeistä tieto ja taito sekä niiden suhde toisiinsa. Erityiskasvatus keskittyy opiskelijan mahdollisuuksiin, tiedollisiin ja taidollisiin opintoihin. Ammattikasvatus pyrkii tuottamaan työelämälle vaatimukset täyttäviä osaavia, itsenäisesti ja joustavasti toimivia työntekijöitä. Erityiskasvatus pyrkii huolehtimaan koko ikäluokan erilaisten oppijoiden kouluttamisesta ja näin syntyy tilanne, jossa ammatillinen erityisopetus tasapainoilee erilaisten odotusten ja tavoitteiden keskellä. (Miettinen 2008, 22.)

Yhteiskunnan näkökulmasta vammaisuus on nähty usein yksilöllisenä ja yksilön ongelmana, joka koetaan negatiivisen ominaispiirteenä ja sitä pyritään ehkäisemään, parantamaan ja korjaamaan, vaikka se voitaisiin nähdä yhdeksi inhimillisen moninaisuuden ilmenemismuodoksi Vehmaksen (2005, 210) mukaan. Erityispedagogiikassa puhutaan vammaisista, erityisopiskelijoista, oppimisvaikeuksia omaavista opiskelijoista, erityistä tukea tarvitsevista, sairaista ja henkilöistä, jotka ovat kykenemättömiä tasapainoiseen tuottavaan toimintaan tai ovat häirinneet koululaitoksen sujuvuutta. Nimityksillä luodaan eriarvoisuutta ja leimataan henkilöt puutteellisiksi. Vehmas (2005, 103) sanoo, että sana erityinen ja erilaisista tarpeista puhuminen pitäisi poistaa leimautumisen ja syrjimyksen vuoksi. Hän esittää, että kouluissa ja yhteiskunnassa siirryttäisiin puhumaan pelkästään yksilöllisistä piirteistä ja tarpeista.

Vehmaksen (2005, 94) mukaan käsite erityiset tarpeet on vielä kokonaan määrittelemättä, vaikka opiskelijan ominaisuuksiin perustuvat opetuksen käytännön vaatimukset ovat selvillä. Erityinen tarve voi määräytyä myös normatiivisen arvottamisen kautta, kuten luku- ja kirjoitustaito, jolloin se palvelee sekä opiskelijan, että yhteiskunnan tarpeita. Oppimisvaikeuksiin vaikuttaa varsinaisten syiden lisäksi monia taustatekijöitä kuten sukupuoli, etninen- ja sosioekonominen tausta, ikä sekä siihen liittyvät kehitysvaiheet ja kriisit. (Miettinen 2008, 30- 31.)

Vammattomat ammattilaiset ovat toimineet erityispedagogiikan ja erityisopetuksen asiantuntijoina ja pyrkineet vakauttamaan yhteiskunnallista järjestystä sopeuttamalla vammaiset vallitseviin olosuhteisiin. Erityisopetus on huolehtinut jo 1800- luvulta lähtien opiskelijoista, joilla on ajateltu olevan puutteita taidoissa, kyvyssä huolehtia itsestään, mahdollisuudessa toimia yhteiskunnan täysivaltaisena jäsenenä tai ovat käyttäytyneet erityisen häiritsevästi. Erityispedagogiikka ja erityisopetus ovat toimineet lapsen parhaaksi, tavoitteena ”normaalisuus”. Vammaisten oman aktivoitumisen myötä syntyi sosiaalinen vammaistutkimus, joka on kyseenalaistanut yhteiskunnan tavan toimia, niin sanotun normaaliväestön tavoitteiden, arvojen ja käytäntöjen mukaan. (Vehmas 2005, 83- 84.)

Erityisopetus on saanut arvostelua, epätarkoituksenmukaisuudesta, tehottomuudesta, leimaamisesta ja eristämisestä. Tavoite ja toiminta on ollut yleensä hyvää tarkoittava ja aikansa asiantuntijoiden näkemyksen mukainen. Erityisopetus on tieteen, koululaitoksen ja muiden instituutioiden välisen vuorovaikutuksen tulos, jonka hyödyllisyyttä ei voi väheksyä. Erityispedagogiikan ja erityisopetuksen tavoitteina ovat lapsen tai nuoren erityisen tuen tarpeiden tunnistaminen, sekä niiden mukaisten pedagogisten tukitoimien suunnitteleminen ja toteuttaminen, opiskelun tavoitteiden saavuttamiseksi. Voidaan myös kyseenalaistaa se, kenen erityinen tarve todellisuudessa on. Onko se opiskelijan, opettajan, koulun tai vanhempien. Useimmiten se kohdistuu kouluun, ja sen toimintatapoihin, tarpeeseen sekä järjestykseen, ennustettavuuteen ja rutiiniin. (Vehmas 2005, 89- 94.)

Normalisaatioperiaate on integraation ja inklusion perustana. Inklusiivinen koulu voi toteutua, kun opettajat sitoutuvat kohtaamaan kaikkien lasten tarpeet. Nykyinen koulu on organisoitunut normaaliuden varaan. Inklusiivinen koulu

arvottaa erilaisuuden positiivisesti ja organisoituu sen varaan. (Vehmas 2005, 126.)

Erityisopetuksessa yhdistyvät erityis- ja ammattikasvatus. Ne muotoutuvat ammatillisen koulutuksen tavoitteiden ja työelämän vaatimusten mukaisiksi. Erityis- ja ammattikasvatuksen samanaikaisessa toteutuksessa esiintyy ristiriitaa, koska työnantajat odottavat osaavia, itsenäisiä ja joustavia työntekijöitä. Toisaalta pyritään kouluttamaan toisella asteella koko ikäluokka. Tästä johtuen ammatilliseen koulutukseen tulee opiskelijoita, joilla ei ole edellytyksiä vastata työelämän asettamiin korkeisiin tavoitteisiin. Ammatillinen erityisopetus tasapainoilee molempien odotusten keskellä ja lisähaastetta tuo erityistä tukea tarvitsevan opiskelijan vaikeudet, henkilökohtaiset tavoitteet ja tukitoimien toteuttaminen. (Miettinen 2008, 22.) Erityispedagogiikan tutkimus ja käytäntö on viime vuosina lähentynyt inklusiivisempaan suuntaan Kivirauman (2004, 19) mukaan.

4.1 Erityinen tuki ammatillisessa koulutuksessa

Ammatillinen erityisopetus on osa ammatillista koulutusta ja sen tehtävänä on tukea opintoja, kun opiskelijalla on haasteita oppimisessa, vammaisuutta, sairautta tai muuta opiskeluun liittyvää tuen tarvetta. Ammatillisen erityisopetuksen tavoitteena on mahdollistaa kaikkien opiskelijoiden oppiminen ja taata mahdollisimman tasavertaiset opiskelumahdollisuudet. Peruskoulusta erityisen tuen opiskelijat ohjautuvat suurimmaksi osaksi ammatilliseen koulutukseen. Oppimisvaikeuksista johtuen ammatillinen koulutus koetaan usein toimivammaksi kuin lukio. Miettisen (2008, 15) mukaan ammatillinen erityisopetus kohdistuu erilaisiin opiskelijoihin, jotka voivat olla vaikeasti vammaisista erityisen lahjakkaisiin nuoriin, joiden haasteet voivat olla mielenterveyden, sosiaalisten suhteiden tai päihteiden käytön alueella.

Erityisopetuksen haasteena on tunnistaa erilainen tai poikkeava opiskelija mahdollisimman varhaisessa vaiheessa ja päättää, milloin hän on erityisen tuen tarpeessa. Opiskelijaa seurataan opintojen alussa ja kun opettaja huomaa tuen tarpeen, tehdään tuen päätös. Ratkaisuun vaikuttaa oppilaitoksen ja opettajan ihmiskäsitys, mahdolliset testitulokset siitä, mitä opiskelijalta odotetaan sekä minkälainen kehitysvaihe opiskelijalla on menossa ikäänsä nähden. (Miettinen 2008, 23.)

Inklusion ideologiana on opetusjärjestely, jossa poistetaan erityisopetuksen eristäviä ja erillisiä tapoja toimia. Tavoitteena on mahdollisimman tavallinen, jokaiselle kykyjensä mukaan sopiva opetus lähikouluperiaatteella, riippumatta opiskelijoiden sosiaalisista eroista, joiksi myös erityisen tuen tarve luokitellaan. (Hakala, Mietola & Teittinen 2013, 173.)

Erityisen tuen tavoitteena on varmistaa yhdenvertaiset koulutusmahdollisuudet ja tasa-arvoiset elämisen mahdollisuudet kaikille nuorille ja aikuisille. Oppimista tuetaan moniammatillisella yhteistyöllä ja kokonaiskuntoutuksellisella otteella, joka tarkoittaa opiskelijan fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen hyvinvoinnin tukemista opintojen aikana. Opiskelijan tuen tarve tunnustetaan mahdollisimman varhain opintojen alussa tai niiden kuluessa ja tukitoimet suunnitellaan yhdessä koulutuksen järjestäjän ja opiskelijan kanssa. Opiskelijan henkilökohtaisten valmiuksien, tavoitteiden ja mahdollisuuksien mukaan suunnitellut yksilölliset tukitoimet ja kuvaus erityisen tuen tarpeesta kirjataan opiskelijan henkilökohtaiseen osaamisen kehittämissuunnitelmaan. (OPH 2018 opas, 1- 2.)

Ammatillisen erityisen tuen järjestäminen perustuu lakiin ammatillisesta koulutuksesta, jonka 64§:ssä määritellään erityinen tuki seuraavasti:

Opiskelijalla on oikeus erityiseen tukeen, jos hän oppimisvaikeuksien, vamman, sairauden tai muun syyn vuoksi tarvitsee pitkäaikaista tai säännöllistä erityistä oppimisen ja opiskelun tukea tutkinnon tai koulutuksen perusteiden mukaisten ammattitaitovaatimusten tai osaamistavoitteiden saavuttamiseksi. Erityisellä tuella tarkoitetaan opiskelijan tavoitteisiin ja valmiuksiin perustuvaa suunnitelmallista pedagogista tukea sekä erityisiä opetus- ja opiskelujärjestelyitä. Erityisen tuen antamisen tavoitteena on, että opiskelija saavuttaa tutkinnon tai koulutuksen perusteiden mukaisen ammattitaidon ja osaamisen. Erityistä tukea saavan opiskelijan osalta ammatillisen perustutkinnon perusteiden mukaista osaamisen arviointia voidaan mukauttaa laatimalla opiskelijalle yksilöllinen osaamisen arviointi. Osaamisen arviointia voidaan mukauttaa vain siinä määrin, kuin se on opiskelijan henkilökohtaiset tavoitteet ja valmiudet huomioon ottaen välttämätöntä. Erityisen tuen antamisen tavoitteena on lisäksi edistää opiskelijan kokonaiskuntoutusta yhteistyössä kuntoutuspalveluiden tuottajien kanssa.

Opetushallituksen ohjeiden mukaan tuki voi koostua erilaisista oppimisympäristöistä, kuten rauhallinen, työelämälähtöinen tai tuettu ympäristö. Oppimista voidaan tukea erilaisilla apu- ja havainnointivälineillä, selkeäkielisillä ja kuvitetuilla opiskelumateriaaleilla ja äänikirjoilla sekä erilaisilla opetusmenetelmillä. Lisäksi on huomioitava mahdolliset tuen tarpeet oppitunneilla, työssäoppimisessa ja näytöissä. Erityisen tuen asiantuntija koordinoi ja suunnittelee opiskelijan yksilölliset tukitoimet, jonka toteutumiseen osallistuvat yhteistyössä kaikki opettajat ja ohjaajat. Erityisen tuen toteutumista seurataan opintojen edetessä ja laaditaan jatkosuunnitelmia oppimisen etenemisen mukaan. (OPH 2018 opas 2 - 3)

Ammatillisten opintojen erityisen tuen tavoitteena on, että opiskelija saavuttaa tutkinnon perusteiden mukaisen ammattitaidon ja osaamisen. Pedagogiset järjestelyt, erityinen tuki ja ohjaus ovat koulutuksen järjestäjän keinoja tukea opiskelijaa opinnoissaan. Jos opiskelija ei tukitoimista huolimatta saavuta tyydyttävän tason osaamista, voidaan osaamisen arviointia mukauttaa niiltä osin, kuin se on välttämätöntä. Jos jokin vaatimus tai osaamistavoite on opiskelijalle kohtuuton, huomioiden aikaisemman koulutaustan, vamman tai sairauden, tulee tehdä päätös tutkinnon perusteista poikkeamisesta. (OPH opas 2018, 4)

Koulutuksen järjestäjä päättää opiskelijalle annettavasta erityisestä tuesta ja osaamisen arvioinnin mukauttamisesta sekä ammattitaitovaatimuksista tai osaamistavoitteista poikkeamisesta. Opiskelijaa ja tämän huoltajaa tai laillista edustajaa tulee kuulla ennen päätösten tekemistä. Koulutuksen järjestäjän tulee kirjata henkilökohtaiseen osaamisen kehittämissuunnitelmaan opiskelijalle tarjottavan erityisen tuen sisältö, osaamisen arvioinnin mukauttaminen sekä ammattitaitovaatimuksista tai osaamistavoitteista poikkeaminen. (OPH 2018 opas 4 – 5.)

Erityistä tukea saavalla opiskelijalla on oikeus opiskelun edellyttämiin avustajapalveluihin ja erityisiin apuvälineisiin. Vammaisuuden perusteella opiskelijoille järjestettävistä muista palveluista ja tukitoimista säädetään erikseen. (laki ammatillisesta koulutuksesta 531/2017 pykälä 101) Erityisopetus voi olla positiivista erityistä tukea ja tasapuolistavaa erityiskohtelua opiskelijalle, mutta erillisissä luokissa tai kouluissa toteutettuna se voi käännyä poikkeavaksi toimenpiteeksi Kaikkosen (2010, 13) mukaan Niemi, Mietola ja Helakorpi (2010).

4.2 Erityisen tuen asiantuntija

Ammatillinen erityisopettaja on keskeinen asiantuntija erityiseen tukeen liittyvissä asioissa. Erityisopettaja erikoistuu oman ammattialan opettajuuden kautta ammatin oppimisessa tarvittaviin tukitoimiin. Ammatillinen erityisopettaja ymmärtää erityiskasvatuksen periaatteet ja niiden käytön ammatillisen osaamisen, kehittymisen ja kasvun tukemisessa. Työssä vaaditaan, sekä ammattipedagogiikan, että erityispedagogiikan ymmärtämistä, osaamista ja soveltamistaitoa. (Kaikkonen 2010, 18 - 19.)

Hirvosen (2006,108) mukaan erityisopettajan kyky lukea opiskelijan tarpeita, auttamishalu, ymmärtäminen ja nuoren vahvuuksien hyödyntämisen taito edistävät nuoren kasvua ja kehitystä yhteiskunnan jäseniksi (Miettinen 2008, 42)

Erityisopettajan työssä yksilöllisen oppimisen tukeminen on keskeisessä roolissa. Työ sisältää seuraavia työtehtäviä: opetuksen suunnittelua, materiaalin valmistelua, opetusta, ohjaamista, opiskelijan itsenäisen selviytymisen tukemista, oppimisvaikeuksien kartoitusta, henkilökohtaisten suunnitelmien laatimista (HOKS), opintojen ohjaamista, tukea työssäoppimisen toteutukseen, yhteistyötä opettajien, tukiverkoston ja huoltajien kanssa sekä seuranta ja tietojen dokumentointia. (Kaikkonen 2010, 39 - 40.)

Erityisen tuen asiantuntijalla on vahva eettinen velvollisuus tietää mitä hän tekee ja miten hänen toimenpiteensä ja ratkaisunsa vaikuttavat erityisopiskelijan tilanteeseen. Erityisopettajan ammatillisuuteen kuuluu ymmärrys erilaisuudesta ja sen hyväksymisestä. Hän pyrkii vastaamaan opiskelijan erityisiin tuen tarpeisiin, joita opinnoissa esiintyy. Erityisopetuksessa tulee esiin opiskelijan suoritusten moraalinen arviointi ja huomioidaan teon motiivit, itse teko tai teon seuraukset. Erityisopiskelijan teon arvioinnissa on huomioitava opiskelijan ymmärrys ja tietoisuus omien tekojensa seurauksista. Tästä johtuen erilaisten opiskelijoiden opetuksessa painotetaan erilaisia lähtökohtia. (Miettinen 2008, 47-48.)

4.3 Erityistä tukea tarvitsevan ammatin oppiminen

Koulutustakuun myötä kaikilla peruskoulun päättävillä on oikeus toisen asteen opintoihin. Ammatilliseen peruskoulutukseen tulee monen ikäisiä opiskelijoita,

joille tutkinnon tavoitteiden saavuttamiseen ja työllistymiseen tarvitaan erityisiä tukitoimia. Opiskelijat ovat nuoria ja aikuisia, joten opiskeluun liittyvät vaikeudet ovat erilaisia ja henkilökohtaisia. Opiskelijoilla saattaa olla erilaisia oppimisen vaikeuksia, käyttäytymisen häiriöitä, sairauksia ja fyysisiä rajoitteita, jotka tuovat haasteita ammattitaidon oppimiseen ja ammatissa toimimiseen. Usein opiskelijan tilanteeseen liittyy komorbiditeetti eli usean vaikeuden päällekkäisyys. Oppimisvaikeuksien taustalla saattaa vaikuttaa myös sukupuoli, etninen tausta tai sosioekonomiset tekijät. (Miettinen 2008, 30.)

Hirvosen (2006, 114) tutkimuksen mukaan opiskelijan ikä voi vaikuttaa tuen tarpeeseen, koska ammatillisessa koulutuksessa olevalla nuorella ikäkauteen, kehittymiseen ja itsenäistymiseen liittyvät kriisit kerääntyvät samalle ajalle. Tästä johtuen kehityskriisin ja erityisen tuen muun tarpeen erottaminen voi olla vaikeaa. (Miettinen 2008. 30 - 31.)

Aiemmin ajateltiin että opiskelijan tulee opinnoissaan mukautua eli integroitua oppimisympäristöön ja tapoihin toimia. Nykyään on siirrytty inklusioajatteluun, jonka mukaan fyysinen ja sosiaalinen ympäristö sekä pedagogiikka mukautuu kaikille opiskelijoille sopivaksi. (Lignell 2013, 61.)

Ammateilla on omat vaatimuksensa ja yhteisön jäsenet määrittelevät hyvän ammatti-ihmisen ominaisuudet, joihin ei useimmiten sisälly henkilön erityispiirteet ja rajoitteet. Erityiskasvatuksen tavoitteena on luoda erityisopiskelijalle edellytykset tiedollisiin ja taidollisiin opintoihin. Erityisopiskelijan yksilölliset vahvuudet ja rajoitteet tuovat esiin mahdolliset kvalifikaatiot ja kompetenssin tuleviin työtehtäviin. (Miettinen 2008, 22 - 24.) Kvalifikaation ja kompetenssin käsitteet saavat uudet sisällöt, kun asiaa katsotaan erityisopiskelijan näkökulmasta ammatillisessa erityisopetuksessa. Opetuksen tavoitteet ja tavoiteltava ammattitaito määritellään opiskelijan tavoitteiden mukaisesti. Opiskelijan vahvuuksiin perustuva kapea-alainen osaaminen saattaa antaa hyvän kompetenssin ja kvalifikaation johonkin tiettyyn, kyseiselle opiskelijalle sopivaan työtehtävään. Ruohotien (2005) mukaan tavoitteena saattaa olla työelämän perustaidot, joilla voi selviytyä yhteiskunnassa ja jotka antavat pohjan työelämään siirtymiseen. (Miettinen 2008, 54.)

Helakorven (2009) mukaan ammattiopetuksen tärkeimmät tavoitteet ovat tunnistaa ja tunnustaa opiskelijan henkilökohtainen osaaminen ja pystyvyys.

Lisäksi opintojen pitää tukea ja motivoida opiskelijan persoonallisiin taipumuksiin perustuvaa oppimista ja ammatillista kasvua. (Pynnönen & Uusinoka 2013, 51)

Ammatin oppimiseen liittyvä oppimisympäristö, jossa oppiminen tapahtuu työn tekemisen, tekemällä oppimisen ja kehittymisen avulla on luontevaa erityisopiskelijoille, koska oppiminen on situationaalista, informaalia sekä puheeseen ja tekemiseen perustuvaa. Oppiminen on näin tehokkaampaa ja sopii opiskelijan käytettävissä oleviin vahvuuksiin paremmin kuin teoreettiset ja kirjalliset oppimisen menetelmät Raizen (1994, 76 - 77) mukaan Miettinen (2008, 23.)

Opiskelijan ammatillisessa kasvussa yhdistyvät tieto-, ja taitupuolinen oppiminen ja osaaminen eli ammattitaidon kehittyminen. Ammatillisen koulutuksen ihmiskäsitys saa perustan normaaliudesta ja erilaisuuden määrittelystä, jotka liittyvät aikaan, kulttuuriin, sosiaalisen kontekstiin ja yhteiskunnan arvoihin. Normaali on toivottava ja positiivinen tila ja erilaisuus on päinvastainen negatiivisesti painottunut tila. Erityinen tarve on lähtökohtaisesti normatiivinen käsite, joka luokittelee tarpeet tavallisiksi ja erityisiksi. Tämä luokittelee ihmiset ja edistää joidenkin ihmisten syrjäyttämistä ja syrjintää. Tavoite on hyvä, mutta onko yhteiskunta asettanut tavoitteena olevat normit oikeudenmukaisesti ja perustellusti. Vallitsevan yhteisön asettamat sosiaaliseen ja ammatillisten tehtävien kognitiiviset ja pätevyysvaatimusten tasapainon löytäminen oikeudenmukaiseksi ja toimivaksi kaikkien kannalta on haasteellista. (Vehmas 2005, 98 - 104.)

Välttämättöminä pidetyt taidot ja kyvyt sekä niiden perusteella syntyneet erityiset tarpeet syntyvät sosiaalisissa yhteyksissä yhteiskunnan asettamien tavoitteiden mukaisesti. Oppimisen kannalta välttämättömien kykyjen määrittäminen on hankalaa, koska yksiselitteistä kaikkia koskevaa päämäärää opetukselle on vaikeaa asettaa ja erityisten tarpeiden syntyyn vaikuttaa koulujärjestelmän kyky kohdata opiskelijoiden yksilölliset tarpeet. Opiskelijan oma ääni ja asiantuntijuus jää helposti kuulematta ja tukitoimet perustuvat lähinnä ammattilaisten näkökulmaan. (Vehmas 2005, 98 – 100.)

Opiskelijan opetuksen ja yksilöllisen tuen tulee perustua opiskelijan vahvuuksiin ja osaamiseen. Opiskelijalla voi olla hyvät sosiaaliset taidot, vuorovaikutustaidot tai ammatillista osaamista. Tavoitteet tulee asettaa opiskelijan tavoitteiden

mukaiselle tasolle. Tavoitteeseen pääseminen antaa onnistumisen kokemuksen ja pitää yllä motivaatiota. (Raudasoja & Rentola 2013, 35)

Aila Paason (2010) ammatillista opettajaa koskevan väitöskirjatutkimuksen aineistosta nousi esiin ammatillisten opettajien pedagogisten tietojen ja taitojen hyvätasoinen osaaminen. Erityispedagogiikan taidoissa ja ihmiskäsityksissä on opettajilla puutteita. Myös erilaisten oppijoiden kohtaamisessa, oppimisvaikeuksien tunnistamisessa ja yksilöllisyyden huomioimisessa löytyy kehitettävää. (Paaso 2010, 173.)

Patrikaisen (1997) mukaan opettajalla on ihmiskäsityksensä mukaan mahdollisuus kohdata tukea tarvitsevat opiskelijat opettamisen arvoisina, oppivina ja kehittyvinä ihmisinä tai sopimattomina ammatilliseen koulutukseen puutteiden ja soveltumattomuuden vuoksi (Miettinen 2008, 23).

Opiskelijan oppimisen tukeminen perustuu moniammatilliseen yhteistyöhön ja kokonaiskuntoutukselliseen otteeseen. Tällä tarkoitetaan opiskelijan fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen hyvinvoinnin tukemista opinnoissa. (OPH 2018 opas, 1.) Henkilökohtaistaminen on prosessi, jossa jokaiselle ammatillisen koulutuksen opiskelijalle suunnitellaan ja toteutetaan tämän tarpeita vastaava koulutuspolku. Henkilökohtaistamisessa tunnistetaan ja tunnustetaan opiskelijan aiempi osaaminen ja suunnitellaan uuden osaamisen hankkimisen sisällöt ja tavat sekä ohjauksen ja tuen toimet sekä niiden seuranta. Suunnitelma tehdään yhdessä opiskelijan kanssa. (OPH 2018, reformin tuki.)

Opetusministeriön 2007 julkaiseman strategian mukaan integraatiota ja inklusiota pitää edistää. Vaateista yksilöä kohtaan on siirryttävä yhteisöön kohdistuviin vaateisiin ja vammaiskeskeisyydestä vahvuusaluekeskeisyyteen. Lisäksi pyritään moniammatilliseen yhteistyöhön, vanhemmat mukaan lukien.

Rädyn (2016, 47) mukaan ammatillisen aikuiskoulutuksen kohderyhmää ovat pääasiassa olleet heikommassa asemassa olevat matalasti koulutetut henkilöt. Heidän koulutuksensa haasteisiin on vastattu henkilökohtaistamisella ja näyttötutkintojärjestelmällä. Aikuiset ovat opiskelijoina hyvin heterogeeninen ja laaja ryhmä, joilla on erilainen koulutausta, työkokemus ja elämäntilanne. Aikuisilla oppimisen vaikeudet näkyvät Noste-projektin mukaan erilaisena eri tilanteissa. Opiskelijoilla oli haasteita opiskelutekniikoissa, ryhmä-, ja yhteistyötaidoissa sekä tieto- ja viestintätekniisissä taidoissa. Heillä oli heikko

itsetunto opiskeluun liittyen ja vanhentunut opettajajohtoinen oppimiskäsitys. Opiskelun kestoa pidensivät oppimisvaikeudet ja vähäinen luottamus omiin taitoihin Hulkarin ja Pakasteen (2007, 24) mukaan.

Rädyn (2016, 45) tutkimuksen mukaan eri hallinnon aloilla tehtyjen tutkimusten tuloksena on havaittu, että monet aikuisista menestyvät hyvin opinnoissaan, mutta osa aikuisista tarvitsee erityistä tukea, tai muita tukitoimia onnistuakseen opiskelussaan tai työelämän tehtävissä. Oppimisen vaikeudet muuntuvat ja ilmenevät aikuisena eri tavalla kuin lapsena ja nuoruudessa, tutkimusten mukaan ne kuitenkin seuraavat jossain muodossa läpi koko elämän. Akku – johtoryhmä on ohjeistanut, että ammatillisen aikuiskoulutuksen tulee suuntautua voimakkaammin työelämälähtöisempään suuntaan ja opettajien pedagogisten taitojen kehittämisessä painotetaan aikuisten opiskelijoiden erityisen tukemisen osaamista. (Räty 2016, 49.)

Ammatillisilla opettajilla on vahva substanssiosaaminen omalta alaltaan, erityisopiskelijan opintojen tukemiseen tarvitaan lisäksi oppimisprosessin tuntemusta, erilaisuuden tunnistamista ja hyväksymistä sekä ihmisyyden arvostamista. Erityisopiskelijan oppimisen tukemiseen tarvitaan aikaa, erilaisia opiskelumenetelmiä ja joustoa tavoitteiden osalta. (Miettinen 2008, 41) Oppimistaitoja kehittämällä kuka tahansa voi oppia paremmin, jos oppimista tuetaan ja järjestelyin on turvattu hyvät edellytykset. Oppimiseen vaikuttaa käsitys itsestä oppijana, motivaatio, sitoutuminen ja tukiverkko. Opiskelija voi itse vaikuttaa omaan asenteeseensa, ajatteluunsa ja käsitykseensä itsestään oppijana. (Virolainen & Virolainen 13 - 14, 2018.)

Opettajan rooli on toimia opiskelijan tietojen ja taitojen oppimisen ohjaajana. Erityisopiskelijoilta edellytetään myös yhteisten aineiden tietopuolista osaamista, sekä myös ammatillisiin aineisiin liittyvää teoreettista tietoa. Tämä aiheuttaa usein suurta tuen tarvetta ja opintojen pitkittymistä. Opiskelijalla saattaa olla ammattisivistystä, vaikka tiedoissa ja taidoissa onkin puutteita. Erityisopiskelijan opintoihin liittyvät esteettiset, empiiriset aistikokemukset tuovat tunnekokemuksia ja ymmärrystä, joilla on merkittävä rooli. Opiskelijan omat kokemukset ja tuntemukset tuovat opiskeluun ja oppimiseen merkitystä herkkyyttä ja koskettavuutta, joka edistää yhteisöllisyyttä ja kulttuurista ymmärrystä. Esteettiset kokemukset lisäävät kehitystä ja mielihyvän kokemusta. (Miettinen 2008, 51- 53.)

5 ESTEETTÖMYYS

Tasa-arvo ja yhdenvertaisuus ovat suomessa tärkeitä periaatteita, joiden noudattamista on kansallisesti pidetty keskeisenä arvona. Tämä tapahtuu lainsäädännön ja erilaisten kansallisten ja kansainvälisten ajatusten soveltamisella käytäntöön. Yhdenvertaisuus on kaikkien ihmisten oikeuksien toteutumista ja yksilöllisten tarpeiden huomioimista. (Eskola ym. 2014,5)

Esteettömyyden käsitteeseen liitetään usein yhdenvertaisuuden periaate. Sillä tarkoitetaan yhdenvertaisten mahdollisuuksien ja oikeuksien toteutumista yhteiskunnassa (Eskola, Männistö & Nyberg 2014, 6). Termit yhdenvertaisuus, esteetön ja saavutettava ovat merkitykseltään toisiaan lähellä ja niitä käytetään yleisesti synonyymeinä (Putkinen 2009, 11). Esteettömyyttä ja saavutettavuutta voidaan tarkastella useasta eri näkökulmasta. Niillä tarkoitetaan muun muassa ympäristön, viestinnän ja palvelujen saavutettavuutta. Palvelujen esteettömyys ja saavutettavuus tarkoittavat kaikkien kansalaisten sujuvaa osallistumista yhteiskunnan toimintaan, kuten työntekoon, opiskeluun, harrastuksiin ja kulttuuriin. Esteettömyys koskee laajasti elämän eri osa-alueita ja sen eri ulottuvuudet ovat usein rinnakkaisia ja päällekkäisiä. Esteettömyys ja saavutettavuus ovat monimuotoisia käsitteitä, joille ei ole vakiintunutta määritelmää. Niitä voidaan käyttää rinnakkain ja pitää keskenään synonyymeina. (Eskola, Männistö & Nyberg 2014, 6.) Näin menettelen myös tässä tutkimuksessa, käytän termejä sen mukaan mitä lainaamissani lähteissä on käytetty, tavoitteena on niiden samansuuntaisen merkityksen kuvaaminen.

5.1 Lait, asetukset ja säännökset

Esteettömyys, yhdenvertaisuus ja syrjintä on huomioitu monen lain avulla. Lakien tavoitteena on varmistaa kaikkien ihmisten oikeudet. Yhdenvertaisuus on tärkeä arvo yhteiskunnassa ja koulutuksessa, silti joudutaan kohtaamaan tilanteita joissa lakien periaatteet eivät toteudu.

Esteettömyyden ja saavutettavuuden kansallinen lainsäädännöllinen perusta on Suomen perustuslaissa ja yhdenvertaisuuslaissa. Suomen perustuslain (731/1999) 6 §: n mukaan ihmiset ovat yhdenvertaisia lain edessä.

Yhdenvertaisuuslain (1347/2014) tarkoituksena on edistää yhdenvertaisuutta ja ehkäistä syrjintää sekä tehostaa syrjinnän kohteeksi joutuneen oikeusturvaa 8 §:n mukaan:

Ketään ei saa syrjiä iän, alkuperän, kansalaisuuden, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, poliittisen toiminnan, ammattiyhdistystoiminnan, perhesuhteiden, terveydentilan, vammaisuuden, seksuaalisen suuntautumisen tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella. Syrjintä on kielletty riippumatta siitä, perustuuko se henkilöä itseään vai jotakuta toista koskevaan tosiseikkaan tai oletukseen. (Yhdenvertaisuuslaki 1347/ 2014, 8§)

Yhdenvertaisuuslaki velvoittaa työn teettäjää tai koulutuksen järjestäjää ryhtymään kohtuullisiin toimiin vammaisen henkilön työhön tai koulutukseen pääsemiseksi, työssä selviämiseksi ja työuralla etenemiseksi. YK:n yleissopimus vammaisten ihmisten oikeuksista korostaa sopijamaiden velvollisuutta turvata esteetön opiskeluympäristö. Sopimuksen koulutusta koskevassa artiklassa vahvistetaan myös vammaisten ihmisten oikeus elinikäiseen oppimiseen. (Laitinen & Nurmi 2013, 21.)

Laki Ammatillisesta koulutuksesta (531/2017) 61 § määrittelee, että opiskelijalla on oikeus saada eri oppimisympäristöissä sellaista opetusta ja ohjausta, joka mahdollistaa tutkinnon tai koulutuksen perusteiden mukaisten ammattitaitovaatimusten ja osaamistavoitteiden saavuttamisen sekä tukee opiskelijoiden kehitystä hyviksi, tasapainoisiksi ja sivistyneiksi ihmisiksi ja yhteiskunnan jäseniksi. Koulutuksen järjestäjällä on myös velvoite edistää yhdenvertaisuutta. Koulutuksen järjestäjän on arvioitava yhdenvertaisuuden toteutumista toiminnassaan ja ryhdyttävä tarvittaviin toimenpiteisiin yhdenvertaisuuden toteutumisen edistämiseksi. Edistämistoimenpiteiden on oltava oppilaitoksen toimintaympäristö, voimavarat ja muut olosuhteet huomioon ottaen tehokkaita, tarkoituksenmukaisia ja oikeasuhtaisia. (Laki ammatillisesta koulutuksesta 531/2017.)

Syrjinnän vastaiset säännökset Suomessa ovat pyrkineet takaamaan ihmisten yhtäläisen oikeudellisen turvan monenlaisin perustein. Vammaisuus on huomioitu yhtenä syrjinnän tarkastelun kohtana. Syrjintäkiellossa on mainittu ”henkilön eri asemaan asettaminen” tai ”muita olennaisesti huonompaan

asemaan asettaminen” ilman hyväksyttävää perustetta. Syrjinnän vastainen lainsäädäntö velvoittaa myös aktiivisuuteen yhdenvertaisuuden edistämiseksi. Tasa-arvolain velvoitteet koskevat yleisesti viranomaisia, kuten koulutusta ja opetusta järjestävät yhteisöt. Yhdenvertaisuuslaki velvoittaa viranomaisia ja vammaisten henkilöiden osalta työnantajia, sekä koulutuksen järjestäjiä. (Aaltonen, Joronen & Villa 2009, 10 – 15)

Opiskelijahuoltoa koskevat säännökset puhuvat myös esteettömyydestä. Ammatillisesta koulutuksesta annetun lain (531/2017) 124 §:n 2 momentin mukaan alle 18-vuotiaille opiskelijoille järjestettävässä koulutuksessa tulee olla yhteistyössä huoltajien kanssa. Oppilas- ja opiskelijahuoltolain (1287/2013) 2 §:n 2 kohdan mukaan lain tarkoituksena on edistää oppilaitosyhteisön ja opiskeluympäristön hyvinvointia, terveellisyttä ja turvallisuutta, esteettömyyttä, yhteisöllistä toimintaa sekä kodin ja oppilaitoksen välistä yhteistyötä. Oppilas- ja opiskelijahuoltolain 6 §:n opetussuunnitelman mukaisella ja koulutuksen järjestäjän opiskeluhoollolla tarkoitetaan toimintaa, jonka avulla tuetaan yhteisöllistä ja yksilöllistä hyvinvointia sekä terveellisen ja turvallisen oppimisympäristön syntymistä, edistetään mielenterveyttä ja ehkäistään syrjäytymistä, sekä edistetään oppilaitosyhteisön hyvinvointia. Lisäksi opiskeluhoollon avulla tuetaan oppimista sekä tunnistetaan, lievennetään, ja ehkäistään mahdollisimman varhain oppimisen esteitä, oppimisvaikeuksia ja opiskeluun liittyviä muita ongelmia. (OPH 2018, Määräys - 285 – 2018.)

5.2 Yksilölliset opiskelijat

On osittain tulkinnanvaraista ketkä luetaan vammaisiksi, käsiteet on ymmärretty eri tavoin riippuen ajasta ja yhteiskunnasta. Kaikki vammaiset eivät ole erilaisia opiskelijoita ja vain pieni osa erilaisista oppijoista pitää itseään vammaisena. Vammaiset ovat heterogeeninen ryhmä, jossa jokaisella on henkilökohtainen tilanne vammojen ja vaikeuksien osalta, jotka määrittävät mahdollisuuden osallistua yhteiskunnan toimintaan. Ihmisoikeuksien voimistumisen myötä asiaan on tullut oikeudellinen näkökulma, jonka mukaan vammaisia ei nähdä ongelmana, vaan keskitytään heidän oikeuksiinsa. Yhdenvertaisuus ja syrjimättömyys kuuluvat koko väestölle. Ongelmia on aiheuttanut se, etteivät

yhteiskunta ja valtio ole riittävästi vastanneet erilaisiin tarpeisiin, joita vammaisuus aiheuttaa. (Konttinen 2007, 66 – 68.)

Vammaisuuden sosiaalinen malli (Vehmas 2005, 120) on ilmiö, joka ilmenee eristämisenä, syrjintänä ja poissulkemisena yhteiskunnallisesta osallistumisesta. Sosiaalinen vammautuminen on mahdollista, jos yhteiskunnassa on huomioitu vain normaaliväestön ehdoilla toimiminen. Vammaisuudesta seuraa rajoituksia ja esteitä erilaisten ennakkoluulojen, eristävän opetuksen, työllistymisen ja fyysisten liikkumismahdollisuuksien osalta. Kun vammaisia ei koeta yhdenvertaisina muihin ihmisiin nähden, koululaitoksen toiminnassa korostuu normaalius eli tiettyjen ikäkausien kehitysasteet ja niihin liittyvät osaamisen tasot. Kaikkien tarpeet huomioiva inklusiivinen koulu organisoituu erilaisuuden varaan. (Vehmas 2005, 120 - 126).

Miettisen (2008, 39) mukaan, opiskelun ja osallistumisen esteenä ovat sosiaalisen ympäristön odotukset, normit ja joustamattomuus. Ihmisten asenteet, tietämättömyys ja pelko aiheuttavat vammaisille syrjintää sekä eristämistä. Tämän on aiheuttanut vaikeus kohdata erilainen ihminen luontevasti.

Vammaisten ihmisten oikeus osallistua ja elää tasavertaisesti ei toteudu riittävästi. Asenteista ja tietämättömyydestä johtuvaa syrjintää ja eriarvoisuutta esiintyy työelämässä, yksityisyyteen, koskemattomuuteen ja koulutukseen liittyvissä asioissa. Järjestöjen mukaan koulujen suvaitsevaisuuskasvatuksella on ollut positiivinen merkitys asenteissa. (Konttinen 2007, 68 – 69.)

Epätodelliset ennakkoluulot, jotka aiheutuvat virheellisistä ennakkoluuloista, synnyttävät yhteiskunnassa ilmenevää syrjintää. Yhteiskunnan yleinen suhtautuminen syrjintään joko hyväksymällä tai tuomitsemalla vaikuttaa, asenteiden ohella hillitsevästi tai kannustavasti syrjinnän määrään. Syrjintä on usein tahatonta, johtuen ajattelemattomuudesta, ymmärtämättömyydestä tai tiedon puutteesta. (Aaltonen ym. 2009, 25 - 26.)

Design for All- on käsite, joka liittyy esteettömyyteen. Se tarkoittaa suunnittelua, joka kehittää palvelujen tuotteiden ja ympäristön saavutettavuutta. Tavoitteena on mahdollistaa niiden mahdollisimman esteetön käyttö. Tällä ei kuitenkaan pystytä poistamaan vammaisten tarvitsemia apuvälineitä. (Eskola, Männistö & Nyberg 2014, 5.)

5.3 Yhdenvertaisuus oppilaitoksessa

Inkluusio tarkoittaa kaikkien tasa-arvoista ja täysvaltaista osallisuutta ympäröivän yhteiskunnan toimintaan ja ammatillisen erityisopetuksen näkökulmasta se tarkoittaa opiskelijan mahdollisuutta suorittaa ammatillisia opintoja samoissa oppilaitoksissa muiden saman ikäisten kanssa. (Eskola ym. 2008, 6)

Oppilaitoksessa inklusion periaatteen mukaan toimiminen toteuttaa myös esteettömyyden tavoitteita. Tällä tarkoitetaan esimerkiksi kaikkien opiskelijoiden yhdenvertaista osallisuutta koulutukseen ja opiskeluun ominaisuuksistaan riippumatta. Opiskelijalla on oikeus osallistua tasavertaisena ja saada yksilöllistä ohjausta ja tukipalveluja. Vaikka esteettömyyden tavoitteena on tutkinnon suorittajan itsenäinen toiminta, ei esteettömyys kuitenkaan ole ristiriidassa tuen ja erityisjärjestelyjen kanssa. Esteettömyyden toteutumisen edellytyksenä voi olla tuen ja erityisjärjestelyjen toteuttaminen opiskelijan yksilöllisten tarpeiden mukaan. (Eskola, Männistö & Nyberg 2014, 6.)

Ammatilliseen koulutukseen tulevien nuorten erilaiset sosiaaliset taustat, sekä kokemukset peruskoulusta, perhe-elämä, kaveripiiri sekä vapaa-ajan harrastukset vaikuttavat opiskelijan taustalla. Tukea tarvitsevan opiskelijan heikko opintomenestys on vuosien varrella heikentänyt opiskelijan käsitystä itsestä oppijana, tämän myötä hänellä ei ole kiinnostusta opintoihin ja enemmän onnistumista tuottavat asiat ovat etusijalla. Esteettömän ammatillisen koulutuksen tavoitteena on positiivisten oppimiskokemusten tuottaminen kaikille opiskelijoille. (Eskola ym. 2008, 46.)

Invalidiliiton (2008) julkaisemassa teoksessa Kaikille yhteiseen ammatilliseen oppilaitokseen, on kuvattu koulutuksen keskeisiä esteettömyyden osa-alueita. Esteettömyyttä voidaan teoksen mukaan tarkastella pedagogisen, asenteellisen, psyykkisen, sosiaalisen, vuorovaikutuksen, tilojen ja ympäristön sekä tietotekniikan käytettävyyden näkökulmasta. Pedagoginen esteettömyys edellyttää opiskelijan tuen tarpeen sekä hänen vahvuuksiensa tunnistamista ja hänelle henkilökohtaisesti sopivia opetusmenetelmiä, tukitoimia ja opetusjärjestelyjä. Vuorovaikutus on esteetöntä, kun viestintä on muokattu

erilaisille opiskelijoille sopivaksi. Hyvä vertaisvuorovaikutus ja vuorovaikutustaidot edistävät myös oppimista ja esteettömyyttä. Asenteellinen, sosiaalinen ja psyykinen esteettömyys ovat oppilaitoksen toimintaympäristön perusta. Asenteellinen esteettömyys on yhdenvertaista asennoitumista opiskelijan henkilökohtaisiin mahdollisuuksiin ja kykyyn opiskella. Sosiaalisen esteettömyyden edellytyksenä on asenteellinen esteettömyys. Kaikki opiskelijat voivat tuntea kuuluvansa oppilaitosyhteisöön ja sen sosiaaliseen toimintaan sekä kokea olonsa turvalliseksi, hyväksytyksi ja tasavertaiseksi opiskelijaksi. Psyykkisen esteettömyyden taustalla on asenteellinen ja sosiaalinen esteettömyys. Mielen hyvinvointi antaa voimavaroja oppimiseen ja kehittymiseen. Tieto- ja viestintätekniikan kehitys on tuonut mahdollisuuksia erilaisiin sovelluksiin, ohjelmiin ja oppimisympäristöihin. Esteitä voi tulla käytettävyyden vaikeuksista. Verkkomateriaalien osalta on tärkeää huomioida sisällöllinen ja tekninen esteettömyys. Fyysinen esteettömyys edellyttää kaikkien mahdollisuutta liikkua sekä toimia oppilaitoksessa, jossa on hyvä ergonomia. (Eskola, Männistö & Nyberg 2014, 6 - 11.)

Opiskelijoiden esteetön valinta on väylä koulutuksen suorittamiseen ja edelleen työelämään siirtymiseen. Tavoitteena on kehittää esteetön ympäristö, jossa jokainen opiskelija voi toimia itsenäisesti ja täysivaltaisesti. Tavoitteena oleva itsenäinen toiminta ei sulje pois opiskelijan tarvitsemia tukitoimia tai erityisjärjestelyjä. Yksilölliset erityisjärjestelyt voivat olla välttämättömiä esteettömyyden toteutumisen kannalta ja ne voiva liittyä pääsy-, tai soveltuvuuskokeisiin tai yleisemmin opiskeluun. (Eskola, Männistö & Nyberg 2014, 5.)

Opiskelijan opintojen esteettömyyden varmistamiseksi nivelvaiheiden yhteistyö, tiedonvaihto ja toimivuus ovat erityisopetuksessa erittäin tärkeitä, jotta opiskelu lähtisi mahdollisimman hyvin käyntiin uudessa oppilaitoksessa. (Rimpelä 2008,6) Koska koko ikäluokalla on oikeus koulutukseen, toisen asteen ammatillista koulutusta annetaan nykyään integroituna opiskelijoille, jotka ovat vaikeasti vammaisia tai heillä on haasteellinen komorbiditeetti eli useita samanaikaisia oppimisen vaikeuksia. Koulutustakuu tuo opiskelijalle yhdenvertaisen mahdollisuuden päästä ammatillisiin opintoihin, jotka kuitenkin saattavat osoittautua hänelle epärealistisiksi, aiheuttaen opintojen

epäonnistumisen ja edelleen syrjäytymisen. (Miettinen 2008, 29- 30.) Ei ole yksiselitteistä valita sitä, mikä on opiskelijan kannalta parasta. Opiskelijan sijoittaminen ammatilliseen erityiskouluun aiheuttaa syrjäytymistä ikätovereista koulutuksellisesti ja sosiaalisesti. Onko siirto nuoren parhaaksi, vai ammattilaisten järjestyksen pitoa, vaikuttaako nuoren oma mielipide asiaan ja miten vanhemmat kokevat tilanteen. Osalla nuorista rauhallinen pienryhmä ja runsas ohjauksen ja tuen määrä on kuitenkin tarpeellista tavoitteeseen pääsemiseksi. Tavoitteena olevan ammattialan erityispiirteet, vaatimukset ja työturvallisuus vaikuttavat päätöksiin. Jokaisen nuoren kohdalla esteettömyys, yhdenvertaisuus ja nuoren kannalta paras ja oikea ratkaisu on mietittävä erikseen. (Eskola, Männistö & Nyberg 2014, 7-12.)

Opettajan toimintamalli on keskeinen, kun pyritään asenteellisesti, psyykkisesti ja sosiaalisesti esteettömään työssäoppimisen oppimisympäristöön. Opettaja voi vaikuttaa opiskelijaryhmän ilmapiiriin joko positiivisesti tai negatiivisesti. Positiivinen ilmapiiri, joka on kannustava, antaa opiskelijoille mahdollisuuden oppia omien kykyjensä ja tavoitteidensa mukaan. Opettajan tehtävänä on löytää opiskelijalle esteetön työpaikka, sekä tukea ja perehdyttää opiskelijaa ja työpaikkaohjaajaa. Hyvä ja avoin yhteistyö työpaikkaohjaajan, opiskelijan ja opettajan kesken antaa mahdollisuuden esteettömän työssäoppimisen toteutumisen. (Eskola ym. 2008, 38, 97.)

Oppilaitoksessa on huomioitava esteetön kommunikointi, joka perustuu tiedon saamiseen ja välittämiseen monimuotoisella viestinnällä. Kaikilla opiskelijoilla on oikeus esteettömään kommunikointiin ja saavutettavaan tietoon omilla kommunikointimenetelmillään. Saavutettava kommunikointi voi tarkoittaa esimerkiksi selkokieltä, viittomia ja kuvia. Kommunikoinnissa voidaan tarvita erilaisia laitteita tai materiaalia. (Lignell 2013, 63 – 64.)

6 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

Erityistä tukea tarvitsevien opiskelijoiden määrän kasvu ammatillisissa perustutkinnoissa ja toisaalta työelämän kasvavat vaatimukset sekä vähenevä rahoitus asettavat suuria haasteita opiskelijoiden yksilölliseen mahdollisuuteen opiskella yhdenvertaisesti. Oppilaitosten velvollisuutena on huolehtia kaikkien opiskelijoiden esteettömistä mahdollisuuksista opintojen suorittamiseen, valmistumiseen ja työllistymiseen. Erityistä tukea opinnoissaan tarvitsevien opintoihin ja tukitoimiin kiinnitetään huomiota, mutta keskeyttämislukujen ja opintojen suorittamiseen liittyvien vaikeuksien perusteella, asiassa on vielä kehitettävää.

Laura Jauholan ja Kaija Miettisen (2012) selvityksessä ammatillisesta erityisopetuksesta, oppilaitokset kertoivat, että erityisopiskelijoiden keskeyttämistä on pyritty ehkäisemään ohjaamalla heitä opiskelijahuoltopalveluihin tai erityisopettajan tuen piiriin. Vastauksissa tuli esille myös varhainen puuttuminen. Keskeyttämisen ehkäisyyn opintojen alkuvaiheessa on käytetty yleisesti nivelvaiheyhteistyötä tiedon siirron välineenä. (Jauhola & Miettinen 2012, 46.)

Opetushallituksen raportti Ammatillisen koulutuksen läpäisystä 2016 - 2017 kertoo, että tutkimukseen osallistuneiden ammatillisten oppilaitosten eroamisprosentin keskiarvo oli 8,4 %, kun huomioitiin positiivinen siirtymä koulun sisällä alalta toiselle. Erityistä tukea tarvitsevien määrä kouluvuonna 2013 – 2014 oli 14 % koko opiskelijamäärästä. Vuonna 2016 - 2017 vastaava luku on 16,7 %, joka osoittaa tuettavien määrän kasvaneen. Erityisopiskelijoiden eroamisprosentti kaikista tukea tarvitsevistä opintovuonna 2012 – 2013 oli 12,1 % ja vuonna 2016 – 2017 se oli jo 14,5 %. Erityistä tukea tarvitsevien määrä kaikista eronneista oli 23,4 %. Eniten eronneita oli ikäryhmässä alle 19- vuotiaat, heitä oli 27,7 %. (Pensonen & Ågren 2018, 19, 39 – 43.)

Ammatillisen koulutuksen suurten muutosten keskellä erityistä tukea tarvitsevien polku ei tule helpommaksi. Uusliberalistinen ajattelumalli ihannoii arvoja, jotka eivät suosi tukea tarvitsevia. Tutkimus on mielestäni ajankohtainen, jotta voidaan tunnistaa niitä esteitä, jotka haittaavat opiskelun etenemistä ja yhdenvertaisuutta.

Tutkija on kiinnostunut kehittämään ammatillista perustutkintokoulutusta esteettömään ja paremmin saavutettavaan suuntaan. Esteiden tunnistaminen tuo mahdollisuuden muuttaa, korjata tai luoda uusia toimintatapoja kaikkien opiskelijoiden oppimisen edistämiseksi.

Tässä tutkimuksessa ollaan kiinnostuneita siitä, minkälaisia näkemyksiä ja kokemuksia eri osaamisaloilla toimivilla erityisen tuen asiantuntijoilla on erityisen tuen opiskelijoiden esteistä. Tutkimus kattaa melko laajasti kohteena olevan ammatillisen oppilaitoksen kohdealueen ja on mielenkiintoista nähdä minkälaisia kehityskohteita tulosten myötä nousee. Tutkijaa on kiinnostunut myös haastateltavien mielipiteistä uuden ammatillisen koulutuksen tuomista muutoksista tuettaville ja aikuisten oppimisen haasteista. Aiheuttavatko esteet erityistä tukea tarvitsevan opiskelijan henkilökohtaisella oppimisen polulla opintoja hidastavia ja haittaavia tekijöitä tai eriarvoisuutta opiskelijan yhdenvertaisiin mahdollisuuksiin saavuttaa ammatillinen perustutkinto. Tutkimuksessa ollaan kiinnostuneita oppimiseen liittyvistä esteistä. Pois on rajattu yleisesti tunnetuimmat fyysiset esteet ja oppimisvaikeuksien aiheuttamat esteet.

Ammatilliset erityisopettajat tunnistavat oppimiseen liittyviä vaikeuksia, tukevat ja ohjaavat opiskelijoita heidän henkilökohtaisissa haasteissaan. He kohtaavat työssään erityistä tukea tarvitsevat opiskelijat ja näin heillä on asiantuntijoina monipuolinen ja hyvä näkemys niistä tilanteista ja olosuhteista, joita tukea tarvitsevat opiskelijat kohtaavat.

Tutkimuksen kohteena on iso ammatillinen oppilaitos, jonka opiskelijamäärä ilmoitetaan tuhansissa. Oppilaitoksella ei ole erityisopetuksen erityistehtävää. Kaikki erityisopiskelijat on integroitu, lukuun ottamatta yhdellä osaamisalalla olevia pienryhmiä. Erityistä tukea tarvitsevien määrä oli viime vuonna noin 13 % koko opiskelijamäärästä. Oppilaitokseen tulevilla opiskelijoilla haasteet ovat kasvaneet yhä suuremmiksi. Osaamisalojen välillä erityisopiskelijamäärät vaihtelevat paljon. Tutkimus on rajattu vain integroituihin perustutkinto-opiskelijoihin, jotka opiskelevat haastateltujen erityisopettajien vastuualueilla, eli haastattelu kattaa noin 85 % koko kohderyhmästä. Oppilaitos on monialainen ja toimii useassa toimipisteessä. Haastatellut henkilöt toimivat eri koulutaloissa, jolloin tutkimuksessa saadaan mielipiteitä kattavasti useimmilta osaamisaloilta. On mielenkiintoista nähdä miten yhteneväisiä tai erilaisia mielipiteitä heillä on

asiasta. Erilaisten alojen perustutkintojen oppimisen ja osaamisen vaatimukset, sekä haasteet opiskelijoille poikkeavat toisistaan, joka todennäköisesti tulee esiin haastateltavien vastauksissa.

Haastateltavat valittiin siten, että saadaan mahdollisimman kattavasti mielipiteitä koko oppilaitoksesta. Heistä neljä on naisia ja yksi on mies. Neljällä henkilöllä on ammatillisen erityisopettajan koulutus ollut noin kymmenen vuotta ja yksi henkilö on valmistumassa. Kaikki ovat toimineet myös ammatillisena opettajana. Kokemusvuosia ammatillisesta koulutuksesta heillä on 8 – 27 vuotta.

Tutkimuksen haastattelut ajoittuivat toukokuuhun 2018 ja seuraavana syksynä käynnistyivät käytännössä ammatillisen reformin suuret muutokset. Näistä yksi merkittävimmistä oli nuorten ja aikuisten opintojen yhdistyminen ja aikuisopiskelijoiden tulo erityisen tuen piiriin. Haastattelut perustuvat ennen uudistusta oleviin tilanteisiin ja mielipiteisiin, mutta haastateltaville annettiin mahdollisuus arvioida myös reformin muutosten tuomia haasteita erityistä tukea tarvitsevien osalta. Tavoitteena on löytää tutkimuksen avulla ne esteet ja hidasteet, joita ei ole huomioitu aiemmin riittävästi, tai ei ollenkaan.

6.1 Tutkimuskysymykset

Tutkimuksessa ollaan kiinnostuneita siitä, onko tietyn suuren suomalaisen ammatillisen oppilaitoksen erityistä tukea tarvitsevien opiskelijoiden henkilökohtaisella ammatillisen perustutkinnon polulla esteitä, jotka aiheuttavat opintoja hidastavia tai haittaavia tekijöitä oppilaitoksen erityisen tuen asiantuntijoiden mielipiteiden mukaan. Lisäksi ollaan kiinnostuneita minkälaisia mielipiteitä ja kokemuksia heillä on opiskelijan yhdenvertaisista mahdollisuuksista saavuttaa ammatillinen perustutkinto.

1. Minkälaisia mielipiteitä ja kokemuksia erityistä tukea antavilla asiantuntijoilla on erityisopiskelijoiden oppimisen esteistä?
2. Mitä esteitä tai hidasteita on erityistä tukea tarvitsevan opiskelijan opinnoissa ja asettavatko ne hänet eriarvoiseen asemaan?
3. Minkälaisia mielipiteitä erityistä tukea antavilla asiantuntijoilla on ammatillisen reformin uudistuksien tuomista haasteista erityistä tukea tarvitseville?

6.2 Tutkimusmenetelmä

Kyseessä on laadullinen tutkimus, jossa aineisto kerätään teemahaastattelulla. Laadullinen tutkimus on tutkimustyyppiltään empiiristä ja siinä on kyse empiirisen analyysin tavasta tarkastella havaintoaineistoa ja argumentoida (Tuomi & Sarajärvi 2009, 22). Laadullisessa tutkimuksessa aineiston kerää inhimillinen ihminen eli tutkija itse, tällöin kehittyvät vähitellen aineistoon liittyvät näkökulmat ja tulkinnat tutkijan tietoisuudessa tutkimusprosessin kuluessa. Laadullisen tutkimuksen etenemisen eri vaiheita ei voi etukäteen välttämättä suunnitella ja jäsentää, koska tutkimustehtävää ja aineistonkeruuta koskevat ratkaisut muotoutuvat tutkimuksen edetessä. Tästä johtuen laadulliselle tutkimukselle on tyypillistä, että tutkimustehtävä, teorianmuodostus, aineistonkeruu ja aineiston analyysi kehittyvät ja muotoutuvat joustavasti tutkimuksen edetessä. Keskeistä on löytää johtolangat ja ne ideat, joita viedään eteenpäin ja toisaalta on välttämätöntä tehdä rajausta, jotta saadaan mielekäs ja selkeästi rajattu ongelman asettelu. (Kiviniemi 2018, 73 - 76.)

Laadullisessa tutkimuksessa voi aineiston keruun ja teorian kehittämisen vuorovaikutteisuuutta pitää luontevana. Tutkimusprosessi on tutkijalle henkilökohtainen oppimisprosessi, jossa tutkimuksen kuluessa tavoitteena on kasvattaa tutkijan ymmärrystä tutkittavasta ilmiöstä ja siihen liittyvistä tekijöistä. (Kiviniemi 2018, 78 - 79.) Laadullinen tutkimus on tutkijan henkilökohtaisten tulkintojen ja valintojen mukainen kirjallinen tuotos. Aineiston analysointi ja laadittu raportti on tutkijan konstruktio tutkittavasta ilmiöstä. Tutkimusta raportoidessaan hän esittää oman näkemyksensä ilmiöstä, joka tekee siitä luonteeltaan tulkinnallista, Kiviniemi (2018, 83) usean kirjoittajan mukaan.

Tutkija voi kerätä laadullisen tutkimuksen aineiston haastattelemalla. Haastattelu on sosiaalinen vuorovaikutustilanne, johon osallistujat tuovat mukanaan aiemmat kokemuksensa, joihin suhteutettuna haastattelu tulkitaan. Haastattelu on ennalta suunniteltua ja päämäärähakuista toimintaa, jonka tavoitteena on informaation kerääminen. (Hirsijärvi & Hurme 2010, 41 - 42.) Haastattelun käyttö perustuu siihen, että kun tutkija haluaa tietää mitä ihminen ajattelee, on järkevää kysyä sitä häneltä. Haastattelu on henkilökohtainen, jossa tutkija esittää suullisia kysymyksiä ja tallentaa haastateltavan vastaukset. Haastattelu on joustava tapa

kerätä tietoa, koska kysymys voidaan toistaa, sekä sitä voidaan selventää ja tavoitteena on saada mahdollisimman paljon tietoa. Haastateltavaksi valtaan henkilöitä, joilla on tietoa sekä kokemusta tutkittavasta asiasta. On tarpeellista kertoa etukäteen perusteet, miksi haastatellaan ja mitä tutkimus koskee. Haastateltavien määrä valikoituu saturaatiopisteen, eli aineiston kylläntymisen mukaan. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 72 - 74.) Tutkijaa kiinnostaa se yksilöllinen merkityksenanto, jonka haastateltavat ilmiölle antavat (Kiviniemi 2018,79).

Tämä tutkimus tehdään puolistrukturoituna teemahaastatteluna, jossa tutkija voi vaihdella kysymysten järjestystä. Kysymykset on määritelty ennalta, mutta kysyjä voi vaihdella niiden sanamuotoa. (Hirsijärvi & Hurme 2010, 47- 48.) Teemahaastattelu tehdään etukäteen valittujen teemojen ja niihin liittyvien tarkentavien kysymysten mukaan, jotka ovat samat kaikille haastateltaville. Metodologisesti haastattelussa nousevat esiin ihmisten tulkinnat asioista, sekä heidän kyseessä oleville asioille antamat merkitykset ja se miten merkitykset syntyvät vuorovaikutuksessa (Hirsijärvi & Hurme 2001, 48) mukaan Tuomi ja Sarajärvi (2009, 75.) Teemahaastattelussa pyritään löytämään merkityksellisiä vastauksia tutkimuksen kysymysten mukaisesti. Haastattelun teemat pitää valita tutkittavan ilmiön viitekehyksen mukaisesti. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 75.) Tämän tutkimuksen haastattelun teemat ovat ammatillisen perustutkinnon erilaisia osalueita: yhteiset aineet, ammatilliset aineet, työssäoppiminen, näytöt ja yhdenvertaisuus. Liite 1.

Haastattelulle on tunnusomaista kielen keskeinen merkitys, jossa vuorovaikutus koostuu ihmisten sanoista ja niiden kielellisestä merkityksestä ja tulkinnasta. Kun ihminen on aktiivinen subjekti, hän on kieltä käyttäessään aloitteellinen ja kantaa ottava. Haastattelija pyrkii selvittämään miten haastateltavalla jonkin asiain tilan tai objektin merkitykset rakentuvat. (Hirsijärvi & Hurme 2010, 48 - 49.) Laadullisessa tutkimuksessa on tavoitteena kuvata tutkittavaa ilmiötä, tai tapahtumaa, ymmärtää tiettyä toimintaa ja antaa teoreettisesti asiallinen tulkinta jollekin ilmiölle. Tästä johtuen haastateltavien valinnan pitää olla harkittua ja tarkoituksenmukaista. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 85 - 86.)

Tutkija on haastattelijana luotettava, avoin, selkeä ja kiinnostunut vastauksista. Hän johdattelee tilannetta haastattelun tarkoituksen mukaisesti. Tutkija on perehtynyt aihepiiriin ja taustakirjallisuuteen. Hänen pitää havainnoida haastateltavien käytöstä ja inhimillisiä lainalaisuuksia. (Hirsijärvi & Hurme 2010,

68 - 69.) Tutkimuksen haastateltavilla oli paljon kokemusta ja mielipiteitä teemoihin liittyvistä asioista. Keskustelu sujui vapaamuotoisesti, eikä siihen liittynyt voimakkaita tunteita, koska kyseessä oli työhön liittyvä asia.

Tiedon keruu suoritettiin haastattelulla, jossa tutkija haastatteli viisi ammatillisen oppilaitoksen henkilökuntaan kuuluvaa erityisen tuen asiantuntijaa. Haastateltavilta kysyttiin henkilökohtaisesti suostumus noin kaksi kuukautta ennen haastattelua ja heille kerrottiin tutkimuksen aihe. Haastatteluun suostuvat henkilöt kokevat usein, että heille tarjoutuu tilaisuus tuoda esiin oma mielipiteensä asiasta ja niitä arvostetaan. Hyvät kokemukset aiemmin tehdyistä tieteellisistä tutkimuksista, sekä mahdollisuus kertoa omista mielipiteistä kannustavat osallistumaan. (Eskola & Vastamäki 2010, 27 – 28.)

Fenomenologisessa ihmiskäsityksessä tutkimuksen teon osalta on keskeistä kokemuksen, merkityksen ja yhteisöllisyyden käsitteet. Jokaisella ihmisellä on oma suhde elämänpiiriin eri asioihin ja se rakentuu kokemuksellisuuden pohjalta. Kokemukset rakentuvat merkityksistä ja maailma näyttäytyy meille merkityksinä. Fenomenologiassa korostetaan yksilön perspektiiviä, jokaisen yksilön kautta tutkimus paljastaa myös jotain yhteistä. Tässä tutkimuksessa pyritään ymmärtämään haastateltavien kokemia merkityksellisiä asioita tutkimuksen kohteesta. (Laine 2018, 29 - 32.) Haastateltavilla on paljon kokemusta tutkimuksen aiheesta ja ovat tutkijan kanssa saman työnantajan palveluksessa olevia kollegoja. Kaikki pyydyt suostuivat haastateltaviksi. Haastatteluajankohta sovittiin henkilöiden aikataulujen mukaan ja haastattelut suoritettiin rauhallisessa tilassa, yhtä lukuun ottamatta heidän omassa työhuoneessaan. Yksi haastattelu tehtiin haastattelijan työtilassa. Haastattelujen aluksi vaihdoimme kuulumisia ja käynnistelin haastattelun tallennusvälineitä, tilanteen ja tunnelman vapauttamiseksi. Tallennusvälineenä käytin älypuhelimien puheen tallennusta ja varmistuksena erillistä ääntä tallennuslaitetta. Haastattelutilanteet olivat rentoja, koska tunnemme toisemme. En toimittanut kysymyksiä tai teemoja heille etukäteen. Haastattelun alussa kerroin aiheen rajauksen ja kiinnostuksen kohteen. Pyrin tilanteessa tyhjentämään mieleni omista mielipiteistä, jotta voin avoimesti ottaa vastaan haastateltavan mielipiteet ja ajatukset. Haastattelut kestivät yhteensä 4 tuntia 55 minuuttia ja niiden keskipituus oli 59 minuuttia.

6.3 Tutkimusaineiston analyysi

Kun kiinnostuksen kohteena on kieli kommunikaation välineenä eli kommunikaation sisältönä, on relevanttia valita metodiksi sisällön analyysi. Sisällön analyysi tarkastelee kommunikaatiota ”todellisuuden kuvana”. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 47.) Sisällön analyysi on perusmenetelmä, jolla voi analysoida haastatteluaineistoa systemaattisesti ja objektiivisesti. Menetelmällä on tavoitteena saada tutkittavasta ilmiöstä kuvaus tiivistetyssä ja yleisessä muodossa, jonka jälkeen tutkijan on mahdollista tehdä johtopäätökset. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 117 - 118.) Laadullisen aineiston sisällönanalyysi voi alkaa jo haastattelutilanteessa, kun tutkija itse tekee haastattelun, hän voi samalla tehdä havaintoja tutkittavasta ilmiöstä. Tässä tutkimuksessa haastattelujen jälkeen tutkija litteroi kaikki tallenteet sanatarkasti ja näin syntyi 80 sivua tekstiä. Tutkija on päässyt tutustumaan aineiston sisältöön ensin haastattelussa ja toisen kerran litteroinnissa. Litteroinnin jälkeen ensimmäinen vaihe on koko aineiston lukeminen useaan kertaan. Lukeminen auttaa saamaan ymmärryksen aineiston sisällyksestä analyysin tekoon. (Hirsijärvi & Hurme 2010, 136 – 143.)

Laadullisen aineiston analyysissä lähdetään luetun aineiston kuvailusta, joka on analyysin perusta. Objektiivisuuden vaatimuksista johtuen, kun tutkija haluaa tehdä luotettavaa tiedettä ja ajattelee, että aineisto puhuu puolestaan, niin hän häivyttää oman äänensä. Aineisto pelkistetään, eli jätetään pois ne asiat, jotka eivät kiinnosta tai kuulu tutkimukseen, tämä saattaa johtaa mielenkiintoisten tulosten siirtämistä tuleviin tutkimuksiin. Seuraavaksi aineistoa luokitellaan, tyypitellään tai teemoitetaan ja tämä on keskeinen osa analyysiä. Näin luodaan pohja tai kehys myöhempää vertailua ja päättelyä varten. Luokittelu perustuu tutkimustehtävään ja aineiston käyttöön sekä tutkijan teoreettiseen tietämykseen kohteesta. Teemahaastattelun teemat voivat myös toimia luokkina. Tässä tutkimuksessa litteroidusta aineistosta kerättiin eri ilmiöistä samaa kuvaavia ilmaisuja allekkain. Haastattelujen teemojen lisäksi syntyi muita ilmiöitä, jotka nimettiin sisältöä kuvaavalla termillä. Yhdestä lausumasta saattoi syntyä useampia erillisiä ilmauksia. Tämän jälkeen syntyi aineiston uudelleen ryhmittelyä. Tämä on välivaihe kohti analyysin tavoitetta, kokonaiskuvaa, jossa tuodaan tutkimuksen kohteena oleva ilmiö uudessa näkökulmassa esiin. (Hirsijärvi & Hurme 2010, 143 -149.)

Tässä tutkimuksessa käytetään sekä aineistolähtöistä, että teoriaohjaavaa analyysiä. Aineistot vauhdittavat tutkijan ajattelua, eivät latista tai rajoita sitä. Tutkija voi löytää uusia näkökulmia aineistojen avulla, eli tutkija voi hakea ideoita aineistostaan. Tutkijan pitää miettiä, miksi hän on aineiston kerännyt ja mitä hän sillä tavoittelee. (Eskola 2018, 209 - 212.) Teoriaohjaavassa analyysissä aikaisempi tieto ohjaa tai auttaa analyysiä. Aiemman tiedon vaikutus on tunnistettavissa, mutta aiempi tieto ei testaa teoriaa, vaan aukoo uusia ajatusuria. Päättelyn logikassa on kyse abduktiivisesta päättelystä. Tämä perustuu tutkijan ajatteluprosesseissa olevista kahdesta analyysistä, jotka ovat aineistolähtöisyys ja taustalla oleva esteettömyyteen liittyvä teoria. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 103 - 110.)

Tutkimuksessa ollaan kiinnostuneita haastateltavien samanlaisista mielipiteistä sekä myös erilaisista mielipiteistä. Yksi tutkimuksen tavoite on tuoda esiin kirjo oppimisen esteistä. Laadullisten tutkimusten raportit ovat helposti pitkiä ja tutkijan on hyvä miettiä rajauksia, sekä eri tulosten painoarvoa ja tärkeyttä. Kuvaukseen on tärkeää liittää asiayhteys eli konteksti, jotta laajempi merkitys tulee huomioiduksi. (Hirsijärvi & Hurme 2010, 145 – 146.)

7 TULOKSET

Tämä luku sisältää tutkimuksen tulokset, jotka on luokiteltu aineistosta esiin tulleiden tietojen perusteella. Tulokset on jaettu pääluokkiin ja niiden alaluokkiin. Tuloksista on rajattu näyttäjä koskevat mielipiteet pois, koska erityisen tuen asiantuntijoilla oli vain vähän mielipiteitä tai kokemuksia asiasta. Tämän tutkimuksen raportoinnissa esitetään alkuperäisistä haastatteluista lainauksia analyysin tueksi. Lainausten tarkoituksena on vain elävöittää ja havainnollistaa tekstiä, niillä ei ole merkitystä tutkimuksen luotettavuudelle. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 22.) Tulosten avulla saadaan vastaukset tutkimuskysymyksiin. Asiantuntijoiden vastaukset kertovat minkälaisia mielipiteitä ja kokemuksia heillä on erityistä tukea tarvitsevien opiskelijoiden oppimisen esteistä. Tulokset tuovat esiin, mitä esteitä tai hidasteita on erityistä tukea tarvitsevan opiskelijan opinnoissa ja asettavatko ne hänet eriarvoiseen asemaan. Vastaus saadaan

myös siihen, minkälaisia mielipiteitä erityistä tukea antavilla asiantuntijoilla on ammatillisen reformin uudistuksien tuomista haasteista erityistä tukea tarvitseville.

Käytän tuloksissa yksinkertaisuuden vuoksi erityistä tukea tarvitsevista opiskelijasta pääosin sanaa opiskelija ja haastatelluista erityisen tuen asiantuntijoista joko sanaa asiantuntija tai kirjain lyhennettä: H1, H2, H3, H4 ja H5, jotta vastaajat ja heidän mielipiteensä säilyvät anonyymeinä. Tulokset on luokiteltu Taulukon 1 mukaisesti 6 pääluokkaan ja niiden alaluokkiin.

1. Minkälaisia mielipiteitä ja kokemuksia erityistä tukea antavilla asiantuntijoilla on erityisopiskelijoiden oppimisen esteistä?
2. Mitä esteitä tai hidasteita on erityistä tukea tarvitsevan opiskelijan opinnoissa ja asettavatko ne hänet eriarvoiseen asemaan?
3. Minkälaisia mielipiteitä erityistä tukea antavilla asiantuntijoilla on ammatillisen reformin uudistuksien tuomista haasteista erityistä tukea tarvitseville?

	Pääluokka		Alaluokka
1	Tukea tarvitseva opiskelija	1.1	Itsetunto ja motivaatio
		1.2	Oppimisvalmiudet
		1.3	Poissaolot ja käyttäytyminen
2	Ammatilliset opinnot	2.1	Tukitoimet
		2.2	Yhteiset aineet
		2.3	Ammatilliset aineet
		2.4	Työssäoppiminen
3	Taustatekijöitä	3.1	Terveys ja hyvinvointi

		3.2	Kotiolot
4	Yhteistyö	4.1	Tiedonkulku
		4.2	Vuorovaikutus ja asenne
5	Reformi	5.1	Yleinen
		5.2	Aikuiset
6	Yhdenvertaisuus		

Taulukko 1 Esteiden luokittelu

7.1 Tukea tarvitseva opiskelija

Tässä luvussa on tuloksia tukea tarvitsevan opiskelijan esteisiin liittyen. Tämän pääluokka sisältää alaluokat itsetunto ja motivaatio, opiskeluvalmiudet sekä poissaolot ja käyttäytyminen, sekä niihin liittyvät esteet. Tukea tarvitsevan nuoren nivelvaihe peruskoulusta toiselle asteelle, on suuri muutos. Ammatilliset oppilaitokset jatkavat siitä mihin peruskoulussa on päästy, perintönä tulee opiskelijoiden suhtautuminen oppimiseen ja itseensä oppijana (Hietalahti 2013, 9).

Peruskouluaiikainen opintomenestys jakaa oppilaat kahtia. Paremmin menestyvät nuoret valitsevat lukio-opinnot ja heikommin menestyvät ohjautuvat ammatillisiin opintoihin. ”Ammatilliset opinnot valitaan pääosin mielekkäästi osaamisvalmiuksien ja oppimista ohjaavien uskomusten suuntausten perusteella.” (Kupiainen, Hotulainen, Hautamäki & Vainikainen 2013, 289, 309 - 310.) Keskeinen siirtymävaihe oppilaitoksesta toiseen voi olla nuoren kohdalla sekä mahdollisuus tai uhka hänen hyvinvoinnilleen, oppimiselle ja motivaatiolle. Tämä vaihe voi aiheuttaa itsetunnon ja yrittämisen vähenemistä sekä stressitilan. (Salmela-Aro 2018, 14 - 15.)

Nivelvaiheen myötä opiskelijalle tulee uudet erilaiset opinnot, uusi oppimisympäristö, uudet kaverit ja uudet haasteet. Mukaan edellisistä opinnoista tulee oppimistaidot, opitut tiedot ja taidot, sekä se osaaminen, joka on peruskoulun tai muiden opintojen myötä saavutettu. Opiskelija tuo mukanaan

myös käsityksen itsestään oppijana, itsetunnon, motivaation ja yleisen asenteen opiskeluun. Oppimiseen, sairauksiin, vammaisuuteen ja muihin haasteisiin liittyvät vaikeudet seuraavat useimmiten mukaan ammatillisiin opintoihin. Kasvun ja kehityksen myötä opiskelija on saattanut löytää itselleen apuvälineitä tai menetelmiä, jotka helpottavat opiskelua. Edeltävien opintojen positiivisen ja rakentavan palautteen merkitys ja itsearviointitaitojen kehittäminen sekä erityisen tuen tarpeen tunnistaminen, monipuoliset tukitoimet ja niiden yksilöllinen toteutus ovat hyvä pohja opiskelijan jatko-opintoihin ja vastaavasti niiden puuttuminen tuo haasteita ja esteitä opintojen alkuvaiheeseen.

7.1.1 Opiskelijan itsetunto ja motivaatio

Kaikkien haastateltujen vastauksissa tuli esiin, ammatillisia opintoja aloittavien opiskelijoiden huono itsetunto. Opiskelijoiden tapa ajatella sekä toimia luo pohjan opiskelumenestykseen sekä sopeutumiseen oppilaitoksessa. Opiskelijan negatiivinen asenne, ajatus epäonnistumisesta, sekä haasteiden välttäminen aiheuttavat usein alisuoriutumista ja huonoja tuloksia. Toistuvat epäonnistumiset opinnoissa heikentävät opiskelijan itsetuntoa ja pystyvyyden tunnetta. Nuoruuden herkkyysvaihe on sekä mahdollisuus, että haaste kehittyvälle motivaatiolle, vastuulle ja oppimiselle. Nuoruudessa on myös mahdollista oppia oppimismotivaatio. (Salmela-Aro 2018, 14 - 15.)

Asiantuntijat toivat esiin, että opiskelijoilla on ollut edeltävissä opinnoissa haasteita ja vaikeuksia. Päällimmäisenä ajatuksissa on epäonnistuminen ja siitä on syntynyt huonouden tunne, sekä epäluottamus omiin kykyihin ja kaikkeen oppimiseen. ”Alakoululaisille tehdyn tutkimuksen mukaan, erot tuen tarpeessa olevien ja tukea tarvitsemattomien välillä alkavat tulla esiin myöhemmin jatko-opintoihin suuntautumisessa, kiinnittymisessä, minäkäsityksen heikkoudessa ja koulu - uupumuksen tai muiden psykososiaalisten oireiden kokemisena.” Kuorelahti ja Lappalainen (2012, 407- 406) usean kirjoittajan mukaan.

Jos siel peruskoulussa on ollu se, että olen huono. En osaa mitään, niin kyllähän se sitten tälle toisellekin asteelle sit siirtyy. Se asenne ja näkemys itsestä oppijana on niin heikko. (H4)

Suurin osa peruskoulusta, tulee niin heikolla itsetunnolla. He on sitä mieltä, et he ei osaa, ei pysty , ei viitsi. Koska mää en kerta kaikkiaan osaa, ni miks

mun täytyy tehdä. Täytyis ensiks saada se asennemuutos niihin opiskelijoihin. (H2)

Esteitä opiskeluun saattavat aiheuttaa opiskelijan huono itsetunto ja negatiivinen käsitys itsestä opiskelijana ja työntekijänä. Jos opiskelija kokee uusien taitojen tai tietojen oppimisen hankalana tai vaikeana, voi se johtaa epäonnistumisen kehään. Edellä mainittu tilanne voi johtaa välttelyyn ja passiivisuuteen, jolloin opiskelun eteneminen voi pysähtyä tai keskeytyä. Negatiivisen kehän murtamisessa keskeistä on ohjaus, jossa lähtökohta on opiskelijan tarpeiden tunnistaminen ja sopivien kannusteiden käyttöönotto. (Kohonen, 2007, 165.)

Pelko siitä epäonnistumisesta on niin kova. Tietyt aineet he jo etukäteen sanoo, et ku mä en osaa tätä, tai mä en pysty tähän. Ja mä olen ihan surkee, tai mä olen ihan tyhmä tässä. Se on tietyissä aineissa, tietyillä opiskelijoilla jo etukäteen opittu tällöinen puolustusmekanismi. Ne oikeesti sanoo sen ennen ku yrittää edes. (H3)

Huonon itsetunnon myötä opiskelija häpeää itseään ja pelkää näyttää osaamattomuuttaan, eli ei kehtaa tuoda esiin, ettei pysy mukana. Tämä laukaisee puolustusmekanismin, jolloin opiskelija ei halua, tai uskalla edes yrittää. Opiskelijan kohdalla tuki ja positiivinen palaute on jäänyt heikoksi ja hän ei tunnista omia vahvuuksiaan. Negatiivinen käsitys itsestä oppijana voi muuttua, jos syntyy uskoa omiin mahdollisuuksiin ja onnistuneita oppimiskokemuksia (Kohonen, 2007, 160).

Riippuu kuin huono itsetunto opiskelijalla on. Tulee mieleen yksi opiskelija, jonka kanssa oli suuria haasteita, joka vasta vuoden opintojen ja kahdentoista nollan jälkeen hän oli valmis. Et tavataan ja tehdään hojksi, ja kymmensivuinen dignoosi tuli sit loppujen lopuksi eri paikkakunnalta. Näki joka hetki et tarvii tukea. Mutta hänellä on valtavan hyvä itsetunto, oli silloin jo ensimmäises tapaamisessa, kaiken mä osaan jo ja kaikki on hyvin. Mutta kun on kaksitoista hylättyä, no kyl mä ne sit teen. Eli et laidast laitaan näit itsetuntoasiat. (H1)

Asiantuntijoiden mukaan, realistinen näkemys omasta oppimisesta, vahvuuksista ja tuen tarpeesta olisi tavoiteltava tilanne, jolloin opiskelija itse voi tietää ja ymmärtää oikein tilanteensa. Haastatteluissa nousi esiin molemmat ääripäät,

heikosta itsetunnosta puhuivat kaikki ja yksi asiantuntija toi esiin opiskelijan epärealistisen hyvän itsetunnon. Molemmat ääripäät aiheuttavat haasteita opiskelijan oppimiseen.

Opiskelijan itsearvioimana minäkäsitys laskee nuoruudessa, huolimatta tavoitteena olevan taidon tai osaamisen kehittymisestä. Tilanne on seuraus nuoren kehityksestä ja kasvaneesta itsetuntemuksesta sekä kyvystä arvioida ja verrata itseään ja muita. (Kupiainen, Hotulainen, Hautamäki & Vainikainen 2017, 286) usean kirjoittajan mukaan.

Motivaation puute, tuli esiin yhtenä esteenä opintojen etenemiselle. Motivaatioon saattaa vaikuttaa väärä alavalinta, tai se ettei ole päässyt toivomalleen alalle. Opiskelijan ikä ja kehitysvaihe voivat vaikuttaa siihen, että opiskelu ei motivoi, varsinkin jos opiskelu tuntuu vaikealta, eikä ole toimivia opiskelutaitoja, tai tuki jää saamatta. Opiskelijan oma tahtotila on tärkein motivaation lähde, jos se puuttuu tai on vähäistä, syntyy helposti esteitä opinnoissa etenemiseen. Poissaolot voivat aiheuttaa varsinkin opintojen alussa puutteita ryhmäytymiseen, jonka myötä opiskelija voi kokea ulkopuolisuuden tunteita ja motivaation vähenemistä. Asiantuntijoiden mukaan, heikkokin opiskelija pystyy selviytymään opinnoistaan, kun hänellä on hyvä motivaatio.

Motivaation puute, tuli esiin isona esteenä opintojen etenemiselle. Tällä hetkellä oppimismotivaation tutkimuksessa on useampia siihen liittyviä teorioita. Suosituin on itsemääräämisteoria (Ryan & Dec 2017), jossa opiskelijoiden motivoitumiseen vaikuttaa se, että heillä on autonominen, eli sisäisistä lähtökohdista nouseva mahdollisuus itse vaikuttaa ja päättää, mitä he tekevät. Perusmotivaatiota lisäävät myös kompetenssi ja yhteenkuuluvuus. Toinen motivaatioon liittyvä suosittu teoria on odotusarvoteoria Eccles (2004), jossa minäkäsitykseen liittyvät odotukset erilaisissa tilanteissa selviytymisestä ja arvostus onnistumisesta, vaikuttavat opiskelijan motivaatioon. Arvostus tulee tehtäväkohtaisesta kiinnostuksesta, henkilökohtaisesta kiinnostuksesta, sen hyötyarvosta ja tehtävään kuluvan ajan merkityksestä opiskelijalle. (Salmela – Aro 2018,10 – 11.)

Oma motivaatio puuttuu, elämän hallinta ei ole kohdallaan. (H1)

Et se motivaatio, on niiko siellä taustalla hyvä, niin sillon pystyy antamaan sitä tukea myöskin, kun on motivoitunu se nuori ja kiinnostunu. (H3)

Opettajan haasteellisena tehtävänä on yksilöllisyyden huomioiminen ja opiskelijalle mielekkään sekä osaamista kehittävän oppimisprosessin rakentaminen turvallisessa ja luotettavassa oppimisympäristössä. Opiskelijalle tulee suoda vapaus kokeilla, tehdä virheitä ja löytää oma tapansa oppia, mutta hänen pitää ymmärtää vastuunsa omasta oppimisestaan. (Korpi & Potinkara 2015, 53 - 54.)

Jos hän on tullu tänne oppimaan ja halua oppii, ni sillä pääsee kyllä läpi. Jos opiskelija on, et ei mua vähääkään kiinnosta, et en mää tiä viittiks mää täällä olla. Niin kyll se näkyy, että se rupee takkuumaan se opiskelu. Se oma motivaatio on tärkeää. Ei ol tullu kaverin perässä vaan, tullu omasta tahdostaan. Ja se valinta siellä ysillä on aika vaikee, kun ei oikein tiedä vielä mitä haluasi. (H2)

Opintojen huono eteneminen tai pysähtyminen saattaa johtua huonosta motivaatiosta, vähäisistä opiskelutaidoista, ajankäytön suunnittelun puutteista, itseluottamuksen puutteesta ja epävarmuudesta opiskelutaitoihin tai opiskeluun liittyvistä paineista. Kysymys ei yleensä ole opiskelijan opiskelukyvyyistä tai lahjattomuudesta. Epämiellyttävät oppimiskokemukset, jotka ovat jääneet käsittelemättä, vähentävät opiskelumotivaatiota ja saattavat aiheuttaa opiskelun kyseenalaistamisen, epäonnistumisen pelkoa tai hylätyksi tulemisen uhkaa. (Virolainen & Virolainen 2018, 14 – 15)

Asiantuntijoiden mukaan opintojen alussa opettajat seuraavat opiskelijoiden oppimista erityisen tarkasti. Esteen opintojen etenemiselle voi aiheuttaa se, että opiskelija on tullut selkeästi väärään paikkaan tai riittävän tuen puuttuminen. Opiskelijaa auttavat alan vaihtaminen sopivampaan, avustajapalveluiden saaminen tai erilaisten muiden tukimuotojen järjestelyt ja ohjaus eteenpäin muiden palvelujen piiriin.

Jokainen opettaja kyl havaitsee sen, et kenen kanssa tulee niin suuria ongelmia, et tarttis toisen tyyppistä apua saada. Pahimmas tapaukses opiskelija katoaa, tai sitte hän tekee vaan ne eropaperit. Pitäis olla jotain toimintaa, et se veis eteenpäin sitä nuorta, joko sillä ammatillisella tiellä, tai sitte vaihdetaan ihan oikeesti sitä ammattia, mut ei olla vaan niin ku säilössä jossain. (H5)

Tärkeänä nähtiin se, että kaikille opiskelijoille löytyy opiskelupaikka, jossa on riittävästi tukea ja mahdollisuus ammatillisiin opintoihin. Esteen opinnoille voi aiheuttaa riittävän tuen ja ohjauksen puute.

7.1.2 Oppimisvalmiudet

Lähtötasoissa on suuria eroja haastateltavien mukaan. Erityistä tukea tarvitsevilla saattaa olla heikko pohja, eli suuria puutteita keskeisissä perustaidoissa, jotka estävät uusien asioiden sisäistämisen ja oppimisen muiden tahdissa. Matemaattisten aineiden ja kielten osalta esiintyy eniten heikkoa osaamista. Kun osaaminen on jäänyt vajaaksi edellisissä opinnoissa, on lähes mahdotonta edistyä seuraavissa opinnoissa ilman tukitoimia. Tämä puuttuva osaaminen voi aiheuttaa opiskelijalle esteitä etenemiseen, varsinkin jos opettaja ei saa tietoa heti alkuvaiheessa.

Siel on ainaki niitä, joilla se pohja on huomattavan paljon heikempi kun niillä, jotka on käyny niin sanotusti koko peruskoulun normaalisti. Et puuttuu tavallaan ihan olennaisii asioita siit, mitä on käyty läpitte ja mitä osataan. Voi puuttuu kieli ja matematiikast ei osata, ku peruslaskutoimitukset. (H5)

Yhtäkkiä huomaa et, se opiskelija hän ei oo koskaan käyny näit asioit viel, ei oo kuullukaan näist asioista koskaan aikasemmin. On tietenki niit, ku on ollu oppimisvalmiuksissa todellisia suuria haasteita, niin ei oo niinku pystynykään etenemään. (H5)

Haastatteluissa tuli esiin opintojen aloitusvaiheen huonon kielitaidon merkitys opintojen esteenä tai hidastajana. Opintoihin tulee opiskelijoita, joilla on erittäin heikko suomenkielen ymmärtäminen, lukeminen ja kirjoittaminen. Oppilaitos on suomenkielinen, jolloin tästä syntyy suuria haasteita opiskelijalle. Opinnoissa on vaativaa ammattisanastoa, kirjallisia työohjeita, oppikirjoja sekä kirjallisia töitä, sekä asiakaspalvelua, joissa kielitaidon puute aiheuttaa haasteita ja hidastaa oppimista.

Ammatillisen oppilaitoksen kulttuuri, toimintatavat ja oppimisympäristöt ovat peruskoulusta tulevalle nuorelle uudet ja erilaiset. Haastateltujen mukaan opiskelijoilta puuttuu vastuunotto omista opiskeluun liittyvistä asioista. Tämä näkyy työvaatteiden ja työvälineiden puuttumisena tai niiden huoltamisen puutteena. Aikataulujen noudattaminen ja muuttuvien tilanteiden huomioiminen

eivät onnistu ja itsenäiset tehtävät jäävät usein tekemättä. Opintojen alussa kyseisiä taitoja opetellaan, jos opiskelija ei pysty huolehtimaan asioista opintojen edetessä, estävät ne opintojen suoritusta.

Aineiston mukaan opiskelijoilta puuttuu useimmiten näkemys omista vahvuuksistaan ja itselle sopivista oppimismenetelmistä. Osalle on saattanut kehittyä omanlainen tapa selviytyä vaikeista oppimisen tilanteista. Oma tapa saattaa olla monimutkainen ja hidas. Miettisen tutkimuksen mukaan ammatillisissa opinnoissa huomio kiinnitettiin pääosin opiskelijan heikkouksiin ja vaikeuksiin, eikä hänen vahvuuksiin. Tutkijan mukaan positiivisen ja kannustavan palautteen antaminen olisi toivottavaa. (Miettinen 2008, 238.)

Ei ole perusopetuksessa yläasteella käyty läpi oppimaan ohjaamista ja siihen liittyen opiskelutekniikoita. Mun luokse ketä on tullu, niin on tekniikat kadoksissa. Et minkälainen oppimistyyli on ja miten parhaiten oppis, niitä ei ole selvitelty, tai ei ole opiskelijalla omas tiedos. (H1)

Oppimisen sujuvuuteen ja esteettömyyteen vaikuttaa opiskelijan kyky ja mahdollisuudet ottaa vastuuta omasta oppimisprosessistaan. Tämä korostuu tilanteissa, joissa opiskelija tarvitse runsaasti ohjausta tai tukea. Taito puuttuu usein erityistä tukea tarvitsevilta opiskelijoilta. Palautteen vastaanottamisen ja hyödyntämisen taito on myös usein puutteellinen. (Markkanen 2007, 66.)

Asiantuntijoiden mukaan yllättävän monen opiskelijan kohdalla oppimisen vaikeutta ei ole havaittu aikaisemmin, tai on ollut epäily, mutta se on jäänyt toteamatta. Lukivaikeus on yleisin haaste, joka nousee esiin ja testataan toisen asteen opintojen aikana. On myös opiskelijoita, jotka eivät tiedä saaneensa erityistä tukea tai opiskelleensa yksilöllistetyn suunnitelman mukaan. Opiskelu pienryhmässä tai erityiskoulussa osataan kertoa hyvin.

Lähetin 38 opiskelijaa viime syksynä lukivaikeustestiin ja kaikilla oli keskivaikea tai vaikea lukivaikeus. Elikä on jokaisen kohdalla muutamaa lukuun ottamatta, näistä 38 viimesyksynä, niin oli yläasteella annettu tukea. Oli juteltu, et saattaa olla lukivaikeutta. Mut sit joko oli kiire tai jotkut opiskelijat on muutanut kouluu koulunperään, myöskin paikkakuntaa, eli siitä syystä oli ajateltu, et siihen voi vaikuttaa tai muut elämän tilanteet. Tai osas sit ei ole rahan takia sitä sit tehty, on ajateltu siirtää eteenpäin se ongelma. (H1)

Oppimisen esteeksi saattaa muodostua omat rajoittavat uskomukset, esimerkiksi huonoista matematiikan taidoista tai huonosta ”kielipäästä”. Uskomukset ovat saattaneet syntyä jo lapsuudessa, kun opettaja tai vanhemmat ovat kommentoineet arvostellen lapsen suorituksia tai virheitä. Uskomukset saattavat seurata aikuisuuteen asti ja ne voivat olla myös koko suvun kesken puhuttuja yhteisiä taitojen tai älykkyyden puutteita. (Virolainen & Virolainen 28 - 29, 2018.)

Elikkä ei keskitytä siihen oppimiseen, eikä mennä täysil mukana siihen opiskeluun, vaan tehdään ittelle simmonen, et mä en oo näit ennenkään oppinu, en näit tuu oppimaan. Sen jälkeen mielenkiinto on sit jossain muussa esimerkiksi nois kännyköissä. Asenne on aika iso osa osalla. Et se on jotenki niinku hassuu, ku joskus kuulee et, äiti sanos, et ei meil oo kukaan koskaan oppinu oppimaan laskemaan tai lukemaan. (H5)

Opettajien ja huoltajien antaman palautteen merkitys nuorille, vahvistaa opiskelijan henkilökohtaista käsitystä hänen vahvuuksistaan ja oppimisestaan. Tästä johtuen he ovat nuorelle roolimalleja ja ohjaavat nuorten ajattelutapoja myös puutteistaan ja esimerkiksi suvun heikkouksista. (Tirri, Kuusisto & Laine 2018, 75)

Oppimisen haasteen salaaminen aiheuttaa opiskelijalle paljon epäonnistumisen tunteita. Aineistosta tuli esiin opiskelijan pelko tai ymmärryksen puute tuoda esiin omat haasteet, eli ei osata pyytää apua, ennen kuin ollaan jo suurissa ongelmissa.

Ja se et moni erityisopiskelija piilottelee, sitä et ei osaa, eli yrittää tehdä ja olla ja jää sit vasta jossain vaiheessa kiinni. Eli et esimerkkinä voin sanoo, et yks opiskelija ko on matematiikan tunnilla, ni se ahkerasti laskee, mutta eihän se mitään osannut piirteli vaan numeroita. Ko kävi katsomassa miten hommat etenee, näki, et ei ollu mitään oikeita laskuja. Oli vaan piirretty numeroit, hän oli niin tottunu peruskoulussa tekemään. Hiljaa istu ja puursi, näytti et tekee tehtäviä. Eli täytyy olla tositarkkana ykkösten, varsinkin aloittavien luokkien kanssa. Et osaa erottaa sieltä ne erityisopiskelijat. (H2)

Opiskelijan oppiminen ei etene, ellei hän löydä tartuntapintaa opittavaan asiaan. Henkilökohtainen taso ja vaatimus ovat tukea tarvitsevan opinnoissa keskeisiä asioita. Tavoitteiden tason pitäisi olla oikealla tasolla opiskelijan mahdollisuuksiin nähden.

Ja se et ei tarvii kaataa koko ämpärillist kerralla, vaan lähtee pienin askelin eteenpäin ja näyttää sitä et hei sä osaat tämän, nyt sää osaat tämän, mennään eteenpäin. Tavoitteet ei saa olla liian suuria. (H2)

Opintojen etenemiseen vaikuttaa asiantuntijoiden vastausten mukaan se, onko opiskelija ohjautunut alalle, joka vastaa hänen vahvuuksiaan ja tuentarpeitaan. Ammatillisessa koulutuksessa ei ole riittävästi paikkoja, joissa olisi jatkuvaa tukea sitä tarvitseville. Erityisammattioilaitosten määrä ja opiskelupaikat ovat vähäiset tarpeeseen nähden. Ammatillisen koulutuksen säästöt aiheuttavat ison ongelman resurssien riittävyyteen. Opiskelijoita ohjautuu myös aloille, joissa heidän opiskelu käy mahdottomaksi, joko allergian, sairauden, tuentarpeen tai työturvallisuuteen liittyvien haasteiden vuoksi. Heiltä on hakuvaiheessa puuttunut realistinen tieto ammattialojen haasteista ja vaatimuksista. Alan valinta on nuorelle vaikeaa, kun kokemusta ammateista ei vielä ole.

Ei suurimmalla osalla, ei ole ymmärrystä omasta osaamisen tasosta tai itsearviointitaitoa, kyllä se opiskelua on. Et he ei osaa peilata sitä omaa osaamistaan ja käytöstään ja muuta. Kyll se opiskeluu on kolme vuotta, mun mielest. Ja pitäis joka arvioinnissa käydä just sen takii sanallisest. (H3)

Tukea tarvitsevan nuoren itsearviointitaidot ovat usein melko heikot asiantuntijoiden mielipiteiden mukaan. Heidän ei ole helppo löytää itsestään vahvuuksia tai onnistumisen kokemuksia oppimisessa.

7.1.3 Poissaolot ja käyttäytyminen

Poissaolot aiheuttavat paljon erilaisia esteitä. Tästä kaikilla haastatelluilla oli hyvin samansuuntaisia mielipiteitä. Poissaoloja on paljon ja niillä on merkittävää vaikutusta opintojen saavutettavuuteen. Poissaolojen syitä on paljon erilaisia, osa on ymmärrettäviä ja hyväksyttäviä, kuten erilaiset terveydentilaan liittyvät poissaolot. Muiden poissaolojen taustalla voi olla työnteko, erilaiset vaikeudet opinnoissa ja henkilökohtaiset tilanteet ja valinnat. On poissaolon syy mikä tahansa, se aiheuttaa aina haastetta oppimiseen ja opintojen etenemiseen. Vaikeutta aiheuttaa poissaolon aikana oppimatta jääneen asian opiskelu itsenäisesti ilman opettajan tukea. Kun poissaoloja tai myöhästymisiä on säännöllisesti, kerääntyy opiskelijalle suuri työmäärä, johon on vaikea ryhtyä.

Poissaoloja aiheuttaa asiantuntijoiden mukaan välttelykäyttäytyminen, koska opinnot tuntuvat liian vaikeilta, eikä haluta näyttää osaamattomuutta. Tehtävät ovat jääneet tekemättä ja opettaja koetaan liian vaativana. Poissaolot voivat keskittyä tiettyjen aineiden tai opettajien tunneille. Yhden kerran poissaolosta voi kehittyä kierre, kun tilanteesta kasvaa kerta kerralta suurempi vaikeus mennä paikan päälle. Erityistä tukea tarvitsevan opiskelijan voi olla lähes mahdotonta yksin selvittää, mitä poissaolon aikana on opiskeltu, mistä löytyy materiaalia ja tehtäviä. Tämä johtaa opintojen estymiseen, ellei opiskelija saa tukea ja ohjausta. Hän tarvitsee usein ohjausta huomatakseen, että asialle on tehtävä jotain.

Poissaolot, kyl mä näkisin, et siinä paetaan sitä tilannetta ja tunnetta. Taas mä jouduin huomaamaan, että et ei se oikeen sujukaan, jos se on epämiellyttävää, ni kai se on luonnollista et sitä paetaan. (H4)

Erityisopiskelijalla on tiettyjä aineita, jossa he ei pärjää, sielt ollaan eniten poissa ja myöhästymiset on aina niiltä aineelta. Tilanne pahenee, kurssit jää roikkumaan. Poissaolot on iso ongelma, sit tippuu ryhmästäkin, ja ryhmäytyminen jää heikommalle jos on paljon pois. (H3)

Mielipiteistä nousee ajatus siitä, että jos opiskelija ei löydä mitään tartuntapintaa asiaan, on helpompi jäädä kotiin. Tämän myötä tilanne vain pahenee, kun opiskelija putoaa aina vaan kauemmas tavoitteesta. Opettajalle tilanne näyttäytyy helposti vain luvattomina poissaoloina ja varsinainen poissaolojen syy ei tule esiin. Näin jää pois, mahdollisuus saada tukea haastaviin opintoihin.

Tärkein on se, et näitten kaikkien kanssa pystyy toimimaan, jos he käy säännöllisesti koulussa. Se on lähtökohta, silloin pystyy antaa sitä tukea ja voidaan etsii sitä tukea. Mut pahin on, jos jätetään tulematta, tai ollaan paljon poissa tai myöhästellään. Tosi tärkeä, on et siellä on niitä ystäviä jotka tukee ja muuta. Sielt on vaikee kotoo hakee. (H3)

Vastauksissa puhutaan myös ryhmän ja ryhmäytymisen tärkeydestä. Kun poissaoloja kertyy paljon, opiskelija putoaa myös tavallaan ryhmästä. Hän ei ole enää mukana ryhmän tapahtumissa ja tilanteissa. Poissaolo ryhmätöistä aiheuttaa muissa mielipahaa ja poissaolleelle nolouden tunteen, kun ei ole tehnyt omaa osuuttaan. Ryhmäytyminen on tärkeää, varsinkin opintojen alussa, jolloin luodaan yhteishenkeä, tutustutaan ja saadaan ystäviä.

Rahaongelma on yks, et pakko tehdä jotain työtä siin koulun ohella. Ja perhetilanteet, et voi olla siellä haasteita. Ja hankalat, asuinolot, tai asuu kaukana koulusta, on hankala matka. Sit on näitä opiskelijoina, joilla on kiusaamistaustoja. On vaikeeta tulla kouluun taustan vuoksi. Ei ole täällä kiusaamista, mut asia sil kummittelee mukana. Kyl siin jäädään väistämättä jälkeen. Osaaminen jää hyvin kapeaksi, ja sit tulee niitä nollia. Eikä sit uskalleta lähettää työpaikalle, työssäoppimaankaan, ja tavallaan jumahtaa se tilanne. (H4)

Sit on tietynlainen ikävän opettajan pelko, ei mennä tiettyjen aineitten tunnille. Kun on kuultu, et se opettaja on simmonen tai tämmönen. Tai se opettaja vaatii, tai se tulee ja sanoo, tai jollain muulla käytöstavalla. Se ei oo simmonen opettaja, jonka kans tulee helposti toimeen. (H5)

Moni opiskelija hankkii lisätuloja opintojen aikana tekemällä töitä. Tämä on ihan positiivinen asia, jos se ei aiheuta poissaoloja koulusta väsymyksen tai työvuorojen takia. Erityistä tukea tarvitsevilla opinnot vaativat usein enemmän aikaa, työtä ja voimia, jolloin energiaa ja jaksamista on rajallisesti. Asiantuntijat puhuivat tässä yhteydessä myös myöhästelyn tuomista ongelmista. Aamut aiheuttavat paljon haasteita mielenterveysongelmaisille ja monille muille. Lyhytaikainenkin aamuihin kohdistuva poissaolo aiheuttaa puutteita oppimisessa ja vaikeutta päästä enää mukaan tunnin aiheeseen. Jos myöhästely on toistuvaa, opettajan kanssa syntyy helposti erimielisyyttä, ja tilanne tulee entistä vaikeammaksi.

Osa on aamu-unisia, ei pääse, ei viitti, ei kiinnosta. Osalla on sit nää mielialaongelmat, välillä on niitä huonoja kausia. Saattaa olla et on ihan oikeesti kipee, ettei pysty. Osalla on menny sitten siihen, et mua ahdistaa kun mä en pärjää, niin jää kotiin mielummin. Se on helpompi vaihtoehto ryhmänohjaajan tai opettajan pitäis selvittää syy, taustal on aina jotain. Harva on ihan vaan sen takia ettei viitti tulla kouluun. (H2)

Nuoruusikäisten mielenterveysongelmat, kuten masennustilat aiheuttavat merkittävän kansantaloudellisen ongelman ja on arvioitu että nuorista aikuisista lähes neljännes olisi elämänsä aikana sairastanut toimintakykyä haittaavan masennusjakson Parkkinen & Berg (2009, 26). Mielialaongelmat on suuri poissaolojen aiheuttaja, koska sairaus on usein pitkäkestoinen ja sairautta esiintyy paljon nuorilla. Ryhmänohjaajan tehtäviin kuuluu opiskelijan poissaolojen

seuranta ja puuttuminen sekä tarvittaessa selvitetään taustat. Oppilaitoksessa on varhaisen puuttumisen malli poissaolojen suhteen, asiantuntijoiden mukaan opiskelijan poissaolojen taustalla olevan syyn tunnistamisen avulla voidaan tilanteeseen saada ratkaisu.

Täytyy sanoa sillai et, siel on myös simmosia vanhempia, jotka suojelee sitä opiskelijaa, et jos opiskelija on pois ni se kuitataan luvalliseksi. Tavallaan se saa hyväksyntänsä se poissaolo, vaikkei ole oikeaa syytä siihen. (H5)

Vanhempien asenteella ja huolenpidolla on keskeinen rooli poissaolojen seuraamisessa ja hyväksymisessä. Nuori omaksuu kodin mallin ja asenteet poissaoloihin liittyvissä asioissa. Kodin ja oppilaitoksen yhteistyö tukevat nuoren läsnäoloa oppilaitoksessa. Toisen asteen opintojen aikana suuri osa opiskelijoista tulee täysi-ikäiseksi, jolloin vastuu siirtyy heille itselleen.

Sanotaan näin että, säännöllisyys puuttuu, jos on paljon poissa, jää paljon semmosii osa-alueita oppimatta. Nyt ko lähiopetustunnit on tosi pieniä, kotitehtävii pitäisi tehdä. Jos on monta tuntii poissa, jää kyllä aukkoja. Jos sää olet erityisopiskelija, se oma oppiminen kotona on haasteellisempaa, kuin sitten ihan normiopiskelijalle. (H2)

Osalla opiskelijoista poissaolojen kertyminen alkaa, vain yhdestä ajattele mattomasta kokeilusta. Nuoruuteen elämänvaiheena kuuluu valvominen sosiaalisen median, pelien tai elokuvien myötä ja aamulla väsymyksen takia ei jakseta lähteä opiskelemaan. Ensimmäisen kerran jälkeen, seuraava poissaolo syntyy jo huomattavasti keveämmin perustein.

7.2 Ammatilliset opinnot

Tämä luku sisältää tuloksia ammatillisiin opintoihin liittyvistä esteistä. Pääluokka on jaettu seuraaviin alaluokkiin: tukitoimet, yhteiset aineet, ammatilliset aineet ja työssäoppiminen. Ammatilliset opinnot koostuvat yhteisistä aineista, ammattiaineiden opinnoista sekä työssäoppimisesta, joissa kaikissa opiskelijalla on oikeus erilaisiin tukitoimiin. Yhteisten aineiden haasteet tulevat esiin pääosin matemaattisissa aineissa ja kielissä. Ammatilliset aineet liittyvät kyseessä olevan alan käytännön työtehtäviin ja niiden oppimiseen ja harjoitteluun, tästä johtuen oppimisen haasteet ovat suurelta osin ammattialakohtaisia. Asiantuntijoiden mielipiteistä tulee esiin yleisiä piirteitä ammatin oppimisen esteistä. Työssäoppiminen tapahtuu alan työpaikoilla todellisissa työtehtävissä. Kaikissa

opinnoissa on erilaisia piirteitä, jotka vaikuttavat opiskelumenetelmiin ja tukimahdollisuuksiin.

7.2.1 Tukitoimet

Kaikilla erityistä tukea tarvitsevilla opiskelijoilla on oikeus erityiseen tukeen. Kaikkien asiantuntijoiden mielipide oli se, että opiskelijat eivät saa riittävästi tukea opiskeluun ammatillisissa perustutkinto-opinnoissa. Ainoan poikkeuksen tekee yhden ammattialan pienryhmät, joissa oma erityisopettaja toimii ryhmän opettajana ja tukena ammatillisissa aineissa. Kaikkien opiskelijaa opettavien opettajien velvollisuus on tukea ja auttaa opiskelijaa. Ryhmän ohjaajan velvollisuus on seurata ryhmänsä tukea tarvitsevien opiskelijoiden opintojen sujumista ja tukea opiskelijaa yhdessä erityisen tuen asiantuntijan ja tukitiimin kanssa.

Kyllä sitä ohjausta ja tukea tarvitaan koko ajan enemmän, et se mitä riitti ehkä silloin kun olen useita vuosia sitten tähän kouluun tullu, se ei todellakaan riitä enää. Tilanne on muutamassa vuodessa mennyt niin paljon enemmän siihen, et he tarvii yksilöohjausta enemmän ja sitä työrauhaa. (H3)

Tämän hetkinen järjestelmä tuo ammatilliseen koulutukseen myös vaikeasti vammaisia opiskelijoita. Useimmiten opiskelu ei onnistu, koska tavoitteet ovat liian vaikeat ja tukimahdollisuudet eivät ole riittävät. Yhteiskunta haluaa tavoitella yhteistä koulutusjärjestelmää inklusiivisen periaatteen hengessä ja tarjoaa samaa mahdollisuutta kuin muillekin. Onnistuminen on epärealistista ja nuoret joutuvat kokemaan epäonnistumisen ja uhkana on syrjäytyminen. (Miettinen 2008, 29 - 30.)

Sanotaan näin, et integroiduissa ryhmissä ei saa riittävästi tukea. Integroiduissa ryhmissä ryhmänohjaajalla ei välttämättä ole aikaa olla sen erityisopiskelijan kanssa. Joillakin saattaa olla joku vuosi et ei ol ku ihan vähän tunteja omalle luokalle. Sit on haasteellista. (H2)

Jokaisen opettajan kuuluu siinä omassa opetuksessaan tukea, sehän on se lähtökohta. Huomioitais se pitkin kurssia, eikä tulis niitä hylättyjä. On se joskus opiskelijastakin kiinni ja useastiki. Hän ei käy tunneil, ei ol halukas hoitamaan omaa velvollisuuttaan ja vastuullisuuttaan, on useampi kursseja

suorittamatta. Sit voi opettajatkin ärsyyntyneitä, kun ei ole käyty ollenkaan tunneilla ja muuta. (H1)

Oppilaitoksella on velvoite huolehtia tukitoimista. Erityisen tuen suunnitelma laaditaan yhteistyössä opiskelijan ja alle 18-vuotiaan huoltajan kanssa. Tuen suunnitelmaan kirjataan, miten opiskelijan vaikeus näkyy opiskelutilanteissa ja minkälaiset tukitoimet edistävät opintoja. Opiskelija ei aina ole valmis ottamaan tukea vastaan ja hänellä on oikeus kieltäytyä tarjotusta tuesta. Tämä on suuri este opintojen etenemiselle. Toisinaan tarvitaan yhteistyötä ja tukea siihen, että opiskelija ymmärtää tarjotun tuen ja avun olevan hänen parhaakseen, ja voitetaan kynnyksen avun vastaanottamiseen.

Se hiljainen hissukka, tai simmonen joka pelkää sitä oppimistilannetta, ni hän vetäytyy, hän ei tuu niihin tapaamisiin. Hän on oppinu semmosen systeemin, et jos en määhän näihin nyt osallistu, ni ei mua voida tänne pakottaakaan. (H1)

Erityisopettajalle tuleminen on opiskelijoille kynnyksen. Se eka kerta tulla on vaikeaa saada opiskelijaa lähtemään. Kun tiputaan kärryiltä, ni se on vaikeaa kiritä enää. Alkuvaihe varsinkin. Jos saataisiin heti se kynnyksen poistettua tukipalveluista. Sitä saisi heti tarvittaessa aina, niin se edistäisi kaikkia opintoja. (H3)

Simmoset opiskelijat jotka on tullu erityisluokilta tai erityiskouluista ni ne ottaa sen tuen vastaan paremmin. (H1)

Kyllä minun mielestä tukitoimia tarjotaan ja varsinkin jos opiskelija itse lähtee heti hakemaan. Ainakin täällä, on saanut tukea, ja on saanut hoidettua opintoja. (H1)

Asiantuntijoiden mukaan opiskelijat kaipaavat luotettavaa aikuista, joka kuuntelee, välittää ja tukee opinnoissa. Kaikilla ei ole oppilaitoksen ulkopuolella henkilöä, jonka kanssa voisi puhua. Opiskelijan pitää ensiksi saada luotua luottamuksellinen suhde aikuiseen ja sen jälkeen aikuisen pitää olla saavutettavissa kohtuullisen vaivattomasti, jolloin tapaamiset ovat mahdollisia. Oppilaitoksessa kyseinen aikuinen voi olla opettaja, ryhmänohjaaja, opinto-ohjaaja, erityisopettaja, kuraattori tai muu tukitiimin henkilö. Kuunteleminen, asioiden selvittely ja positiivinen kannustus ja tuki ovat keskeisiä tässä vuorovaikutuksessa. Näiden tilanteiden tuoman tuen puuttuminen voi aiheuttaa nuorelle motivaation ja itsetunnon ongelmia.

He tarvii sitä, et on joku aikuinen, kenen kanssa keskustella. Mulla käy hirveesti opiskelijoita vaan ihan juttelemassa ja morjestamassa. Voi olla et kotona ole ketään aikuista, ku olis kiinnostunut. Sit ne haluu osoittaa, et he on pärjänny jossain. Mää osaan tän ja päässyt tästä läpi. Sitä kannustamista, kehumista ja tsemppaamista sitä erityisopiskelijat kaipaa. (H2)

Erityistä tukea tarvitsevan nuoren haasteet ja vaikeudet ovat yksilöllisiä, siksi tuen suunnitelmat laaditaan henkilökohtaisten tavoitteiden mukaan. Tästä johtuen suunnitelmaa tehdään yhteistyössä opettajan, opiskelijan, huoltajan ja erityisen tuen asiantuntijan kanssa. Tuen suunnitelma on opiskelijan henkilökohtaisen opintojen suunnitelman liitteenä, josta sen voivat opiskelijaa opettavat opettajat lukea.

Yksilöllinen tuki, on se mitä ne tarvii, ja se että, ei olis paha vaikka normiryhmist välil eroittais pienemmän ryhmän. Sieltä ne jotka opiskelis vähän eri tahtiin, sais sitä yksilöllistä polkuu ihan oikeesti. Monesti tämmönen erkkäopiskelija, joka on integroitu normiryhmään, ni hän haluaa tehdä samaan tahtiin kun muut. Pitäis viel enemmän painottaa, jokainen etenee omaan tahtiin. (H2)

Erityisen tuen tarpeen varhainen tunnistaminen on tärkeä asia opintojen etenemisen kannalta. Kun oppimiseen tulee liikaa vaikeuksia ja eteneminen pysähtyy, opiskelu tulee vastenmieliseksi ja tunneille meneminen ei enää onnistu.

Et on niit erilaisii lähtötasotestejä, ni sit sillä saadaan jo kiinni niitä ketkä on ehkä sellaisii, jotka ei etene normaaliin tahtiin. Mää suosin sitä, et on jonkinlaista kontrollia siihen alkuun. (H2)

Opettajilla vaihtuu ryhmät jatkuvasti, niin se saattaa olla joillekin opettajall haaste et vaihtuu opiskelijat, ja niitten taustat. Nää integroidut joutuu jatkuvasti kertoo niit omii taustoi, eikä välttämät haluu aina puida niit opettajien kanssa. Et siinä on kehittämistä. (H2)

Opiskelijalle on aina haastavaa kohdata uusi opettaja. Yhteistyön ja luottamuksen syntymiseen vaikuttaa opinno alun merkitys. Myös opettaja kohtaa haasteen, miten tunnistaa tuen tarve.

7.2.2 Yhteiset aineet

Yhteisten aineiden opiskelu aiheuttaa eniten tuen tarvetta opiskelijoille, joilla on oppimisen vaikeuksia. Erilaiset kielelliset haasteet, kuten lukemisen, luetun ymmärtämisen ja kirjoittamisen vaikeudet ovat yleisiä. Toinen suuri ryhmä ovat matemaattiset vaikeudet ja komorbiditeetti eli usean vaikeuden yhteisvaikutus. Lukivaikeuksia tunnustetaan yllättävän paljon vielä toisen asteen opintojen kuluessa. Näiden lisäksi ongelmia tuottaa kielissä ja erityisesti matematiikassa opiskelijoiden heikko osaamisen taso ja puutteet perustaidoissa opintojen alkaessa. Tämä tulee esiin, koska koulun aloittaville tehdään matematiikan lähtötasokartoitus. Erityisen tuen asiantuntijoiden antamasta tuesta huomattava osa on yhteisten aineiden aiheuttamien vaikeuksien tukea. Negatiiviset kokemukset edeltävissä opinnoissa tulevat pelkoina, lamaantumisena ja passiivisuutena esiin ja estävät opintojen edistymistä. Helakorpi, Helander & Jahnukaisen (2005, 65) tutkimusten mukaan opettajien mielenkiinto, arvostus ja välittäminen edistivät onnistuneiden opetus- ja oppimistilanteiden syntyä.

Niin se on oikein tahkoomist, niistä on vanhat negatiiviset myytit sielt yläasteet. Ne on tosi vaikeet ja sit pelottaa jo kun se kurssi alkaa. Ja jos siel menee hiukanki ristiin sen opettajan kanssa sukset, on sit tosi vaikeaa. H1

Yhteisten aineiden opintojen alussa on haasteellinen tilanne, kun opettajalla on ryhmä uusia opiskelijoita, joita hän ei tunne. Opinnot kulkevat kaksoistuntien rytmissä ja kahden tunnin kuluttua on taas uudet kasvot opettajan edessä. Opettajan on haasteellista lyhyessä ajassa tunnistaa tuen tarvetta, jos hän ei ole saanut tietoa muualta, eikä opiskelija itse ei kerro, eikä halua huomiota asialleen.

Tuntematon opiskelija, ja opettaja, se tilanne on aika haastavaa. Mun mielestä pitäisi olla enemmän jonkinäköistä tukitoimintaa kieliin ja yhteisiin aineisiin. (H3)

Mää luulen, et ne jää helposti jälkeen muita jo, ja se avun pyytäminen on este. Ne ei halua huomiota, ei kerro muille ettei pysy kärryillä ja tarvii apua. He on hirveen huonoja tulemaan erityisopettajan vastaanotolle. He on luonu itse kynnyksymyksiä, et on niitä semmosii henkisiä esteitä. Et ei kehdata, ei pystytä tekemään, ottamaan sitä askelta siihen, et tarttis apua tähän. (H2)

Asiantuntijat toivat esiin erityisen suuren tuen tarpeen yhteisten aineiden opintoihin. Heidän kokemuksensa mukaan uusien opiskelijoiden matematiikan osaaminen ei yltänyt ammattikoulun lähtötasoon, joka aiheuttaa esteitä etenemiseen. Opiskelijoiden asenne oli jo lähtökohdiltaan huono, koska he eivät uskoneet itseensä ja taitoihinsa oppia uutta.

Yhteisi opinnois sun pitää oppii tuntemaan se opiskelija ja löytää sen opiskelijan vahvuudet ja lähtee sieltä vahvuuksien kautta. Et aloittaa vaik semmosista asioista mitä hän osaa ja sit lisätä pikkuhiljaa niitä mitä hän ei osaa, ni sit oppii niit asioita helpommin. (H2)

Erilaiset opiskelijaa pelottavat tilanteet estävät opiskelijan edistymistä ja saattavat aiheuttaa ahdistusta ja poissaoloja. Joustavat menetelmät antavat opiskelijalle mahdollisuuden valita itselleen sopiva tapa.

No, aika monella esimerkiks on nämä tämmöset esiintymistilanteet, suulliset esitykset mitä huomaa et joissakin aineissa pitäis pitää, ni ne on aika kammottavia tilanteita. Perinteiset kokeet, sitä kyseenalaistais, et voisko osaamista arvioida jollakin muulla tavalla. Koska niihin koetilanteisiin kärjistyy usein se, ahdistus ja pelko ja epäonnistuminen kuitenkin. (H4)

Yhteisten aineiden opinnoissa on perinteisesti käytetty kokeita, joilla voidaan testata opiskelijan osaamisen taso. Kokeet aiheuttavat opiskelijoille paljon jännitystä, ahdistusta ja pelkoja. Kokeisiin valmistautuminen ei kaikilta suju yksin, haasteen tuo jo se, ettei tiedetä koealuetta, tai muistiinpanot ovat kadonneet ja kirjaa ei ole ehkä hankittukaan. Opiskelija saattaa koeahdistuksen myötä unohtaa kaiken lukemansa.

Opettaja voi sopii, et teetkin tyydyttävän tason kokeen, se riittää. Koepelkoi vähentää, et saa tehdä varmasti useamman kerran. (H1)

Monesti jätetään menemät kokeeseen. On kynnyks, kun pelätään, et tulee se hylätty. Ei käydä edes katsomas tai kokeilemassa sitä, ja jätetään menemät rästeihinkin. Tehtävien teko, jos niitä annetaan, et pitäis tehdä omatoimisesti niin, ei ne niitä tee, ne tarvii sitä ohjausta. Ne ei vaan pysty ottamaan ja aloittamaan. (H3)

Asiantuntijat puhuivat opiskelijoiden oma-aloitteisuuden puutteesta ja ryhtymisen vaikeudesta itsenäiseen tehtävien tekemiseen. Tehtävien löytyminen Moodlesta

saattaa olla liian monimutkaista heille, kun tunnukset ja salasanat ovat usein hukassa. Tietoteknisesti esteetön ympäristö tarjoaa opiskelijalle esteettömän pääsyn tietoverkkoihin. Opiskelijoiden henkilökohtaiset haasteet huomioiva esteettömyys tarkoittaa erilaisia asioita eri opiskelijoille, kuten mahdolliset lisälaitteet. Tärkeintä verkko-opetuksessa on selkokieliyys, saavutettavuus ja käytettävyyys. Usein tarvitaan myös tukea, vaikka tavoitteena on mahdollisimman itsenäinen suoritus. (Nuutila 2010, 38 – 43.) Opettajan voi olla vaikeaa ymmärtää opiskelijan tilannetta, vaikeudet voivat olla monitahoiset ja jos opettaja ei ole saanut riittävää informaatiota, tilanne voi näkyä opettajalle esimerkiksi laiskotteluna.

Opettajat varsinkin, me ollaan useesti niitä kymppin tyttöjä, tai semmosii, joilla on koulu ollut helppoa. Ja jos sää olet matematiikan opettaja, niin se on todennäköisesti ollu sulle helppoo matematiikka. Kun se on sulle helppoon, on vaikee mennä sen toisen saappaisiin. Ko ei ymmärrä sitä, et miten se toinen näkee sen lauseen siinä edessä. (H3)

Asiantuntijoiden mukaan esteitä aiheuttaa mukautuksen vähäinen käyttö tai väärä tieto mukautuksesta. Heidän mukaansa liian usein opiskelijan tavoitteeksi asetetaan kiitettävän tason suoritus. Unohdetaan, että tukea tarvitsevalle tyydyttävä suoritus on usein oikea tavoite.

7.2.3 Ammatilliset aineet

Ammatillisten aineiden osalta esteeksi nousi kaikkien asiantuntijoiden mukaan tarvittavan tuen vähäisyys tai sen puuttuminen kokonaan. Suuri osa erityisen tuen opiskelijoista etenee ammatillisissa opinnoissaan paremmin kuin yhteisten aineiden opinnoissa. Ammatillisten aineiden opinnot ovat suurelta osin konkreettista tekemällä oppimista ja harjaantumista. Ammatillisiin opintoihin liittyy myös tietopuolista oppimista, eli ammattiin liittyvää teoriaa. Niissä tulee enemmän esiin oppimisen erilaiset haasteet, kuten lukivaikeus ja matemaattisten aineiden ja keskittymisen haasteet. Työluokissa toimii joitakin ohjaajia tai ammattimiehiä, jotka tukevat opiskelijoita ammatillisissa tehtävissä. Erityisen tuen asiantuntijoiden osuus ammattialakohtaisilla työtunneilla on vähäinen, tukitoimet kohdistuvat pääosin kirjallisiin tehtäviin sekä erilaisiin kokeisiin ja testeihin valmentautumisen ohjaajina.

Koska suurin osa pärjää, jos ne vaan saa ohjausta työtunneilla. Jos siinä oppimisessa sitä haastetta on, niin vaatis enemmän yksilöohjausta, sitä eriyttämistä ja sitä tukea siihen oppimiseen. Kun on toiminnanohjauksen ongelmaa, siihen liittyvää ni opettajat uupuu, kun sitä aina pitää patistaa ja aina pitää sanoa. Semmonen tuska tulee sieltä esiin. (H4)

Moni erkkao opiskelija saattaa olla käytännöntyössä tosi hyvä, sitä se erkkaoetus tulee vaan niinku teoria opintojen kohdalla. (H2)

Ammatillisten aineiden opiskeluun tarvitaan monia erilaisia tuen muotoja. Asiantuntijat puhuivat yksilöllisen tuen ja ohjauksen tarpeesta eli ohjeiden ja tehtävien tekemisen ohjeiden rauhallisesta kertaamisesta opiskelijan kanssa. Pelkkiä sanallisia ohjeita ei ehkä hetken päästä enää muista. Liian pitkät ohjeet aiheuttavat myös vaikeutta. Tukiakaa ei ole tarpeeksi ja opettajan aika ei riitä kaikille.

Haasteena on tarkkuus, tiätty, mittojen käsitteistö, mikä on teelusikka, desilitra, litra, gramma, kilo ja muunnokset ne vaikuttaa lopputulokseen. Mää aina sanon, et pilkkuvirhe ei voi olla asiakkaan lautasella. Vaan se täytyy sitä korjata jossain muussa vaiheessa. (H2)

Puutteet matemaattisissa perustaidoissa tulevat esiin kaikkien alojen ammatillisissa opinnoissa. Ammatilliset aineet saattavat sujua muuten, mutta ammatillisten laskutoimitusten ja mittamuutosten kohdalla tulee vaikeuksia. Portfolioiden ja muiden kirjallisten töiden laatiminen voi osoittautua suureksi esteeksi, erilaisista vaikeuksista johtuen. Ryhtymisen vaikeus tulee esiin, jos kirjoittaminen tuntuu epämiellyttävältä, tai jos opiskelijalla ei ole tarkkaa ymmärrystä, mitä pitäisi kirjoittaa.

Jos sä et pysty keskittymään siihen omaan tekemisees, niin et sää kaivat sen kännykän siel ja rupeet räpläämään. Sit on tietenki se, et joko kädentaidot ei riitä tai ne on heikot. Tai voi olla, et ei välttämättä ymmärrä edes sitä puhuttua riittävän hyvin, elikkä mitä sil tarkotetaan. (H5)

Opettajalla on tärkeä rooli luoda tilanteita, joissa opiskelija pystyy etenemään ja oppimaan hänelle sopivin askelin. Opiskelijan tavoitteet asetetaan sopivalle tasolle, jotta hänellä on mahdollista saavuttaa ne kohtuullisin ponnisteluin.

Onnistumiset luovat uskoa itseen ja positiivisen oppimiskokemuksen, josta on hyvä jatkaa. (Korpi & Potinkara 2015, 58.)

Ammattisanasto voi olla haasteellista, sit tarvitaan sen selkokielistämistä. Niinko ne ammatin perusteet, et oppii ne tietyt rytmit ja rutiinit mitä ammattityössä tarvitaan. (H2)

Ammattityössä joutuisuudella on tärkeä merkitys tuottavuuden näkökulmasta. Opinnoissa harjoitellaan ja harjaannutaan erilaisiin tehtäviin. Esteitä opiskelussa menestymiseen tulee, jos ei harjaannu joutuisuudessa riittävästi. Kun työaikojen ja tehtäväaikataulujen noudattaminen ei onnistu, myöhästellään ja tulee poissaoloja, syntyy puutteita oppimiseen ja osaamisen.

Jos sul on eri- ajankäsitys, elikkä et oo paikalla sillon alussa. Päivähän yleensä alkaa sillä, et niit töitä näytetään tai tehdään jotain ja tai puhutaan jostain ja sä tulet sinne aina myöhässä.(H5)

Varmasti se osa saa tukea, jotka huomataan. Mut sit osa, ei keskity yhtään siihen omaan hommaansa. Heit on hirveen vaikee tukee, koska heijän vieressään tarttis sit koko aika olla, ja se on mahdotonta. (H5)

Mut et tuolla keittiöllä voi pärjätä erityisopiskelija hyvinkin. Jos on vaan hyvä asenne ja käytös, siellä monesti pärjää ihan hyvin. (H3)

7.2.4 Työssäoppiminen

Opiskelijat oppivat osan opintojen tavoitteista oman alansa työpaikoilla. Työpaikalla opitaan ammattiin kuuluvia taitoja ja tietoja todellisissa työelämätilanteissa työpaikkaohjaajan ohjauksessa. Työpaikka valitaan opettajan ohjauksella vastaamaan jakson tavoitteita. Opiskelijat näyttävät tavoitteena olevan osaamisen työpaikalla näytössä, jonka arvioivat työpaikkaohjaaja ja opettaja.

Onhan se paikan etsiminen ja saaminen, se on siinä alussa ensimmäinen kynnys tavallaan. Kun paikan on saanu, ni moni on kuitenkin pärjänny mukavasti. Puuttuu ehkä se uskallus kysyä, ottaa yhteyttä, mennä käymään. Ne on ehkä ne tavallisimmat haasteet, ettei oikein tiedä mistä vois kysyä ja saada itestään irti, et lähtis kysymään. Et olis joku tukena siinä. (H4)

Asiantuntijoiden mielestä suurin haaste opiskelijoille, on työpaikan hakeminen. Työpaikan hakuun liittyy ensin CV:n tekeminen ja työpaikan hakuun liittyvät harjoitukset opettajan johdolla. Työpaikan itsenäinen haku on erityisen haasteellista tukea tarvitseville opiskelijoille. Itseluottamuksen puute, arkuus ja yksin menemisen vaikeus, tulevat asiantuntijoiden mukaan esteeksi. Yhteydenotto työpaikalle puhelimitse osoittautuu opiskelijalle usein vaikeaksi asiaksi tehdä itse. Työpaikan hankkiminen ei onnistu ilman ohjaavan opettajan tukea. Suurin este työssäoppimisen onnistumiselle on se, että työtehtävät ja olosuhteet eivät vastaa opiskelijan vahvuuksia ja henkilökohtaista tavoitetasoa. Opiskelijalla itsellään ei ole tietoa työpaikoista ja niiden sopivuudesta hänen henkilökohtaisiin ja opintojen tavoitteisiin. Tukea ei aineiston mukaan ole tarpeeksi työssäoppimiseen liittyen.

Sanoisin et jokaisel haetaan se yksilöllinen paikka, eli haetaan sitä omaa tavoitetasoo vastaava paikka ja lähdetään siitä liikkeelle. Et jos asettaa itselleen liian suuren tavoitteen, ei hän tul pärjäämään, niin sit saattaa se koulunkäynti keskeytyä siihen. (H2)

Opettajilla on iso haaste, löytää sopiva työpaikka kaikille opiskelijoille. Mitä suurempi opiskelijan tuen tarve on, sitä vähemmän on työpaikkoja, jotka ovat valmiit tarvittaviin tukitoimiin ja opiskelijan ohjaamiseen työssäoppimisjaksolla. Asiantuntijoiden mukaan on ammattialoja, joilla tukea antavia työpaikkoja löytyy helpommin. Kun opiskelijan haasteet ovat niin isot, ettei opintojen tavoitteet täyttävää paikkaa löydy, voidaan jakso poikkeuksellisesti suorittaa oppilaitoksessa tai mukautettujen tavoitteiden mukaisessa työpaikassa.

Mut se, että useesti niinku tukea tarvitsevien opiskelijoitten kans mennään siitä mistä aita on matalin. (H4)

Opiskelijan työssäoppimisjakson onnistuminen perustuu osaltaan myös työpaikan myönteiseen sekä opiskelijan hyväksyvään ilmapiiriin. Hyväksynnän ja arvostuksen tunteen myötä opiskelijalle kehittyy motivaatiota, aktiivisuutta ja sitoutumista työtehtäviinsä. Opiskelijan hyvä asenne saa aikaan työpaikalla parempaa ohjausta. (Virtanen 2013, 97) Esteeksi opintojen onnistumiselle voi muodostua työpaikkaohjaajan tiedonpuute opiskelijan tilanteesta. Tästä johtuen ohjaavan opettajan ensimmäinen käynti työpaikalla pitää olla heti jakson alussa. Tapaamisessa opettaja voi opiskelijan luvalla kertoa minkälaisissa asioissa

opiskelija tarvitsee tukea ja mitkä ovat hänen vahvuutensa. Vaihtoehtoisesti opiskelija voi itse kertoa asian. Tilanteessa sovitaan opiskelijan henkilökohtaiset tavoitteet työssäoppimisjaksolle sekä muut mahdolliset joustot ja järjestelyt. Tiedon perusteella työpaikkaohjaaja osaa ohjata ja tukea opiskelijaa ja näin voidaan välttyä turhilta väärinkäsityksiltä. Tämä on usein myös työturvallisuusasia.

Jos opettaja menee vast kakkosviikolla, se on liian myöhästä, koska sit on jo jakso lähteny käyntiin ja muotoutunu työpaikkaohjaajalle ja työyhteisölle miellekuva henkilöstä. Ja se voi olla hyvin negatiivinen. Et täst opiskelijasta ei tuu mitään, eli et se varhainen aloitusinformaatio olis tosi tärkeää.(H1)

Muita syitä, jotka asiantuntijoiden mukaan estävät työssäoppimisen onnistumisen, ovat opiskelijan myöhästely ja luvaton poissaolo, jotka usein johtuvat ajattelemattomuudesta ja kokeilunhalusta. Työpaikat eivät jousa poissaolojen suhteen, joten ne johtavat melko nopeasti jakson keskeytykseen. On myös tilanteita, että opiskelija ei jaksa tehdä normaalia työaika, silloin sovitaan joustoista. Liian isot ja kovan työtahdin paikat eivät ole sopivia, myös työpaikkaohjaajalla pitää olla oikea asenne, riittävästi aikaa, ymmärrys tilanteesta ja ohjaavan opettajan tuki.

Tiedän paljolti työpaikkoist, mist menee aina poikki, varsinki jos on erityistukee tarvitseva. Ohjaajakoulutuksis kerätään listaa, et ketkä ohjaajat työelämäst on oikein valmiita ja haluaa myös omaa ammatillisuuttaan kehittää ja ottaa tämmösen opiskelijan. H1

Työssäoppimisen keskeytyminen voi johtua opiskelijan elämäntilanteen hallintaan liittyvistä haasteista. Työpaikalla tulee esiin uusia sosiaalisia tilanteita, vuorovaikutuksen haasteita, jotka kehittyvä nuori saattaa kokea vaikeina ja seurauksena on poissaoloja. (Markkanen 2007, 63 - 65.)

Asiantuntijoiden mukaan työssäoppiminen voi katketa, jos nuorella on kokemattomuuttaan väärä käsitys työn tekemisestä, se ei ole kivaa tai hän kokee sen yksitoikkoisena. Nuori voi aiheuttaa käytöksellään tilanteen, joka aiheuttaa jakson katkeamisen.

7.3 Taustatekijöitä

Opintojen taustalla on opiskelijalle merkittäviä asioita, jotka tuovat oman vaikutuksensa opintojen saavutettavuuteen. Taustatekijöitä otsikon alla ovat terveyden ja hyvinvoinnin, sekä kotiolojen aiheuttamat esteet. Asiantuntijoiden mielipiteet taustatekijöiden aiheuttamista esteistä olivat hyvin samansuuntaisia. Terveyden ja hyvinvoinnin osalta oppilaitoksessa voidaan antaa valistusta ja opetusta, mutta ruokailutottumukset, liikkuminen ja nukkuminen on useimmiten opiskelijan henkilökohtainen valinta, jos siihen ei liity sairautta. Oppilaitoksella ei ole mahdollisuutta vaikuttaa opiskelijan kotioloihin, mutta häntä voidaan tukea ja tietoon tulleet asiat voidaan huomioida.

7.3.1 Terveys ja hyvinvointi

Hyvinvointitaitojen avulla opiskelijalla on mahdollisuus myönteisiin tunnekokemuksiin, hyviin ihmissuhteisiin, vahvuuksien käyttöön ja terveelliseen sekä hyvinvoivaan elämään. Hyvinvoinnin lisääminen edistää opiskelijan akateemisten taitojen ja valmiuksien kehittymistä sekä opiskelusuorituksia. Hyvinvoinnilla on positiivinen ennuste opintomenestykseen, aktiivisuuteen ja edelleen myönteiseen suhtautumiseen sekä merkityksellisten ihmissuhteiden luomiseen Leskisenoja (2018, 422) usean kirjoittajan mukaan.

Terveyden ja hyvinvoinnin osalta haastateltavien mielestä merkittäviä esteitä oppimiseen tulee siitä, että elämän perusasiat eivät ole kunnossa. Haastateltavat mainitsivat kaikki hyvän ravinnon, liikunnan, ulkoilun ja riittävän yönun puutteen vaikutuksen opintomenestykseen. Opiskelijoille järjestettyyn ilmaiseen ruokailuun osallistutaan oppilaitoksessa vaihtelevasti ja se saatetaan korvata rasvaisella roskaruualla. Aamiainen jää usein kotona syömättä ja se vaikuttaa aamutuntien jaksamiseen.

Ihan nämät perusasiat, saa jokaisen kans käydä läpi. Yleensä nuoret ei syö aamupalaa, et se on se lounasruoka joten oppiminen ei ole mahdollista ennen sitä ruokailu, koska, on koko aika vaan nälkä. (H1)

Onneks suurin osa käy kouluruokailussa se on ilmaista, sitä on yritetty kannustaa. Osa joka ei mene syömään, käy sit hampurilaisel, ja hakee roskaruokaa. Aamupala jätetään väliin, otetaan energiajuoma ja sen voimil mennään lounaaseen asti. (H2)

Yöunen katkonaisuus ja riittämätön unen määrä aiheuttavat opiskelijoille vaikeutta keskittyä tunneilla sekä väsymystä. Nuoret nukkuvat puhelin lähellä ja saattavat pitkin yötä lukea ja päivittää sosiaalista mediaa. Osalla pelaaminen tai elokuvien katselu jatkuu pitkälle yöhön. Päivärytmin sekoaminen, joko edellä mainituista syistä tai sairaudesta johtuen on yleinen syy väsymykseen ja poissaoloihin opinnoista.

Ku menee vaik tuntii aikaisemmin nukkumaan, niin se vähitellen auttaa. Moni käyttää puhelinta koko yön, vastailee koko yöllä Facebookkiin, Watsuppiin ja kaikkiin, niin et se uni katkeilee. (H1)

Ne on semmosii jotka pelaa koneella, yöt pitkät ja aamulla ei päästä kouluun. Eli peliriippuvuutta löytyy muutamalla opiskelijalla. Sit tullaan, energiajuomien kanssa aamulla silmät ihan sikkurassa, ei pystytä ja eihän silloin pystytä keskittymään, ei pystytä mitään tekemään ja nukutaan tunneilla. Tää on, niiku tää uus haasteellinen, tää ruutuaika mikä tulee. Sit saattaa olla peliriippuvuutta, siinä saattaa olla panokset jonkun verran, sit tulee vippilainaa ja sit pitää mennä töihin et saadaan maksettua ne vippilainat. Et tää on semmonen aika uus kierre, mikä on ilmennyt 2-3 vuoden aikana. (H2)

Nuoret opiskelijat elävät aikaa johon kohdistuu paljon erilaisia muutoksia kuten muuttaminen kotoa, talouden niukkuus, kaveripiirin muutokset ja seurustelusuhteet. Kehityspsykologisesti nuorella on merkittävä vaihe, eli aikuistuminen ja samalla tulevaisuuden epävarmuustekijät ja yhteiskunnan vaatimukset aiheuttavat paineita. (Parkkinen & Berg 2009, 22 - 23.)

Osa nuorista opiskelijoista on muuttanut yksin asumaan ja arjen hallinnassa on haasteita, kun pitäisi itsenäisesti hoitaa kaikki raha-asiat, opiskelu ja ruoka. Asiantuntijoiden mukaan, uusi vastuu kaikista käytännön asioista, on joskus opiskelijalle liian iso. Haasteen nuorelle tuo myös oma vapaus, kun ei ole aikuista asettamassa rajoja.

Eli kun sää olet illat töissä ja päivät koulussa, jos ei ole mitään muuta vapaa-aikaa, jossain vaiheessa ei jaksaa. Eikä olekka yhtäkkiä sitä äitiä, siellä sanomassa, tee näin, syö ja tossa on ruokaa. Et sit on pakko mennä töihin, et saa ruokaa, vuokrat rahat maksettua ja yllättävän moni puhuu näin. (H2)

Liikunnan ja ulkoilun puute mainittiin haasteena kaikissa haastatteluissa. Ne nuoret, jotka liikkuvat aktiivisesti voivat paremmin ja jaksavat pitkät koulupäivät hyvin. Kaikkien alojen ammatin oppiminen onnistuu paremmin jos on hyvässä kunnossa. Osa ammattialoista on melko fyysisiä, jos ei jaksa, siitä tulee este työn tekemiselle.

Opiskelijat kokevat usein stressiä ja lievät mielenterveysongelmat aiheuttavat esteitä hyvään elämään ja oppimiseen. Opettajat eivät helposti tunnista niitä ja heillä ei myöskään ole aina taitoa ja keinoja puuttua asiaan. (Parkkinen & Berg 2009, 22.) Oppilaitoksessa kohdataan myös tilanteita, joissa joudutaan miettimään nuoren opiskelukuntoisuutta. Opiskelijan opiskelukuntoisuuden merkitys opintojen etenemiseen on isompi, kuin oppimiseen liittyvät taidot ja kyvyt (Kurhila 2013, 21). Osa opiskelijoista on lääkkeistä tai ei muuten hoida itseään ja sairauttaan. Asiantuntijat toivat esiin ADHD- lääkkeen käytön puuttumisen tuovan suuria esteitä opiskelijan oppimisen polulla. Lääkkeen käyttö on aina opiskelijan henkilökohtainen valinta ja päätös. Näissä tilanteissa nähdään se, että opiskelijan opinnot ei etene opiskelijan vointiin liittyvistä syistä. Hoitavat tahot lähettävä kouluun toipilaita, jotka eivät kuitenkaan kykene opiskelemaan. Perusteena mielenterveyden sairauksien kohdalla sanotaan, että on parempi olla koulussa kuin kotona yksin makaamassa. Näissä tilanteissa opiskelijan vointi on este opintojen etenemiselle. Luokassa oleva erittäin huonokuntoinen opiskelija saattaa aiheuttaa häiriöitä myös muiden oppimiseen.

Jos sulla ei oo nää kolme perusasiaa siel kunnossa, nii sä et kertakaikkiaan jaksa sitä touhua. Kun meil tulee mielenterveysongelmainen esimerkiks ja sit sanotaan et koulu on hyvin tämmöst terapeutista ja muuta. Mä oon kaikkee muuta ku samaa mieltä siinä asiassa et, sä joudut ihan oikeesti ponnistelemaan siel. (H5)

Ruokailun, liikunnan ja unen osalta valinnat johtuvat useimmiten opiskelijasta ja kodin mallista. Erityistä tukea tarvitsevilla jotkin sairaudet, kuten masennus saattavat vaikuttaa uneen ja uniryhtiin. Liikuntaa voivat rajoittaa vammat ja sairaudet. Kaikille opiskelijoille kuuluu ilmainen kouluruoka, mutta se on vain pieni osa hyvän ravinnon kokonaisuutta. Erilaiset energijuomat, limsat ja kahvi kuuluvat monen opiskelijan päivään. Osa opiskelijoista kokee ruokasalin ahdistavana paikkana eikä siksi käy syömässä.

7.3.2 Kotiolot

Asiantuntijat toivat esiin kotiolojen tärkeän merkityksen opiskelijan opintojen taustalla. Nuoret tulevat hyvin erilaisista lähtökohdista ja kotioloista ammatilliseen koulutukseen. Perheeltä odotetaan tietoja opiskelijan edeltävistä opinnoista ja haasteista. Oppilaitoksessa halutaan tehdä yhteistyötä kodin ja huoltajien kanssa, mutta se ei aina erilaisista syistä johtuen onnistu.

Kotiolot on tosi tärkeä, ensimmäinen asia elokuussa, on se aloittaneiden ryhmien vanhempainilta. Ja siellä kerrotaan näistä kaikista asioista ja se on tärkeää. Wilmaa huoltajii kannustetaan seuraamaan. (H1)

Sitte on niitä, jotka ei välitä yhtään mistään, elikkä ei vastata wilma viesteihin, ei vastata puheluihin, ei vastata tekstiviesteihin, ei vastata sähköposteihin. Näit sitte yritetään selvittää sielt lastensuojelun kautta, et missä mennään ja sit se sosiaalitoimi otetaan mukaan. (H5)

Lapsen tai nuoren hyvinvointia ja kehitystä tukevat tai uhkaavat tekijät liittyvät hänen ja vanhempien välisiin sekä vanhempien keskinäisiin suhteisiin. Riittävä vanhemmuus ja sen jatkuvuus ovat välttämättömiä sekä kaiken lapsen kehityksen ja hyvinvoinnin edellytys riippumatta lapsen perhekuviosta. (Hämäläinen & Koiso - Kanttila 2012, 97.)

Viimesyksynäkin muutama hojksi kun tehtiin, niin huoltaja ei tullu paikall. Opiskelija oli sanonu, et huoltaja äiti hänen kohdall, ei välitä, hän asuu sen kans ja muuta. Hänel oli diagnoosi monialaiset vaikeudet, hän toi siinä esille, et ne myös johtuu siält kotioloist. (H1)

Kaikilla nuorilla ei ole kotona ketään, joka välittäisi tai tukisi nuoren opiskelua. Kun kotona ei olla kiinnostuneita, sieltä ei myöskään tulla oppilaitoksen järjestämiin tapahtumiin tai olla yhteydessä Wilman tai muun viestimen välityksellä. Näin erityistä tukea tarvitsevalta nuorelta puuttuu tärkeä tuki, kannustaja, ymmärtäjä ja puolestapuhuja. Jos lapsi on kokenut huolenpitovajetta, eli hänen elämästään on puuttunut merkityksellinen aikuinen, joka välittää, pitää huolta ja arvostaa häntä, toimii tulkkina lapsen ja maailman välissä, näkyy se sosiaalisena ja emotionaalisen huolenpitovajeena. (Laakso 2012, 135 - 136).

Lapsen kasvaminen epävakaisissa olosuhteissa aiheuttaa alisuoriutumista koulussa. Positiivinen kannustus ja tulokset lisäävät lasten uskoa omiin kykyihin. Myös huoltajille on tärkeä tieto, että lapsella ei ole estettä oppimiselle. Myös hyvä suhde opettajaan voi olla lapselle suojaava tekijä. (Heino & Oranen 2012, 231.)

Nuori on saattanut joutua tilanteeseen, jossa hän huolehtii perheen arjesta koska kodissa on ongelmia ja vanhemmat eivät siihen pysty. Tässä tilanteessa nuori ei saa sitä huolenpitoa ja kodin mallia joka hänelle kuuluisi. Tilanne heijastuu nuoren opiskeluun ja jaksamiseen.

Sanotaan näin, et siellä saattaa olla 16- kesäinen joka pyörittää koko perhettä, jonka vastuulla on kaikki, vie pikkusiskot, veljet tarhaan ja hakee heidät käy ruokakaupassa. Muuten se ei ole 16v. hommia. Sit saattaa olla, että kotona ei ole mallia, että lähdetään joka päivä johonkin liikenteeseen.
(H2)

Young carrers huolehtivat itsestään ja vanhemmistaan. Esimerkiksi vanhempien vammaisuus, sairaus tai päihitteet saattavat aiheuttaa tilanteen. Myös lapsen omilla ominaisuuksilla, luonteenpiirteillä ja vahvuuksilla on merkitystä selviytymisessä. Huonot kasvuolosuhteet ovat itseään toteuttava ennuste. (Kantojärvi 2012, 193 -194.) Huono osaisuudella on tapana periytyä ja kasautua, eli perheen heikot olosuhteet, taloudelliset ongelmat, työttömyys, vanhempien epäsosiaalisuus, perheongelmat ja huonot kasvatuskäytännöt synnyttävät lapsille mallin, joka toistaa itseään (Miettinen 2008, 38 – 39). Lastensuojelun tarve syntyy vanhemmuuteen liittyvistä ongelmista, kuten päihde- ja mielenterveysongelmat, perheristiriidat, lähisuhdeväkivalta, avuttomuutta ilmentävät ongelmat, monien ongelmien kasaantuminen, nuorten omat ongelmat kuten päihitteet, rikollisuus, käyttäytyminen ja vanhempien työttömyys (Friberg & Ritala-Koskinen 2012, 155).

Asiantuntijat toivat esiin sen, että perheessä saatetaan asettaa opiskelijalle liian suuria odotuksia ja jätetään ikään kuin huomioimatta oppimisen vaikeudet. Kaikki vanhemmat eivät huolehdi siitä, että opiskelija saa tukea, tai lähetä testeihin haasteiden syyn selvittämiseksi. Hävetään lapsen vaikeuksia ja ajatellaan ne sairautena, josta parantuu.

Vanhempien tuki opiskelijan lisääntyneeseen autonomian tarpeeseen opinnoissa, edistää nuoren hyvinvointia ja oppimismotivaatiota. Vanhemmilla on merkittävä vaikutus nuorten hyvinvointiin, jos he ovat kiinnostuneita nuoresta hyvällä asenteella. Huonovointisen nuoren kohdalla vanhempien autonomian tuki vähentää masennusta ja lisää opiskelumotivaatiota. (Salmela - Aro 2018, 18 - 19.)

Osalla opiskelijoista saattaa olla, että kotona ei haluta myöntää, et meidän lapsi ei pärjää normiryhmässä, se tuo toisenlaiset haasteet. (H2)

Silt opiskelijalta vanhemmat edellyttää ihan järkyttävii, enemmän kuin mihin sil on mahdollisuuksii. Eliikä siin tapauksessa, se opiskelijahan menee ihan sekasi. Kukaan ei auta ja sult vaaditaan ihan valtavasti. (H5)

Vanhemmilla saattaa olla nuoren opiskeluun liian suuret odotukset, joka voi aiheuttaa psyykkistä ahdistumista. Tästä johtuen nuorella on hyvä olla muita aikuisia, joiden kanssa hän voi olla oma itsensä ilman rasittavia odotuksia. (Hietala ym. 2010, 163.) Toinen ääripää ovat vanhemmat, jotka eivät luota lapseensa ja hänen tekemiseensä, joten seurauksena on liiallinen huolenpito. Tästä seuraa opiskelijan itseluottamuksen puute ja itsenäistyminen heikkenee.

Siel on myös tiikeriäitejä, jotka pienemmstäki asiasta on soittamas koululle ja tekemässä valitusta tai pyytämässä sitä tukea. Yhden aikaan yölläki, on joku äiti soittanut opettajalle. (H5)

Perheen ongelmat saattavat johtua myös lapsen häiriökäyttäytymisestä, päihteistä, rikkeistä ja muista haasteista. Edellä mainitut aiheuttavat suurta huolenaihetta huoltajille ja usein vaikeuksia esiintyy myös opinnoissa.

Niin vanhemmatki ja huoltajat tarvii tukea, koska se on joskus rankkaa jonkun nuoren kohdalla. Kodin merkitys myös vanhemmal ja huoltajal on tärkeää, ettei ain vaan niit negatiivisii viestei. (H1)

Asiantuntijoiden mukaan on aina toivottavaa saada puhe- tai viestiyhteys kotiin ja huoltajiin. Vanhempien tuella nuori saapuu yleensä varmemmin tapaamisiin. Nuori tarvitsee kodin ja huoltajien tukea koko opiskelun ajan, vaikka olisi jo täyttänyt 18 vuotta.

7.4 Yhteistyö

Yhteistyö sisältää alaluokkina tiedonkulun ja vuorovaikutuksen. Asiantuntijoiden kommentteista tiedonkulun ongelmat ja puutteet nostivat monia merkittäviä esteitä esille. Kun tieto ei kulje, estää se opiskelijan tuen ja yhdenvertaisuuden toteutumisen. Vuorovaikutuksen puutteet estävät yhteistyötä ja tiedon kulkua. Ammatillisissa opinnoissa asiat opitaan erilaisissa vuorovaikutustilanteissa, joten niiden merkitys on suuri.

7.4.1 Tiedonkulku

Asiantuntijoiden mielipiteiden mukaan tiedonkulun puutteet aiheuttavat haasteita ja esteitä oppimisen saavutettavuuteen. Tieto ei kulje riittävästi tai sen saaminen on hankalaa, hidasta ja monimutkaista. Tietoja jätetään tarkoituksella kertomatta, koska niiden merkityksellisyyttä ei aina ymmärretä. Tietojen luottamuksellisuutta korostetaan, koska kyseessä on henkilökohtaisiin ominaisuuksiin, sairauksiin ja vaikeuksiin liittyviä asioita. Salassapidon liika korostaminen rajoittaa tietojen välttämätöntä käyttöä.

Tukitoimet ammatillisessa oppilaitoksessa perustuvat tietoon opiskelijan tuen tarpeesta ja henkilökohtaisista tukitoimista. Kun opiskelija aloittaa opinnot toisella asteella, hänellä on jo useiden vuosien koulunkäynti takanaan. Hänen kannaltaan olisi tärkeää, että oppimiseen liittyvien haasteiden ja tukimuotojen tiedot siirtyisivät uuteen oppilaitokseen. Vaikka ammatilliset opinnot ovat monin tavoin erilaiset kuin peruskouluopinnot, tiedot helpottaisivat siirtymistä ja uusi opettaja voisi nopeammin reagoida ja tukea opiskelijaa oikein, kun siihen tulee tarvetta. Nivelvaiheessa jää paljon tarpeellista tietoa siirtymättä, vaikka yhteistyötä pyritään tekemään oppilaitosten välillä. Tiedon siirtymisen päävastuu on opiskelijalla ja huoltajalla. Opinto-ohjaaja voi myös välittää tietoja heidän luvallaan. Kun opiskelija ja huoltaja eivät halua antaa tietoja edeltäviin opintoihin liittyvistä oppimisen haasteista ja vaikeuksista, on heillä oikeus jättää tiedot kertomatta.

Kun meille tulee uudet ykköset sisälle, ei ryhmänohjaajakaan tiedä, ei tuu hojksej tai hoksei, ei ole siirtohojksei, ei me tiedetä niit taustoi, kun he tulee jostain muualta. Eli et siin kestää ennen kuin pääset, alkuun. (H2)

Moni salailee. Me ihmeteltiin jo vähän aikaa sitä käytöstä. Sit tuli vanhempainilta, äiti tuli sit vast kertomaan et opiskelijalla on Touretten oireyhtymä. Opiskelija oli salannut sen, me ihmeteltiin sitä käytöstä ja ihmeteltiin niitä oireita, mut ei osattu yhdistää sitä mihinkään. (H2)

Kertominen voi olla hankalaa, koska hävetään opinnoissa tulleita vaikeuksia ja toisaalta haluttaisiin olla ihan kuten muut opiskelijat. Asiantuntijoiden mukaan osa ajattelee, että ne vaikeudet liittyivät vain edeltäviin opintoihin ja ovat nyt taakse jäänyttä aikaa. Näinkin voi joskus käydä, kun opiskelija kehittyy ja siirtyy erilaisiin opintoihin, joissa oman haasteen kanssa tulee paremmin toimeen. Vaikeudet koetaan vain väliaikaisiksi haasteiksi, joista parannutaan aikanaan, jolloin tiedon välittämien ei tunnu tarpeelliselta. Nuorelle itselle tiedon kertominen voi jäädä ujouden tai arkuuden vuoksi, tai opiskelija ei pysty haasteistaan puhumaan. Opiskelija voi kokea opettajan etäiseksi tai vaikeaksi lähestyä, jolloin on suuri vaikeus puhua omista asioista.

Eihän ne oppilaat ittekkään sitä kerro, hän oli ollu erityisopiskelija statuksella muuttanu paikkakunnalt toiselle. Sitä ei näkyny missään tiedois, eikä hän ollu kertonu sitä koulussa. Sit ruvettiin vaan ihmettelemään, ja selvis et siel oli ollu erittäin pitkä tausta. (H5)

He on vähän simmosii koulupelokkaita ja ei välttämättä uskalla sen opettajan kans puhuu tai tulla kertomaan. Jos opettaja ei osaa kysyy oikeen sitä asiaa, ja tällanen hiljanen tyyppi ni on hyvin vaikee joskus saada sitä tietoa. Jos ei saa vanhempiin kontaktii siinä vaiheessa ni se jää saamatta. (H5)

Erityisen tuen suunnitelmaan on kirjoitettu pedagogisesti tarpeelliset tiedot opiskelijan oppimisen haasteista ja tarvittavista tukitoimista, joista opiskelija hyötyy. Suunnitelman laatimisessa ovat mukana erityisopettaja, opiskelija ja alle 18-vuotiaalla huoltaja ja ryhmänohjaaja. Suunnitelman toteutumista seurataan ja päivitetään. Kaikilla opiskelijaa opettavilla on oikeus lukea suunnitelman tiedot.

Tiedon kulkeminen opettajalta toiselle ei toimi ja varsinkin yhteisten aineiden opettajat jäävät ilman tietoa tukea tarvitsevista opiskelijoista, tai he eivät välitä omaa tietoaan eteenpäin. Tiedon siirtymisen puutteet johtuvat osittain yhteisten aineiden opettajien ajanpuutteesta, heidän suuresta opiskelijamäärästään ja lyhyistä tapaamisajoista ja kursseista. Haasteelliseksi tilanteen tekee se, että

yhteisissä aineissa opiskelijoilla on suurimmat oppimisen vaikeudet. (Miettinen 2008, 145)

Asiantuntijoiden mielestä opettajilla ja varsinkin yhteisten aineiden opettajilla ei ole riittävää tietoa erityistä tukea tarvitsevista opiskelijoista ja heille sopivista menetelmistä. Tietojen luottamuksellisuutta on painotettu niin voimakkaasti, että tietoja ei käydä katsomassa opiskelijan tuen suunnitelmasta. Tiedon hakeminen Wilmasta on hankalaa ja hidasta. Tiedon puuttuessa opiskelijalta jää saamatta tuki ja ymmärrys oppimisen haasteista. Tästä aiheutuu monia esteitä ja epäoikeudenmukaisia tilanteita opiskelijalle.

Tää järjestelmä, kun ne on salaisia tietoja, miten paljon näist opiskelijoist sit keskustellaan siel kahvihuoneessa, mikä on kielletty asia tietyllä tavalla, ni missä sitä tietoa voidaan jakaa. (H5)

Opiskelijan tilanteesta ajankohtaista tietoa voi jakaa ryhmänohjaaja, joka tietää opiskelijaa opettavat henkilöt. Kun tieto tulee opettajalle juuri ennen opinnon alkua, on hänellä valmius huomioida opiskelijan tuki oikealla tavalla. Opintojen kuluessa saatetaan havahtua tietoon, että opiskelijalla on paljon hylättyjä suorituksia ja poissaoloja. Tällöin on pettänyt tietojen seuranta ja varhainen puuttuminen.

Niin et opiskelija itseki, ottaa simmost vastuullisuus siihen, et jos sul on yks hylätty tai kaks ni heti juttelemaan ryhmänohjaajan kanssa. Et opettajan vastuu, mut myös opiskelijan vastuuta. (H1)

Aika harvoin opiskelija itse kertoo. Kyl se on ryhmän ohjaaja, joka käy sit sanomassa mist on kysymys. Opiskelija saattaa sanoo, et nyt tarttis uusii tää tentti. Mut kun he ei kerro mitä siel on taustal. Et en millään pääse täl tasoll, tai tarviin lisätukea tai muuta. (H3)

Mut ei ne välttämättä siinä tilanteessa menekään, kun se opettaja ei ole niin tuttu, sanomaan. Eikä he välttämättä osaa des ilmasta aina sitä. H3

Tieto oppimisvaikeuksista puuttuu, jos sitä ei virallisesti ole. Yllättävän moni opiskelija havahtuu oppimisen haasteisiin ja vaikeuksiin vielä ammatillisten opintojen kuluessa. Tässä vaiheessa osa opiskelijoista haluaa selvittää testien avulla ongelmien taustaa ja saada virallisen tiedon asiasta.

Se on ihmeellistä, et 18-vuotiaana yhtäkkiä paljastuu tämmösiä. Onhan ne ongelmat ollu siellä aina. Kyl ne lukivaikkeudet tai muut vaikeudet on taustalla jo näkyny koko kouluhistorian ajan. Mielenterveysongelmat ja vastaavat, saattaa puhjeta vast näin myöhään. (H5)

Vanhemmilta ja opiskelijoilta saattaa puuttua tietoa ammatillisen oppilaitoksen tukimahdollisuuksista ja käytännöistä, tai olemassa oleva tieto on virheellistä.

7.4.2 Vuorovaikutus ja asenne

Vuorovaikutus ja asenne vaikuttavat kaikkeen toimintaan oppilaitoksessa. Vuorovaikutustaidoilla, tai niiden puuttumisella on keskeinen rooli tukea tarvitsevan opiskelijan opintojen etenemiselle. Ammatti opitaan erilaisissa vuorovaikutteisissa tilanteissa opettajien, ohjaajien, työelämän edustajien ja opiskelukaverien kanssa. Lisäksi oppilaitoksessa on paljon tuki- ja muuta henkilökuntaa, joiden kanssa opiskelija on tekemisissä opintojen kuluessa. Vuorovaikutuksen toimivuuteen vaikuttavat opiskelijan lisäksi vastavuoroisesti kaikkien muiden henkilöiden taidot. Nuoren vuorovaikutukseen tuo haasteita ikä ja kehitysvaihe, sekä lisäksi oppimisen haasteet, vammaisuus, sairaudet tai muu erityinen piirre. Miettisen (2008) väitöskirjatutkimuksessa vuorovaikutus opiskelijan ja opettajan kesken osoittautui tärkeimmäksi erityisopetuksen menetelmäksi. Ryhmänohjaajan tai opettajan tuki erityisopiskelijalle perustuu heidän välillään toteutuvaan pitkäjänteiseen vuorovaikutukseen, jonka toteutumiseen tarvitaan riittävästi yhteistä aikaa ja sopivan kokoisia opetusryhmiä. Vuorovaikutus riippuu tilanteessa olevista ihmisistä ja kontekstista. (Miettinen 2008, 239.)

Aineistosta tuli esiin se, että osa erityistä tukea tarvitsevistä opiskelijoista on luonteeltaan vilkkaita, puheliaita sekä sosiaalisia, toiset taas ovat kovinkin ujoja ja arkoja. Ujojen henkilöiden kohdalla voi syntyä esteitä, jos ei kehtaa tai uskalla tuoda omia asioitaan ja mielipiteitään esiin opettajalle tai luokassa. Haasteita tuova myös ne tilanteet, kun opiskelija on liiankin avoin ja kertoo kaikki hyvinkin yksityiset ja intiimit asiat julkisesti. Asiantuntijat puhuivat opiskelijoiden tarpeesta puhua rauhallisessa tilanteessa omista asioistaan henkilölle, joka osaa kuunnella ja ymmärtää. Niiden nuorten kohdalla, kun tämä ei onnistu, jää moni asia

puhumatta, huomioimatta ja se aiheuttaa esteitä oppimiseen. Suurin este tämän toteutumiselle, on henkilökunnan ajan puute.

Mun mielest tarvitaan simmosta fyysist läsnäoloo, on joku kenelle voi mennä juttelemaan. Erityisopiskelija on vähän sellanen, et se kattoo ja mieltii et keneen aikuiseen se luottaa. Kun hän ottaa luottohenkilön, ni hän saattaa sen kanssa keskustella kaikki maan ja taivaan väliltä. Eli et siihen tarvitaan luottamuksen syntyminen, ja että joku tietty opettaja on siinä läsnä. (H2)

Vuorovaikutus ja omista asioistaan puhuminen saattavat estyä, kun opiskelijalla on puutteelliset vuorovaikutustaidot, eikä ole rohkeutta tai halua puhua opettajan kanssa. Opettajan ymmärtämättömyys ja liian suuret vaatimukset voivat aiheuttaa skismaa heidän välilleen, jolloin keskusteluyhteys opiskelijan kanssa heikkenee ja vähenee. Väärin ymmärrys ja opettajan epäselvä tai liian nopea puhetapa heikentävät opiskelijan mahdollisuuksia opinnoissa, asiantuntijoiden mukaan.

Erityistä tukea tarvitsevat opiskelijat kohtaavat opettajilta erilaisia asenteita. Jos opettajalla ei ole tietoa, tai halua perehtyä opiskelijan oppimisen vaikeuksiin ja haasteisiin, opiskelijan kohtelu voi olla epäoikeudenmukaista. Toisaalta opettajat voivat nähdä opiskelijat stereotyyppisesti ja vähättelevät opiskelijoiden ongelmia, mikä tuottaa opetuksen toteuttamisessa ongelmia Miettinen (2008, 23).

Osalla on vähän aavistusta ja osa sitten haluaa vaan nähdä että he on laiskoja. Et, ei se taaskaan yritä, tai miksi se ei tule kysymään, tai taas se istuu hiljaa tuolla, eikä tee mitään. Sit on näitä aivan loistavia opettajia, jotka niinku tajuaa ja ymmärtää ja haluavat oikeesti auttaa. (H4)

Vuorovaikutus toimii, jos heti kurssin alussa opiskelija menee kertomaan rehellisesti opettajal, et on diagnoosi ja et tarvii sitä ja tätä apuu. (H1)

Opettajien tärkein työkalu on kyky ja taito hyvään vuorovaikutukseen opiskelijoiden kanssa. Opettajan positiivinen ja ymmärtävä asenne, tieto oppimisen haasteista, toimiva vuorovaikutus opiskelijoiden kanssa, kannustus ja huumorintaju ovat keskeisiä asioita onnistuneessa oppimistilanteessa. (Miettinen (2008, 42,166.) Opettajan tulee hallita ja ymmärtää dialogin avaintaidot, jotka ovat kuuntelu, kunnioitus, odotus ja suora puhe. Opettajan on tärkeää toteuttaa

niitä positiivisessa hengessä ja opastaa opiskelijoita toimimaan rakentavasti opettajan antaman mallin mukaisesti. (Korpi & Potinkara 2015, 58)

Jos on tullut kyseisen oppiaineen opettajan kanssa konflikti ni kokeen tekeminen ja siit sopiminen voi olla mahdotonta. Opiskelijalla voi olla heikko motivaatio, mut, sit voi olla myöskin se, et tunteet ja oppiminen kulkee käsi kädes. (H1)

Opiskelija saattaa kokea ristiriitatilanteissa, että häneltä vaaditaan kohtuuttomia ja että häntä ei ymmärretä, eikä uskota mitä hän kertoo. Tilanne voi aiheuttaa henkisen stressitilan ja voimakkaan negatiivisen tunteen, jolloin oppiminen ei onnistu.

Ehkä tulee semmonen tuskastuminen, koska ei välttämättä aina ymmärretä sitä, et mikä heidän tarve on. Heille sanotaan, mut kun sun pitää tehdä tääl tämä ja etkö sää ymmärrä. Toinen ei ymmärrä, mikä siellä on se todellinen tausta sillä nuorella, se onkin vähän vaikeempi asia hänelle, kun sille opettajalle. (H3)

Osa uskaltaa sanoo, mää olen tullu pienryhmäst. Eli sit tulee myös sitä asennetta. Täällä ei ole mitään pienryhmän leimaa otsalla, vaan sää olet ihan normaali opiskelija täällä muiden joukossa, ja etenee niinku omaan tahtiin. (H2)

Väärä informaatio ja ennakkoasenteet ovat esteenä toimivalle vuorovaikutukselle opiskelijan ja opettajan välillä. Pelko opettajan reaktioista, estää opiskelijan keskusteluyhteyden syntymistä ja vaikeuksien esiin tuomista. Seurauksena saattaa olla opintojen huono eteneminen.

Opiskelijat kuulee osast opettajist negatiivist puskaradion kautta, eikä uskalla mennä kertomaan. Kun on välttämätönt kertoa, ja on hylättyi ni sit on jo niin pahat konfliktit. Kun on sukset ristos, ni sit se ei saa sitä koetta läpi. (H1)

Ja koetaan, ettei saada siinä sitä tukea, tai sitä ymmärrystä siihe tilanteeseen, se on varmaan se, aiheuttaa skismaa. (H3)

Erimielisyyttä ja haasteita vuorovaikutukseen aiheutuu myös opiskelijoiden asenteista johtuen, varsinkin kun opiskelija ei toimi kuten on sovittu, ilman perusteltua syytä. Opiskelijan tilanteet voivat ovat toistuvia, kuten

myöhästymiset, tehtävät on tekemättä, välineet puuttuu ja opiskelija vaikuttaa välinpitämättömältä eikä tunnu edes yrittävän. Opettajan ymmärrys vähenee lopulta ja hän reagoi tilanteeseen omalla tavallaan.

Jos tukiopetukseen, erityisopetukseen tai uusinta kokeeseen, tulee opiskelija, mun pitää varata terotettu kynä ja kaikki muut härpäkkeet siihen valmiiksi. Aika harva on tehny tehtäviä etukäteen. Ajatellaan, et kyl joku muu hoitaa sen sun puolestas. (H5)

He jotka on käyny, simmosel statuksella olevassa koulussa mist tulee paljon erityisoppilaita, tai on ollu pienryhmässä tai muuta, tavallaan se kertominen heille on helpompaa, he on saanu tätä tukea ja erityisopetusta. (H5)

Keskusteluolosuhteiden pitää olla turvalliset, rauhalliset ja luotettavat. Opiskelija ei pysty puhumaan vaikeuksistaan tilassa, jossa on luokkakavereita kuuloetäisyydellä, tai jos syntyy epäluottamus opettajaa kohtaan. Asiantuntijoiden kommentteista tuli esiin ikäviä tilanteita, joissa opettaja puhuu kaikkien kuullen opiskelijan henkilökohtaisista oppimisen haasteista.

Simmonen hiljanen hissukka, ni kyl hänen kans täytyy päästä keskustelemaan hyvin rauhassa näistä oppimisen ongelmista. Useimmiten tämmösellä lypsy tekniikalla sielt sit saa sitä tietoo tulemaan ulos. (H5)

No kyl ne on ollu pahimmassa päässä, kun tulee tämä että, no se on vaan laiska, se ei tee mitään, se ei niinku halua yrittää, ettei ymmärretä sitä erityispiirrettä ollenkaan mistä siinä on kysymys. Siinä hakataan päätä seinään aika vahvasti. (H4)

Opiskeluilmapiirin asenteet ja jokaisen henkilön arvostus omana itsenään on vuorovaikutuksen taustalla. Vuorovaikutus voi olla erilaisia kommunikaatiomenetelmiä kuten keskustelu, sanaton viestintä, fyysistä ohjaamista tai huomion antamista. Erityisen tärkeäksi vuorovaikutus koetaan opintojen alussa, jolloin halutaan korostaa yhteenkuuluvuutta ja ryhmäytymistä. Opettajalta edellytetään jaksamista ja hyviä vuorovaikutus- ja yhteistyötaitoja, epävarmuuden sietokykyä, erityispedagogista osaamista ja nuoruuteen liittyvien vaikeuksien tuntemusta, kun hän toimii haasteellisten opiskelijoiden kanssa. (Miettinen 2008, 157 – 158.) Koulussa opiskelija on vuorovaikutuksessa erilaisten ihmisten kanssa, silloin hän kehittää omia taitojaan, ilmaisuaan ja vuorovaikutuksen taitoja. Nuorelle opiskelijalle on erityisen tärkeää

psykososiaalisen kehittymisen kannalta oman ryhmä, sen koko ja pysyvyys. (Hietala, Kaltiainen, Metsärinne & Vanhala 2010, 10)

7.5 Reformi

Ammatillisen koulutuksen uudistus tuo mukanaan monia muutoksia. Oppilaitoksen henkilökunta on saanut jo paljon tietoa ja koulutusta uudistuksesta. Tutkimuksen haastattelut tehtiin toukokuussa 2018 ja reformin käytännön toteutus aloitettiin tutkimuksen kohteena olleessa oppilaitoksessa saman vuoden elokuussa. Tästä johtuen asiantuntijoiden mielipiteet ovat heidän ennakoajatuksiaan tulevasta. Positiivisena tavoitteena asiantuntijat näkivät kaikkien opiskelijoiden mahdollisuuden henkilökohtaisiin polkuihin ja yksilölliseen tapaan oppia.

Pikkuhiljaa lähdetään sit monipuolistamaan niit opintopolkuja ja just tää joustavuuden kehittäminen ja yksilöllisemmät ratkaisut ni kyllä ne tukee näitä erityistä tukea tarvitsevia opiskelijoita kaiken kaikkiaan. (H4)

Mä luulen että erkat menee siel joukon jatkona, et, tää reformi on varmaan semmonen, et se saadaan ajettua läpitte, ni se on aika pitkällinen toimenpide. (H5)

Asiantuntijat toivat esiin ryhmän merkityksen erityistä tukea tarvitseville opiskelijoille. Reformissa painotetaan yksilöllisiä polkuja ja etenemistä omaan tahtiin, jolloin ryhmän tuki jää puuttumaan tai hyvin vähäiseksi. Vertaistuen merkitys heikkenee ja opiskelija ei opi ryhmässä työskentelyn rooleja, jotka ovat monessa ammatissa tarpeellisia. Ryhmässä saa apua ja ryhmä tuo turvallisuuden tunteen. Nuorelle kaverit ovat tärkeitä ja hyvä yhteinen henki kantaa heikompia eteenpäin.

Jos sä olet ryhmässä, siel saa tukea, se kantaa, autetaan, jelpitään, sua neuvotaan. Jos sä lähdet omille poluilles ja erkanet siit ryhmästä. Moni 16-18 -vuotias, heille se nuoruus ja se ryhmä, on paljon. Se on asia mikä kantaa, jos on hyvä henki. (H5)

Henkilökohtaistaminen nähtiin hyvänä asiana, opettaja käy opiskelijan kanssa keskustelun opinnoista ja henkilökohtaisista tavoitteista. Tässä yhteydessä opettajalle on varattu aikaa ja keskustellaan myös tuen tarpeesta ja vahvuuksista. Opinnot eivät ole enää aikaan sidottuja, vaan jokainen etenee omaan tahtiinsa ja tukea tarvitsevat saavat tarvitsemaansa rauhallista lisäaikaa. Asiantuntijoiden

mielipiteissä tuli esiin ajatus, että opettajalla saattaa olla enemmän aikaa tukea tarvitsevien ohjaamiseen, jos nopeammin etenevät ovat enemmän työelämässä oppimassa. Osaaminen näytetään näytöissä, sekä aiempi osaaminen tunnustetaan ja tunnustetaan. Näin opiskelu tehostuu ja turha koulussa istuminen jää pois. Asiantuntijat kokivat, että tukea tarvitsevat opiskelijat tarvitsevat uudessa ammatillisessa koulussa paljon lisää tukea ja ohjausta henkilökohtaisen polun valintoihin. Haasteina nähtiin lukujärjestyksen toimivuuden vaikeudet sekä liiallisen tehokkuuden ja itsenäisen opiskelun tavoitteet tukea tarvitseville opiskelijoille.

Reformissa yhdistetään sekä nuorten että aikuisten ammatillinen koulutus saman lain alle. Tämän myötä myös aikuiset ovat oikeutettuja terveydenhuoltoon, opiskelijahuoltoon ja erityiseen tukeen opinnoissaan. Reformin myötä aikuisille tulee yhteisten aineiden opinnot ja asiantuntijat ennakoivat, että aikuisten oppimisen haasteita tulee niissä eniten esiin. Useimmilla aikuisilla edellisistä opinnoista on jo aikaa, joten asiat ovat saattaneet unohtua.

No yks positiivinen seikka on kyllä tämä, että terveydenhuolto ja opiskelijahuolto ylipäättään koskettaa myös aikuisia. Se on älyttömän hyvä ja olen sen jo täs arjessa kokenu hyväks, et pystyy tähän moniammatilliseen yhteistyöhön.H4

Asiantuntijoiden mukaan aikuiset ovat nyt tilanteessa, jossa oppimisen haasteet, joita aiemmin ole tunnustettu saattavat nousta esiin. Osalle tämä voi olla helpottavaa, saa ymmärryksen siihen, miksi opinnot ovat olleet haasteellisia. Aikuiset ovat hyvin heterogeeninen ryhmä taidoiltaan, riippuen mitä he ovat tehneet ja opiskelleet aiemmin. Yhteisten aineiden opintojen haasteet ovat suurimpia heillä, joilla ei ole aiempaa toisen asteen tutkintoa. Asiantuntijat nostivat esiin myös aikuiset, joilla on heikot akateemiset taidot, puuttuvat tai unohtuneet opiskelutaidot, heikot perustaidot ja kielitaidon puutteet. Vanhat huonot kokemukset opinnoista kuten nöyryytys, silmätikkuna olo tai jopa pahoinpitelyt vaikuttavat suurena esteenä opintojen onnistumisen kannalta ja saattavat aiheuttaa pelkoa tulla oppilaitokseen. Osalla aikuisista on asiantuntijoiden mukaan arjen hallinnan haasteita ja moniongelmaisuuksia. Aikuisten läsnäolo saattaa rauhoittaa nuoria, mutta aikuiset voivat kokea oppimisympäristön liian levottomaksi. Nuorten hyvät tieto- ja viestintäteknologian taidot saattavat aiheuttaa turhautumista aikuisille, joilta ne puuttuvat tai ovat heikommat.

7.6 Yhdenvertaisuus

Yhdenvertaisuus tarkoittaa sitä, että kaikilla pitäisi olla yhtäläinen mahdollisuus opiskella itselleen ammatti. Asiantuntijat vastasivat haastattelussa kysymykseen erityistä tukea tarvitsevien opiskelijoiden yhdenvertaisuudesta. Tässä kappaleessa on koostettu heidän mielipiteet asiasta. Yhdenvertaisuuteen liittyviä asioita on käsitelty jo muissakin tuloksissa, kokonaisuutena kooste tulosten yhteenvedossa. Asiantuntijoiden mukaan monessa asiassa yhdenvertaisuus toteutuu, mutta paljon on vielä tehtävää. Aina ei ole helppo myöskään määrittää mitä on yhdenvertaisuus, kun on kyseessä erityistä tukea tarvitseva opiskelija, se ei välttämättä tarkoita samoja asioita kaikilla opiskelijoilla. Yhteishaku toteuttaa opiskelijan mahdollisuutta hakea haluamalleen ammattialalle opiskelemaan siten, että mahdolliset mukautetut arvioinnit jätetään yhteishaussa huomioimatta. Tukitoimien määrä ei kuitenkaan ole aina riittävää, jotta tutkinnon opiskelu olisi yhdenvertaisesti mahdollista.

Sit tavallaan ei tajuta et meidän pitäis myöskin, olla onnellisii ja tyytyväisii näitten kanssa jotka menee T1 –läpi ja pärjää hyvin ja käyttäytyy hyvin. Ettei aina se kiitettävä ole se, mihin pitää tähdätä. Erityisopiskelija, joka pärjää normaalilla T1- tasolla, on hieno suoritus. Pitäis tasapuolisesti jakaa arvostusta ja kiitosta. Eikä niin, et huomioidaan vaan ne, joilla menee hyvin kiitettävällä suorituksella. (H3)

On hyvä etteivät aloittavien luokkien ryhmänohjaajat tukeudu liikaa edeltävien opintojen todistusmerkintöihin. Opiskelijoille halutaan antaa uusi mahdollisuus ja vanhat asiat voi jättää taakseen. Opiskelu ammatillisessa oppilaitoksessa on monin tavoin erilaista verrattuna peruskouluun

Meidän ykkösten ryhmänohjaajat lähtee todella fiksusti liikkeelle, et kaikki on samanarvoisia, siin ei niinko erotella. Korostetaan sitä, et täältä kaikki lähtee puhtaalt pöydältä.(H2)

Yhdenvertaisuutta on se, että huomioidaan opiskelijoiden yksilölliset tavoitteet ja kun hän saavuttaa tavoitteensa annetaan positiivinen palaute. Erityistä tukea tarvitsevan erityisyyden ymmärtäminen, on merkittävä asia kohti yhdenvertaisuutta. Oppilaitoksissa ajatellaan usein niin, että vain kiitettävä suoritus on kiitosten arvoinen. Kuitenkin saattaa olla, että opiskelija, joka

saavuttaa T1-tason on tehnyt paljon enemmän töitä ja kehittynyt henkilökohtaisesti enemmän, kuin hän, joka saavuttaa K3 – arvioinnin.

En ole havainnu sellasta syrjimistä, tai et olis eriarvoisuutta. Se tulee tilanteissa, kun joku on niin sanotusti hankalaa, eikä ymmärretä. Tulee syviä huokauksia, voi ei taas se. Taas se oli pois ja taas on nollat. Tehdään päätelmä että tää kuitenkin epäonnistuu, ei se kuitenkaan tätä pysty tekemään. (H4)

Yhdenvertaisuuden puuttuminen ei yleensä ole tietoista toimintaa, vaan enemmänkin tiedon puutteesta tai ajattelemattomuudesta aiheutuvaa haittaa. Usein se saattaa johtua resursseista eli ajanpuutteesta. Oppilaitokseen tulee uusia opiskelijoita yhteishaun kautta, mutta tarvittaviin tukitoimiin ei ole resursseja tai osaamista. Opettajalla ei heti ole aikaa ja mahdollisuutta tutustua opiskelijoihin ja heidän henkilökohtaisiin haasteisiin. Tällöin tiedon puute aiheuttaa eriarvoisuutta.

No se, et me mahdollistettais se reforminmukainen, se niitten omien yksilöllisten tapojen käyttö, näytetään se oma osaaminen, se oma tietämys ja muu ja se oma oppiminen, ni se tukee erityisopiskelijoitten yhdenvertaisuutta. (H5)

Haastatteluissa tuli esiin asiantuntijoiden huoli siitä, että tuen määrä oppilaitoksessa on liian vähäinen ja tuettavia on paljon. Tuen puuttuminen aiheuttaa eriarvoisuutta. Huolta aiheutti myös kehitysvammaisten tai muiden jatkuvaa tukea tarvitsevien opiskelijoiden määrän lisääntyminen, koska oppilaitoksessa ei ole osaamista ja henkilökuntaa tarpeeksi riittäviin tukitoimiin.

Ei se kaikille ole yhdenvertaista, kyl musta niinku semmoset rajat on olemassa. Ku me ollaan kuitenkin tämmönen tavallinen ammatillinen oppilaitos, jotkut niinku rajat täytyy vetää. Ei me voida vaikka vaikeasti kehitysvammaisille tarjota yhtään mitään ja saadakaan tarjota. Taustalla on sellaset realiteetit ja työturvallisuuteen liittyviä asioita (H4)

Kaikille uusille opiskelijoille annetaan mahdollisuus opintojen alussa kertoa henkilökohtaiset tavoitteet opintojen suhteen. Heille myös kerrotaan oppilaitoksen tukitoimista. Yhdenvertaisuuden onnistumiseen tarvitaan hyvää yhteistyötä ja avoimuutta opetushenkilökunnan, opiskelijan ja huoltajan kesken, jotta löydetään oikeat henkilökohtaiset tavoitteet ja suunnitelmat sekä toteutus.

Maahanmuuttaneen kielitaidon puute voi aiheuttaa ongelmia, jolloin koulutuksen järjestäjän tulee ryhtyä erityistoimiin, kuten taitotason kartoittaminen ja henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma, jotta ei tapahdu syrjintää. (Aaltonen, Joronen & Villa 2009, 61 – 63.)

7.7 Tulosten yhteenveto

Tällä tutkimuksella haluttiin selvittää, minkälaisia esteitä opiskelijoilla on opinnoissaan erityisen tuen asiantuntijoiden kokemuksen mukaan. Tuloksista nousee esiin paljon erilaisia esteitä, joilla on merkitystä erityistä tukea tarvitsevien nuorten opintojen etenemiseen. Koska kyseessä on laadullinen tutkimus, tulokset eivät kerro määrällisiä tietoja, vaan haastateltujen asiantuntijoiden esiin tuoman kirjon erilaisia tilanteita ja asioita, jotka heidän näkemyksensä mukaan haittaavat opiskelun etenemistä ja saavutettavuutta. Aineistoa oli paljon ja tulokset on rajattu sisällön analyysin avulla kuuteen pääluokkaan ja niiden alaluokkiin. Pääluokat ovat: tukea tarvitseva opiskelija, ammatilliset opinnot, taustatekijöitä, yhteistyö, reformi ja yhdenvertaisuus. Tuloksista voi tunnistaa useita kehittämiskohteita. Kehittämistyön avulla pystytään vähentämään esteitä, jolloin opiskelijoiden ammatillisen tutkinnon saavutettavuus paranee ja näin keskeytysten määrä saadaan laskemaan, tavoitteen mukaisesti.

Osa esteistä on syntynyt jo opiskelua edeltäviltä kouluajoilta ja opiskelijan taustatekijöistä johtuen. Esteetöntä ei ole myöskään ammatillisten opintojen suorittaminen ja yhdenvertaisuus ei aina toteudu. Toteuttamisen tekee haastavaksi se, että esteet ja opintojen erilaiset tilanteet ovat opiskelijalle yksilöllisiä. Opintoihin heijastuu esteitä myös opiskelijan henkilökohtaisista valinnoista ja olosuhteista johtuen. Tuloksista löytyy selkeästi esteitä, joita voidaan oppilaitoksessa, kehittämistyön avulla poistaa tai ainakin huomattavasti vähentää. Tuloksista ydinsanat eli esteiden keskeiset aiheuttajat on kerätty otsikoiden mukaan alaluokittain kehyksen sisälle ja tiivistetty sanallinen kuvaus tulee sen jälkeen.

1 Tukea tarvitseva opiskelija
Itsetunto ja motivaatio

- huono itsetunto ja minäkäsitys - väärät uskomukset omasta oppimisesta - pelko epäonnistumisesta - huonot kokemukset edeltävistä opinnoista - ei tunnista vahvuuksiaan - motivaatio puuttuu - sopimaton oppimisala

Tukea tarvitsevan opiskelijan osalta esteitä aiheuttavat edeltävien opintojen aiheuttamat itsetunto-ongelmat. Itsetuntoon vaikuttavat edelliset opinnot ja sieltä saatu kokemus ja palaute. Heikko itsetunto on iso este kaikkien asiantuntijoiden mukaan. Uusien opintojen alkuvaihe on hankala, jos nuori on menettänyt uskonsa omaan oppimiseen, eikä halua edes yrittää, vaan välttelee ja passivoituu. Tilannetta hankaloittaa myös se, jos nuorella ei ole käsitystä omista vahvuuksistaan, joiden varaan voisi uusia opintoja rakentaa. Uusiin opintoihin siirtyminen on iso muutos ja osuu nuorilla tärkeään ja herkkään kehitysvaiheeseen. Tämä selittää opintojen alkuvaiheen vaikeuksia, jotka on syytä huomioida tulevaisuudessa. Motivaation puute on myös este opintojen etenemiselle. Motivaatio saattaa puuttua jos nuori ei ole päässyt haluamalleen alalle tai ala ei vastaa omia vahvuuksia. Heikko lähtötason osaaminen voi aiheuttaa motivaation vähenemistä, jos opiskelija ei saa riittävän nopeasti henkilökohtaista tukea. Motivaation puuttumisen taustalta löytyy monia henkilökohtaisia syitä. Opintojen alkuvaiheella on tärkeä merkitys motivaation näkökulmasta.

Oppimisvalmiudet
- heikko lähtötason osaaminen - puuttuu vastuunotto - itsearviointitaito puuttuu - opiskelumenetelmien puute - osaamattomuuden salailu - oppimisvaikeus tunnistamatta

Oppimisvalmiuksien osalta erityisen tuen asiantuntijat kohtaavat aloittavien opiskelijoiden erittäin heikkoa lähtötason osaamista yhteisissä aineissa. Erityisesti matematiikan perusasioissa on suuria puutteita. Tämä aiheuttaa merkittävän esteen, koska ammatillisen perustutkinnon matematiikan opinnoissa

ei löydy tarttumapintaa. Matematiikan opettajat tekevät lähtötasotestejä ja pyrkivät tunnistamaan henkilöt, joilla on oppimisen haasteita ja puutteita, jotta löydetään tuen tarvitsijat. Opiskelijoilta puuttuu luottamus omiin matematiikan oppimisen taitoihin. Matematiikan taitoja tarvitaan kaikissa ammateissa ja tämän taidon puute vaikuttaa tutkinnon saavutettavuuteen.

Tuloksissa tuli esiin peruskoulusta tulevien opiskelijoiden puuttuva taito ottaa vastuuta omista opinnoistaan ja niihin liittyvistä tehtävistä, materiaaleista ja aikatauluista. Tämä aiheuttaa esteitä opintojen suorittamiselle, varsinkin erityistä tukea tarvitsevilla opiskelijoilla. Luotetaan siihen, että joku muu hoitaa ja huolehtii asioista, kuten aiemmissakin opinnoissa on totuttu. Erityisen tuen suunnitelmaan kirjataan omien asioiden hoitaminen ja itsenäisyyteen tähtäävää harjoittelua. Opiskelijat tarvitsevat lisää tukea tässäkin asiassa.

Tarvittavan tuen puute tuli esiin asiantuntijoiden mukaan monessa kohdassa. Opiskelijoilla ei ole tietoa itsearviointista, oppimistavoista ja vahvuuksistaan. Heillä saattaa olla rajoittunut käsitys mahdollisuuksistaan oppia, koska kodin tai arvioinnin luomat ennakoasenteet vaikuttavat mielipiteisiin. Esteitä ammatillisissa opinnoissa aiheuttaa lisäksi se, että oppimisvaikeuksia ei ole tunnistettu tai testattu aiemmin. Yllättävän suuri määrä vaikeuksia todetaan tai testataan vasta toisen asteen aikana kun huomataan, että opinnot eivät suju tai opiskelija itse ottaa asian puheeksi.

Poissaolot ja käyttäytyminen
- terveydelliset syyt
- paetaan ikäviä tilanteita opinnoissa
- ahdistus
- arjenhallinta puuttuu
- valvominen, väsymys
- oppimisen vaikeudet
- nuoruuden ajattelemattomuus, lintsaminen
- heräämisen vaikeudet

Myöhästymiset ja poissaolot aiheuttavat paljon esteitä ja ongelmia. Poissaolot johtuvat monista eri syistä. Opiskelijat ovat poissa ajattelemattomuuttaan, valvomisen vuoksi tai välttelevät vaikeita opintoja, vastuutaan tai hankalaksi kokemaansa opettajaa. Osa poissaoloista on sairaspöissaoloja tai erilaisten hoitotahojen tapaamisia. Myöhästymiset voivat johtua mielenterveyden

haasteista tai ajan hallinnan ongelmista. Poissaolot voivat myös johtua perhetilanteista tai heijastaa kotoa opittua tapaa. Poissaolon takia oppiminen jää vajaaksi ja tehtävät tekemättä. Läsnäoloa ja opintoja ei enää mitata ajassa, opiskelu on oppimisperustaista, eli oppiminen näytetään osaamisena näytöissä. Henkilökohtaisen polun pituus vaihtelee oppimisen mukaan.

2 Ammatilliset opinnot
Tukitoimet
<ul style="list-style-type: none"> - tukitoimien riittämättömyys (liian vähän henkilökuntaa) - tukea tarvitsevien määrän kasvu - vaativan tuen tarvitsijoiden määrän kasvu - opiskelija ei ota tukea vastaan - tuen tarpeen salaaminen - tuen tarvetta ei tunnisteta - tiedon puute

Tulosten mukaan, tukitoimia ei ole riittävästi, koska erityistä tukea tarvitsevien määrä on kasvanut vuosittain, mutta erityisen tuen resurssit eivät ole juurikaan kasvaneet. Opiskelijoilla on yhä haasteellisempia tuen tarpeita, joihin oppilaitoksessa ei ole osaamista, eikä tukihenkilöitä. Tilanne aiheuttaa merkittävän esteen opinnoille, eikä ole yhdenvertaista tukea tarvitsevia opiskelijoita kohtaan. Toisaalta kaikki opiskelijat eivät halua ottaa tukitoimia vastaan, vaikka heillä on siihen oikeus. Tuen vastaanottamisen kynnys on toisinaan liian korkea. Opiskelija saa tukea opintoihin, jos hän haluaa ottaa tuen vastaan. Passiivinen opiskelija putoaa helposti opinnoista. Opiskelijoilta puuttuu usein aikuinen, joka tukee, kuuntelee ja kannustaa. Tuen tarpeen varhainen tunnistaminen ja henkilökohtainen tuen suunnitelma edistävät opintojen saavutettavuutta. Este tuen saamiselle on se, että opettajan ryhmä vaihtuu usein, eikä hänellä ole tietoa tuen tarvitsijoista tai menetelmistä. Opiskelija pystyy vain harvoin itse kertomaan asioistaan.

Yhteiset aineet
<ul style="list-style-type: none"> - suurimmat haasteet matemaattisissa aineissa ja kielissä - negatiiviset ennakoasenteet edeltävistä opinnoista - heikko lähtötaso, ei tarttumapintaa - koepelko ja –ahdistus

- liian suuret tavoitteet - opettaja ei tiedä tuentarpeesta - ei halua yrittää

Yhteisten aineiden opinnot ovat suurin haaste erityistä tukea tarvitseville erilaisista oppimisvaikeuksista johtuen. Tulosten mukaan esteitä opinnoissa aiheutuu myös edellisten opintojen huonoista kokemuksista, ennakkoasenteista ja huonosta itsetunnosta. Esteitä aiheuttavat, opiskelijoiden salailu vaikeuksistaan ja se ettei opettajalla ole tietoa tuen tarpeesta. Tulosten mukaan opiskelijoiden heikko osaamisen taso edeltävistä opinnoista ei yllä ammatilliseen lähtötasoon, joten tarttumapintaa ei löydy. Esteitä aiheuttaa kokeiden aiheuttamat pelot ja ahdistus ja erilaiset esiintymistilanteet. Opiskelijoiden erityisyyden ymmärtämättömyys, joustavien työtapojen ja henkilökohtaisten tavoitteiden puute haittaavat oppimista.

Ammatilliset aineet

- yksilöllisen tuen puute - oppimisen ja tekemisen hitaus - arjen hallinnan haaste - ammattimatematiikan haasteet - ala ei sovi - jatkuvan ohjauksen tarve - ohjeiden vastaanottamisen haasteet - pakollisten testien suorittamisen haaste

Ammatillisissa aineissa eniten haasteita aiheuttaa alakohtaisen yksilöllisen tuen puute. Opiskelijan hitaus ja oppimisvaikeudet aiheuttavat sen, ettei hän pysy muiden tahdissa. Annettujen tehtävien ymmärtäminen, ryhtymisen haaste ja tarvittavan harjaantumisaajan pituus aiheuttavat esteitä oppimiselle. Matemaattiset vaikeudet heijastuvat usein myös ammatillisten opintojen laskennan suorittamisen vaikeutena. Opiskelijan myöhästely, poissaolo ja arjenhallinnan ongelmat aiheuttavat haasteita oppimiseen. Alaan liittyvän teorian opiskelutekniikat, kokeiden suorittaminen ja erilaiset pakolliset testit ovat hankalia huonon kielitaidon omaaville.

Työssäoppiminen

- työpaikan hakuun liittyvät haasteet

- ahdistus ja jännitys
- henkilökohtaisen tuen puute
- työpaikan sopimattomuus opiskelijalle
- tiedon puute tuen tarpeesta työpaikalla
- nuoren väärä käsitys työnteosta
- haaste lähteä yksin työpaikalle oppimaan
- poissaolo tai myöhästyminen

Työssäoppimiseen liittyen suuri haaste opiskelijoille on sopivan työssäoppimispaikan hakeminen. Tilanne on uusi ja jännittävä, jos ei saa riittävästi tukea, se ei onnistu. Työpaikkaan soittamisen haasteet, sekä ahdistus ja jännitys työpaikkaan menosta aiheuttavat usein esteen opinnot toteutumiseen. Jos työpaikka ei vastaa opiskelijan vahvuuksia, ohjaajalla ei ole riittävästi aikaa tukea, tai työpaikalla ei ole tietoa opiskelijan tuen tarpeesta, niin jakso ei ole esteetön. Liian vaikeat tehtävät, nopeatahtinen tai iso työpaikka aiheuttavat suuria haasteita opiskelijalle. Ohjaavan opettajan ensimmäisen käynnin varhaisella ajankohdalla ja riittävällä ohjausresurssilla on vaikutusta jakson saavutettavuuteen. Opiskelijan myöhästely, poissaolot ja asenneongelmat voivat aiheuttaa opintojakson katkeamisen.

3 Taustatekijät

Terveys ja hyvinvointi

- valvominen, väsymys
- päivärytmi sekaisin
- terveellisen ravinnon puute
- roskaruoka ja energiajuomat
- aamiainen jätetään syömättä
- ruokasaliin meneminen ei onnistu
- heikko fyysinen kunto
- liikunnan puute
- opiskelukuntoisuuden puute
- ei huolehdi lääkityksestä ja hoidoista

Terveydellä ja hyvinvoinnilla on keskeinen ja merkittävä tekijä opintojen saavutettavuuteen. Riittävää unta nuorilla häiritsee sosiaalinen media, pelaaminen, valvominen ja työnteke. Tämän lisäksi psyykkiset sairaudet aiheuttavat usein myös uniongelmia. Opiskelijat eivät huolehdi ravitsevan ravinnon saamisesta riittävästi. Aamiainen jätetään usein syömättä ja

kouluruokailu korvataan roskaruualla tai energiajuomilla. Opiskelijalla voi olla vaikeuksia mennä ruokasaliin ahdistuksen, yksinäisyyden tai ujuden vuoksi. Tästä seuraa energian puutetta ja väsymystä, jolloin opiskelu vaikeutuu. Yksin muuttaneelle nuorella voi olla ongelmia omasta arjesta huolehtimisessa, rahanpuutetta ja syöminen jää huonoksi. Liikunnan puute ja huono fyysinen kunto heikentävät jaksamista. Monessa ammatissa tarvitaan fyysistä kuntoa ja hyvinvointia työtehtävien tekemiseen. Iso este opinnoille syntyy, jos opiskelija ei huolehdi terveydestään, lääkityksistä tai tarvittavista hoidoista ja terapiasta. Opiskelukuntoisuus puuttuu usein psyykkisistä sairauksista johtuen.

Kotiolot
<ul style="list-style-type: none"> - vanhempien huolenpidon ja tuen puute - yhteistyön puute kouluun - kodin ja vanhempien ongelmat - ei ymmärretä lapsen erityisyyttä - kodin huono esimerkki - ylihuolehtiminen ja liian isot vaatimukset - nuoren itsenäisen asumisen haasteet - nuoren työnteon rasitteet

Huonot kotiolot heijastuvat opiskelijan koulumenestykseen. Kun vanhempien tuki, huolenpito ja välittäminen puuttuu, aiheuttaa se nuorelle vaikeuksia selviytyä opinnoista. Yhteistyö oppilaitoksen ja vanhempien välillä koetaan tärkeänä, mutta ei aina onnistu. Tämä aiheuttaa ison tuen puutteen nuoren opintojen osalta. Nuorella saattaa olla yksin vastuu perheen käytännön asioiden hoitamisesta. Toinen ääriä ovat ylihuolehtivat vanhemmat, jotka eivät osoita luottavansa nuoren omaan kehittymiseen ja osaamiseen. Vanhemmilla on virheellisiä asenteita ja käsityksiä oppimisen vaikeuksista, tai niitä salaillaan ja hävetään. Nuorilta saatetaan vaatia kohtuuttomia suorituksia. Nuoren ongelmakäyttäytyminen opinnoissa ja päihteet aiheuttavat ongelmia perheelle sekä tuentarvetta. Tulosten mukaan kodin tuki on tärkeää koko opintojen ajan vaikka nuori on tullut täysi-ikäiseksi.

4 Yhteistyö
Tiedonkulku
<ul style="list-style-type: none"> - tiedon kulun puutteet - opettaja ei tiedä kenellä on erityisen tuen tarve

- koulu ei saa tietoa edeltävistä oppimisen haasteista
- tukitietojen katsominen hankalaa järjestelmästä
- luottamuksellisia tietoja ei katsota- ei tiedetä tuesta
- opiskelija ei uskalla tai osaa kertoa
- tarvittavia tukitoimia ei käydä lukemassa
- kielitaidon puutteet
- opiskelijalla ei ole tietoa oppimisen vaikeudestaan
- ei ole riittävästi tietoa mukautuksesta

Yhteistyö ja hyvä tiedon kulku vaikuttavat vuorovaikutustilanteiden onnistumiseen. Huolestuttavaa tuloksissa oli tiedon kulun monet puutteet. Oppiminen estyy, jos opettajalla ei ole tietoa opiskelijan tuentarpeesta ja tukitoimista. Asiantuntijoiden mukaan, kaikilla osapuolilla on oma roolinsa tiedon kulun vaikeuksiin. Opiskelija ja huoltaja eivät aina halua, tai osaa kertoa oppimisen haasteista, nuoren siirtyessä uuteen oppilaitokseen. Oppilaitoksen sisällä tieto ei siirry sujuvasti sitä tarvitseville, tai tieto jää lukematta ajan puutteen tai muun syyn vuoksi. Tiedon luottamuksellisuuden liika korostus aiheuttaa sen käytön välttelyä oppilaitoksen henkilöstön osalta. Nuoren kokonaisvaltaisen tukemisen onnistumiseksi myös edeltävän opinto- ja tukihistorian tiedot ovat tärkeitä. Erityistä tukea tarvitsevan opiskelijan opintojen saavutettavuuteen vaikuttaa hänen oma kykynsä ja halunsa puhua oppimiseen liittyvistä asioista. Suurin esiin tullut este on se, että opettajalla ei ole tietoa opiskelijan erityisen tuen tarpeesta tai tukimahdollisuuksista. Huomiota kiinnitti myös se, kuinka monelta opiskelijalta itseltään puuttuu todellinen tieto oppimisen vaikeuksien syystä vielä toisella asteella. Tiedon puuttumisen vuoksi osa opiskelijoista jää ilman tukea ammatillisissa opinnoissa, tämä saattaa aiheuttaa opintojen keskeytymisen. Vaikka tukea tarvitsevalla opiskelijalla on oikeus mukautukseen tai poikkeamisen käyttöön arvioinnissa, on niiden käyttö vähäistä tiedon puutteen vuoksi. Tiedon kulun aiheuttamat esteet estävät perustutkinnon saavutettavuutta ja yhdenvertaisuutta monin tavoin.

Vuorovaikutus ja asenne

- opiskelijan heikot vuorovaikutustaidot
- väärinymmärrys- luullaan laiskaksi
- opettajan liian nopea tai epäselvä puhe
- opiskelijan julkinen nöyryytys
- ristiriita opettajan kanssa

- puuttuu aikuinen kenelle voi puhua - luottamuksen puute - opiskelijan huono asenne - ei saa tukea tai ymmärrystä - opettajan "pelottava" maine

Oppilaitoksen toiminta perustuu vuorovaikutukseen kaikkien toimijoiden, sidosryhmien, työelämän ja verkostojen kesken. Vuorovaikutustaidoilla tai niiden puutteella on merkittävä rooli tukea tarvitsevan opiskelijan opintojen suorittamiseen. Nuoren heikot vuorovaikutustaidot, ujous, ikä, kehitysvaihe ja kielelliset vaikeudet aiheuttavat esteitä selvitä opintoihin kuuluvista tilanteista oppilaitoksessa opiskelukavereiden, opettajien, muun henkilökunnan mahdollisten asiakkaiden ja työelämän edustajien kanssa. Vuorovaikutuksen onnistumiseen vaikuttavat opiskelijan kanssa yhteistyötä tekevät henkilöt ja heidän kannustava malli ja vuorovaikutus. Opettajien vuorovaikutustaidoilla ja asenteella on keskeinen merkitys opiskelijan kannalta. Jos opiskelijalta puuttuu luotettava aikuinen, jolla on aikaa kuunnella, tukea, kannustaa ja arvostaa nuoren mielipiteitä, jää moni opintoihin liittyvä asia puhumatta. Kun opiskelija kokee odotukset ja vaatimukset kohtuuttomiksi, oppimisen mielekkyys katoaa ja vuorovaikutus heikkenee. Opiskelijat kohtaavat vuorovaikutuksen puutteesta johtuen väärin ymmärrystä ja virheellisiä asenteita, jotka leimaavat opiskelijan laiskaksi tai huonoksi. Opettajan nopeaa epäselvää puhetapaa saattaa olla opiskelijan vaikeaa seurata ja ymmärtää. Jos opiskelija ei pysty puhumaan opettajalle vaikeuksistaan, voi hän saada epäoikeudenmukaisen kohtelun tiedon puutteesta johtuen. Epäonnistuneen vuorovaikutuksen myötä opiskelija leimautuu hankalaksi ja yhteistyö ei enää onnistu, kun luottamus on mennyt. Vuorovaikutuksen epäonnistumiseen vaikuttavat osapuolten epäasiallinen käytös, kielenkäyttö, myöhästymiset ja arvostuksen puute.

5 Reformi

Yleinen ja aikuiset

- ryhmän tuen puuttuminen - ohjauksen ja tuen tarve opiskelijan valinnoissa - itsenäinen opiskelu haastavaa - reformin periaate ei huomioi tuen tarvitsijaa - kaverien tuki puuttuu

Aikuiset

- haasteet yhteisissä aineissa, pitkä aika edellisistä opinnoista
- oppimisen vaikeudet tulee esiin
- vaikeudet ehkä tunnistamatta
- puuttuvat opiskelutaidot
- vanhat pelot koulunkäynnistä
- tietotekniset taidot heikot
- sopeutuminen nuorten kanssa opiskeluun

Tutkimuskysymyksessä haluttiin selvittää, minkälaisia ajatuksia asiantuntijoilla on reformin vaikutuksista erityistä tukea tarvitsevien opiskeluun. Asiantuntijoiden mielipiteet olivat melko rajallisia, mikä on ymmärrettävää kun todellisia kokemuksia ei vielä ole. Nuorten osalta suurimpana huolena tuli esiin ryhmän ja kavereiden tuen vähäisyys, koska opiskelijat kulkevat omia henkilökohtaisia polkujaan. Toinen huolta herättänyt asia oli reformin periaatteet ja ihanteet, jotka eivät huomioi erityistä tukea tarvitsevaa opiskelijaa riittävästi. Itsenäisessä työskentelyssä ja henkilökohtaisen polun valinnoissa opiskelijat tulevat tarvitsemaan paljon ohjausta ja tukea. Asiantuntijoista on reformin osalta vain yhdellä useamman vuoden kokemus aikuisten ammatillisten opintojen tilanteesta. Muiden osalta tulokset olivat pääosin ennakkoajatuksia ja oletuksia Aikuisten opiskelijoiden yhdenvertaisuus lisääntyy, kun he saavat reformin myötä opiskelijahuollon ja terveydenhuollon palvelut. Aikuisilla on nyt myös mahdollisuus erityiseen tukeen. Suurimpana haasteena ja muutoksena aikuisille tulee todennäköisesti olemaan yhteisten aineiden opinnot, jotka tuovat esiin mahdolliset oppimisen haasteet ja unohtuneet opiskelutaidot ja tiedot. Tutkintojen tavoitteissa määritellään tarkasti osaamisen perusteet.

6 Yhdenvertaisuus

- tuen ja ohjauksen puute
- tiedon kulun puutteet ja heikkoudet
- erityisyyden ymmärtämättömyys
- edeltävien opintojen aiheuttamat syyt
- opiskelijan taustan ja kotiolojen aiheuttamat haasteet
- opiskelijan vuorovaikutuksen puutteet
- asenteiden aiheuttamat epäoikeudenmukaisuudet

Yhdenvertaisuus erityistä tukea tarvitsevan opiskelijan osalta toteutuu monilta osin ja yleinen ilmapiiri on hyvä. Tulosten mukaan yhdenvertaisuuteen ja

esteettömyyteen eniten haasteita aiheuttaa riittävän tuen ja ohjauksen puute kaikilla haastattelun osa-alueilla. Erityistä tukea tarvitsevilla on oikeus tukeen, mutta tämä oikeus ei toteudu riittävästi ja se heijastuu opiskelijoiden opintoihin vaikeuksina, poissaoloina ja keskeyttämisinä. Toinen erittäin merkittävä este on tiedon kulun puutteet ja heikkoudet. Ne synnyttävät esteitä opiskelijan vaikeuksien ymmärtämiseen, tukitoimiin ja edelleen yhdenvertaisuuteen ja tutkinnon saavutettavuuteen. Tuloksissa on huomioitavaa, että kaikki opiskelijat eivät ota tarjottua tukea vastaan ja tiedon kulun puutteisiin on opiskelijalla ja huoltajalla oma osuutensa. Oppilaitoksen on kuitenkin pyrittävä varmistamaan esteettömyys omalta osaltaan, joten tässä on kehittämistyölle aihe. Opintoihin tullessaan opiskelijat eivät ole yhdenvertaisessa asemassa, syyt tulevat heidän edeltävistä opinnoistaan ja siellä tapahtuneista tuen, ohjauksen ja kannustuksen puutteista johtuen. Nivelvaiheen haasteiden vaikutus aiheuttaa esteitä opintojen alkuvaiheeseen, joka on nuoren kehitysvaiheen kannalta merkittävää aikaa.

Kotiolot ja huoltajien osuus nuoren opintojen tukemisessa voivat olla hyvin vaihtelevia. Lähtökohdat opiskelijan taustalla voivat aiheuttaa suuren eron yhdenvertaisuuteen. Opiskelijan vuorovaikutustaidot vaikuttavat siihen, miten häntä kohdellaan. Kun opiskelija pystyy puhumaan opettajille haasteistaan ja tilanteestaan, saa hän tukea ja apua. Päinvastaisessa tilanteessa opiskelijalle syntyy esteitä ja hän tarvitsee puolestapuhujaa. Tämä synnyttää eriarvoisuutta opiskelijoiden kohteluun ja mahdollisuuksiin opinnoissa. Opettajan asenteilla ja vuorovaikutustaidoilla on merkittävä vaikutus tilanteeseen.

8 LUOTETTAVUUS

Laadullisen tutkimuksen luotettavuuteen vaikuttaa koko tutkimusprosessi ja sen sisäinen johdonmukaisuus. Tutkijan vastuulla on tutkimukseen liittyvien ratkaisujen ja valintojen vaikutus työn luotettavuuteen. Luotettavuutta kuvaavista määrittelyistä on syntynyt erilaisia käytäntöjä. Tutkija on itse vastuussa tutkimuksen luotettavuudesta, kattavuudesta, avoimuudesta, uskottavuudesta, siirrettävyydestä, riippumattomuudesta, ja vahvistettavuudesta. Kyseiset käsitteet on kehitetty korvaamaan lähinnä määrälliseen tutkimukseen kuuluvia termejä reliabiliteetti ja valideetti, joiden käyttö ei ole suositeltavaa laadullisessa tutkimuksessa. Luotettavuus on tutkijayhteisön sosiaalinen sopimus siitä, minkälainen tutkimus on heidän mielestään ja tässä ajassa oikea tieteellinen tapa tehdä tutkimusta. Sovitut kriteerit määrittelevät onko tutkimus tieteellistä, hyvää tai huonoa. Tässä tutkimuksessa on pyritty noudattamaan Suomen Akatemian (1998) mukaista hyvää tieteellistä käytäntöä ja tiedeyhteisön mukaisia toimintatapoja, jotka perustuvat uskottavuuteen ja eettisiin ratkaisuihin. Tutkimuksessa on noudatettu huolellisuutta ja tarkkuutta tutkimustyössä, sekä tuloksissa. Tutkimuksessa on huomioitu asianmukaisesti muiden tutkijoiden työ ja saavutukset, merkitsemällä lainaukset ja lähteet yleisten periaatteiden mukaisesti. Omat tulokset on tuotu esiin avoimesti ja tieteen kontrolloitavuuden mukaisesti. (Tuomi 2007, 143 – 151.)

Tutkimuksen etiikka on koko tiedeyhteisölle merkittävä asia. Eettiset seikat vaikuttavat koko yhteisön tutkimustoimintaan, sekä yksittäisen tutkijan tapaan toimia ja hankkia aineistoa ja raportoida siitä. Etiikan ja tutkimuksen välillä on kahtalaisuus, jossa tuloksilla on vaikutusta eettisiin päätöksiin ja eettisyys vaikuttaa tutkijan tieteellisiin päätöksiin. (Tuomi 2007, 143.)

Tutkimuksen luotettavuuteen liittyy tutkijan puolueettomuus. Tutkija on jättänyt omat mielipiteensä taustalle ja antanut haastateltavien kommenttien ”puhua”. Kaikki haastattelut on litteroitu sanatarkasti ja tekstistä on suoraan poimittu ja luokiteltu kommentit. Tuloksissa esitellään asiantuntijoiden esiin tuomat opiskeluun liittyvät esteet. Tutkija käsittelee vain tässä tutkimuksessa esiin tullutta aineistoa, hän ei kuitenkaan voi väittää, että kaikki mahdolliset esteet olisivat tulleet esiin aineistossa.

Tutkimuksen luotettavuutta kommentoivat Holstein ja Gubrium (1995, 9), heidän mukaansa ei ole todennäköistä, että yhdessä haastattelussa annetut vastaukset olisivat yhdenmukaisia toiseen tilanteeseen verrattuna, koska ne ovat peräisin eri tuottamisolosuhteista (Hirsijärvi & Hurme, 2010, 185).

Haastattelijana olin melko kokematon ja ensimmäisen haastattelun kohdalla se ilmeni tallennuslaitteiden hitaassa käynnistämisessä ja keskustelun rajaamisen haasteena. Haastateltavat kertoivat innostuneesti omaan työhönsä liittyvistä tilanteista ja kokemuksista keskimäärin tunnin. Näin jälkikäteen ajatellen, olisi ollut järkevää tehdä yksi harjoitteluhaastattelu etukäteen. Tunnelma oli tilanteissa rento, enkä kokenut että he olisivat vastanneet haastattelun tai haastattelijan takia erityisellä tavalla, vaan puhuivat omista todellisista kokemuksistaan rehellisesti ja totuudenmukaisesti. Joissakin tilanteissa haastateltava jätti lauseen kesken ja antoi ikään kuin ”haastattelijan ymmärtää”, mitä hän tarkoitti. Haastattelija ei aina huomannut heti tehdä asiasta tarkentavaa kysymystä. Näissä tilanteissa kun asiaa ei sanottu selkeästi loppuun, ne jätettiin litteroinnin jälkeen huomioimatta.

Haastateltavilla oli hyvä ja monipuolinen käsitys erityistä tukea tarvitsevien opiskelijoiden oppimisen haasteista, oman työnsä ja monivuotisen kokemuksen perusteella. Haastateltavat vastasivat kysymyksiin omien kokemustensa perusteella sen hetkisen tilanteen mukaan. Jos samat kysymykset esitettäisiin uudelleen toisena ajankohtana, vastaukset olisivat todennäköisesti osittain erilaisia, riippuen sen hetkisistä olosuhteista ja tapahtumista. Jos tutkimus toistettaisiin toisessa ammatillisessa oppilaitoksessa, tuloksissa olisi eroja, koska oppilaitosten erityisen tuen toimet on organisoitu ja resurssoitu eri tavoin. Tuloksiin vaikuttaa myös kohteena olleen oppilaitoksen erilaisten ammattialojen tuomat erot, sekä paikallisuuteen liittyvät piirteet.

Aineiston analysointi ja laadittu raportti on tutkijan konstruktio tutkittavasta ilmiöstä. Tutkimusta raportoidessaan hän esittää ilmiöstä oman näkemyksensä, joka tekee siitä luonteeltaan tulkinnallista, Kiviniemi (2018, 83) usean kirjoittajan mukaan. Havaintojen puolueettomuuteen vaikuttaa tutkijan pyrkimys haastateltavien vastausten kuulemiseen sellaisenaan, vai antaako hän omien mielipiteidensä vaikuttaa siihen mitä hän havainnoi. Tutkimuksessa pyritään siihen, että se tuo hyvin esiin tutkittavien käsityksiä tutkittavasta kohteesta. Laadullisessa tutkimuksessa tutkijalla on vaikutusta tietoon jo tiedon keruun

aikana. Tutkimuksessa tulee esiin tutkijan tulkinnat ja taustakäsitteet tutkimuskohteesta, johon tutkittavien vastauksia verrataan. Tutkijan pitää luotettavasti esittää aineiston analysoinnin, luokittelut ja perustelut valinnoilleen. Toinen tutkija päätyisi silti todennäköisesti erilaiseen lopputulokseen ilman, että sitä pidetään virheellisenä tai heikkona menetelmänä. Tutkimuksen laatuun vaikuttaa tutkijan analyysin luotettavuus sekä onko kaikki materiaali huomioitu ja litteroitu oikein. Tuloksissa pitää tulla esiin tutkittavien ajatusmaailma, vaikka haastattelujen tulos ilmentää aina haastattelijan ja haastateltavan yhteistä toimintaa. (Hirsijärvi & Hurme 2010, 189.)

Tutkija on noudattanut kaikissa vaiheissa rehellisyyttä, sekä pyrkinyt toimimaan mahdollisimman huolellisesti. Huolellisuutta on tarvittu etenkin suuren haastatteluaineiston sanatarkassa litteroinnissa. Puhekielinen teksti on kirjoitettu sillä murteella, kun haastateltavat puhuvat. Tekstistä on poistettu haastattelijan turhat ”joo” kommentit ja haastateltavien monta kertaa peräkkäin toistamat sidesanat. Aineiston analyysi oli melko työläs ja monivaiheinen suuren määrän johdosta, toisaalta sen läpikäyminen useaan kertaan toi hyvän näkemyksen kokonaisuuden osalta. Aineisto on luokiteltu ensin useampaan luokkaan, jotka tiivistettiin myöhemmin kuuteen pääluokkaan ja edelleen alaluokkiin. Havaintojen luotettavuus perustuu, kokeneiden asiantuntijoiden mielipiteiden tallentamisen ja sanatarkan litteroinnin kautta kerättyyn aineistoon, josta havainnot on poimittu ja luokiteltu.

Havaintojen luotettavuus perustuu asiantuntijoiden ammattitaitoon ja työkokemukseen. He saivat vapaaehtoisesti tulla haastatteluun ja heidän henkilöllisyytensä ei tule missään vaiheessa esiin. Tutkija hävittää tarpeettomiksi tulleet äänitallenteet haastatteluista, litteroinnit ja muut muistiinpanot. Tutkija ymmärtää kollegojen ammattisanaston, jolloin yhteinen ymmärrys varmistuu.

Tutkimus antaa vastaukset tutkimuskysymyksiin ja on siten toiminut tavoitteen mukaisesti. Tuloksena on asiantuntijoiden mielipiteitä erityisen tuen opiskelijan opintojen esteistä, jotka haittaavat ammatillisen perustutkinnon saavutettavuutta ja opintojen yhdenvertaisuutta. Tulokset kertovat myös asiantuntijoiden mielipiteitä reformista sekä yhdenvertaisuudesta tukea tarvitsevan opiskelijan osalta. Tulokset koskevat tätä tutkimusta, sen kontekstia ja tutkijan näkemystä tutkimuksen tekijänä. Tuloksista on löydettävissä selkeät kehittämiskohteet.

Aiempiä samansuuntaisia tutkimustuloksia on tullut esiin Kaija Miettisen (2008) väitöskirjantutkimuksessa, joka käsittelee opetussuunnitelmia ja erityisopetusta ammatillisessa perustutkinto koulutuksessa. Hän kirjoittaa vuorovaikutuksen onnistumisen merkityksestä erityistä tukea tarvitsevan opiskelijan opintojen etenemiseen ja suorittamiseen. Hän havaitsi tuloksissaan myös tiedon kulun haasteita oppilaitoksen henkilökunnan välillä ja kiinnitti huomiota erityisesti yhteisten aineiden opettajiin, joilla ei ollut tarvittavaa tietoa erityisen tuen opiskelijoista.

Kaisa Rätty (2016, 128 - 129) on tutkinut väitöskirjantutkimuksessaan erityistä tukea elinikäisen oppimisen mahdollistajana ammatillisessa aikuiskoulutuksessa. Tuloksissa Rätty kirjoittaa, että yleisin syy aikuisten oppimisen haasteisiin on elämänhallinnan ongelmat, joita ovat sosiaaliset haasteet, päihteet sekä opintojen ja oman elämän yhdistämisen haasteet. Esiin nousevat myös erilaiset oppimisen haasteet, kuten lukeminen, kirjoittaminen ja psyykkiset vaikeudet.

9 POHDINTA

Tässä työssä yhdistyvät tutkijan opiskeluun liittyvä tutkielma ja erityisopettajan ammattiin liittyvät työn haasteet. Tutkija on kiinnostunut kehittämään ammatillisen koulutuksen erityisen tuen käytäntöjä, jotta opiskelijat voivat opiskella yhdenvertaisesti ja saavuttaa mahdollisimman esteettömästi tavoitteena olevan perustutkinnon. Laadullisen tutkimuksen periaatteen mukaan tutkija on oppinut ja syventänyt tietämystään prosessin kuluessa tutkimuksen kohteesta. Tutkimuksen tekeminen on ollut mielenkiintoinen ja monivaiheinen prosessi.

Tutkielman kirjoittaminen aiheutti alussa haasteita, koska suuri osa terminologiasta on muutosvaiheessa. Ammatillisen koulutuksen uudistus on tuonut mukanaan noin sata uutta termiä sisältävän sanaston. Tutkielmassa on käytetty pääosin ennen reformia käytössä olleita termejä ja osin uusia termejä, riippuen asiayhteydestä. Laki ammatillisesta koulutuksesta puhuu erityisen tuen asiantuntijasta, aiemmin käytettiin sanaa erityisopettaja. Erityisopiskelija on muuttunut uudistuksen myötä erityistä tukea tarvitsevaksi opiskelijaksi ja

työssäoppiminen on nyt työpaikalla järjestettävää koulutusta. Sana erityisopiskelija, on saanut usealta taholta kritiikkiä huonona ja leimaavana sanana. Tekstissä on käytetty pääsääntöisesti termiä opiskelija tai vaihtoehtoisesti erityistä tukea tarvitseva opiskelija. Yhdenvertaisuus pitäisi toteutua myös aiheeseen liittyviensanojen ja termien osalta.

Lähdemateriaaleihin tutustuminen oli mielenkiintoinen vaihe, kiinnostavaa luettavaa löytyi paljon ja lopulta aika loppui kesken ja työhön jäi joitakin toisen käden viitteitä. Ammatillisesta koulutuksesta on tehty useita kiinnostavia väitöskirjoja. Tutkija halusi liittää työhön yhdenvertaisuuteen liittyen useita lakeja, koska se korostaa asian tärkeyttä ja painoarvoa.

Tiedon kerääminen haastattelemalla oli uusi kokemus, jossa tutkijan mielenkiinto tutkimukseen kasvoi, kun hän sai kuulla kiinnostavia mielipiteitä asiantuntijoilta. Aineiston seuraava käsittely oli työläs ja paljon aikaa vievä litterointi. Sisällönanalyysiin kuuluva luokittelu herätti ajatuksia erilaista tavoista luokitella. Ensimmäisessä versiossa luokkia oli huomattavasti enemmän kuin lopullisessa. Pitkän pohdinnan jälkeen päädyin kuuteen pääluokkaan. Tulosten ja asiantuntijoiden kommenttien kirjaaminen oli mielenkiintoinen vaihe. Tulosten yhteenveto on laadulliselle tutkimukselle tyypillisesti haasteellinen. Kokematon tutkija ei saanut siitä mielestään riittävän havainnollista. Teksti olisi kaivannut vielä tiivistämistä ja lopuksi tutkija lisäsi yhteenvetoon kehyksissä olevia keskeisiä ydinsanoja havainnollistamaan tulosta.

Tämän tutkimuksen tekeminen antoi paljon uutta näkökulmaa opiskelijan kohtaamista esteistä. Tuloksissa tulee esiin erityisen tuen asiantuntijoiden mielipiteet toukokuussa 2018. Vastauksiin vaikuttavat varmasti sen ajan tapahtumat ja opiskelijoiden kohtaamiset, uusimmat tapahtumat ovat aina paremmin mielessä kuin vanhemmat. Toisaalta tunnin kestäneen haastattelun kuluessa pohdintoja tuli esiin monestakin näkökulmasta. On vaikeaa sanoa, kuinka kattavasti esteet tulivat tuloksissa esiin. Jos kysytään esteistä opettajilta, opintojen ohjaajilta tai opiskelijoilta itseltään, tuloksissa tulisi aivan uusi näkökulma asiaan. Tuloksia olisi mielenkiintoista verrata toisiinsa. Yhdenvertaisuuden toteutumista on syytä seurata tulevaisuudessa ja pyrkiä huomioimaan mahdolliset esteet ajoissa.

Tulosvaiheessa syntyi pohdiskelua siitä, mikä oikeastaan on este ja mikä ei. Voiko este olla itse aiheutettu, kuten turhien poissaolojen aiheuttama opintojen etenemättömyys tai se, ettei opiskelija kerro omasta tuen tarpeestaan. Mielestäni itseaiheutetut esteet eivät kuitenkaan aiheuta haittaa yhdenvertaisuudelle. Lopputulos on joka tapauksessa opintojen etenemisen kannalta huono. Opiskelijoiden tilanteet, haasteet ja kokemukset ovat erilaisia ja niin myös esteet ovat usein henkilökohtaisia. Tutkimusten tulosten avulla voidaan tunnistaa kehityskohteita ja pyrkiä esteettömämpään opiskeluun.

Asiantuntija näkee opiskelijan tilanteen omaan ammattiinsa liittyvien tilanteiden kautta. Hän kohtaa opiskelijan erilaisissa tapaamisissa, jotka liittyvät tuen suunnitteluun tai tukitilanteisiin erilaisissa oppimisympäristöissä. Hän kuulee keskusteluissa sekä opiskelijan että opettajan näkökulmaa opiskeluun liittyvistä haasteista ja muodostaa edellä mainituista asioista näkemyksensä opiskelijan esteistä.

Haastatteluissa tutkija huomasi, että erityisen tuen asiantuntijoilla oli hyvin vähän mielipiteitä näyttöihin liittyvistä esteistä. Tämä tarkoittaa todennäköisesti sitä, että opiskelijat selviytyvät näytöistä ilman erityisen tuen asiantuntijaa. Työssäoppimisen osalta mielipiteet koskivat pääosin työpaikan hakua ja jakson alkuvaihetta. Jos tukitoimia tarvitaan työelämäjakson aikana, antaa tukea yleensä ohjaava opettaja työpaikkaohjaajan lisäksi.

Tukea tarvitsevan opiskelijan opintojen haasteina ovat oppimisen vaikeuteen liittyvät vaikeudet ja tuen tarve. Tutkimuksen tulosten avulla todettiin paljon mahdollisia opiskelijan kohtaamia esteitä ja haasteita oppimisen polulla. Voi hyvin ymmärtää, että jossakin vaiheessa kuorma alkaa olla liian raskas kannettavaksi ja opiskelija ei jaksaa opiskella.

Esteiden kirjo jäsenyi analyysin kautta pääluokkiin, joiden alle tarkentui alaluokkia. Suuri yllätys tutkijalle oli ammatilliset opinnot aloittavan opiskelijan monet esteet ja haasteet, jotka ovat jo olemassa, kun opiskelija astuu ensimmäistä kertaa koulun ovesta sisään. Itsetunnon heikkous tuli vahvasti esiin kaikkien puheenvuoroissa, asia tuntuu olevan haasteena monella tukea tarvitsevalla. Onko edeltävissä opinnoissa unohtunut vahvuuksien arvostaminen ja on keskitytty palautteissa vain ongelmiin ja vaikeuksiin. Vai liittykö itsetunnon heikkous nuoruuden kehitysvaiheeseen ja siihen, että lukioon menevät opiskelijat

kokevat paremmuutta ja ammattikouluun siirtyvät kokevat itsensä huonoiksi. Itsetunnon palauttaminen ja negatiivisen kierteen katkaiseminen poistaisivat tämän esteen, joka haittaa opintojen saavutettavuutta. Peruskoulun päättymisen on iso nivelvaihe, jossa nuoren pitäisi osata päättää tulevaisuuden ammatistaan. Opintomenestys asettaa valintaan omat rajoitukset ja lisäksi valinnan olisi hyvä perustua opiskelijan omiin vahvuuksiin ja realistisiin toiveisiin.

Motivaation puuttumisen aiheuttama este ei ollut yllätys, se pitäisi huomioida opintojen alussa hyvällä ryhmäytymisellä ja sitouttamisella omiin opintoihin positiivisten kokemusten avulla. Opiskelijat valikoituvat yhteishaun kautta toisen asteen opintoihin, jolloin opintomenestys vaikuttaa opiskelijan toiveena olevan paikan saavuttamiseen. Herää kysymys, minkälainen haku olisi sopiva tukea tarvitsevien osalta.

Heikot oppimisvalmiudet ja lähtötason osaaminen aiheuttavat paljon opintojen alkuvaiheen haasteita opiskelijoille. Tilanne korostuu matematiikan ja kielten opinnoissa, tulosten mukaan osaamisessa on suuria puutteita ammatillisen koulutuksen lähtötasoon verrattuna. Pohdintaa tutkijalle aiheutti matematiikan opettajien teettämä lähtötasotesti. Lisääkö opiskelijan heikko testitulos jo entuudestaan huonoa itsetuntoa opintojen alussa. Voiko nykyinen testi aiheuttaa enemmän haittaa kuin hyötyä?

Nuoruuteen kuuluu kasvojen menettämisen pelko, joka aiheuttaa vaikeuksien peittelyä ja salaamista. Ongelmasta aiheutuu lumipalloefekti, jos siihen ei pystytä puuttumaan ajoissa. Opintojen alkuun liittyvät isot haasteet ovat tärkeä kehittämistyön kohde, jotta voidaan tukea tutkinnon saavutettavuutta ja opintojen yhdenvertaisuutta. Tilanteessa tarvitaan haasteiden tiedostamista ja oikeiden tukitoimien suunnittelua, tarvitaan myös nivelvaiheyhteistyötä yläkoulun kanssa.

Poissaolojen osalta on vaikeaa sanoa, mikä on syytä ja mikä seurausta. Poissaoloja on paljon ja ne aiheuttavat paljon esteitä opintojen etenemiseen. Opiskelijat jättävät tulematta tunneille erilaisten ikävien kokemusten, opintoihin liittyvien hankaluuksien vuoksi tai terveydentilaan liittyvien esteiden johdosta. Osa poissaoloista liittyy nuorten elämänvaiheeseen ja on opiskelijasta itsestään johtuvia. Poissaolot ovat iso este opintojen etenemiselle.

Tutkimus toi esiin tarvittavan tuen puutteen kaikilla opintojen osa-alueilla. Erityisen tuen asiantuntijoiden määrä oli liian pieni ja tuettavien haasteiden ovat

kasvaneet. Tuen puute aiheuttaa esteen opintojen etenemiselle ja ammatin saavutettavuudelle. Opiskelijoilla on lakisääteinen oikeus erityiseen tukeen ja yhdenvertaiseen opiskelumahdollisuuteen. Tämä on tärkeä asia kehittää kuntoon. Kehittämistyö on alkanut aineistonkeruun jälkeen ja vuoden 2018 loppuun mennessä on nimetty uusia erityisen tuen ammattilaisia.

Yhteisten aineiden opintojen haasteet ovat iso kehittämiskohde. Tutkimuksessa tuli esiin se, että opettajilta puuttuu tieto erityisen tuen opiskelijoista. Tämä johtaa opiskelijoiden epäoikeudenmukaiseen kohteluun ja tukitoimien puuttumiseen. Tiedon kulun heikkous johtuu osittain hankalasti löydettävästä tiedosta ja opettajien kohtaamasta suuresta opiskelijamäärästä. Yhdenvertaisuutta ja kohtuullisuutta opiskelijoille toisi tavoitteiden oikea taso, mukautusten käytön lisääminen, poikkeaminen ja esimerkiksi maahan muuttaneiden suomenkielen tuntien korvaaminen S2-kielen opinnoilla. Haastavimmissa tilanteissa olisi aiheellista miettiä tutkinnon suorittamisen sijaan, todistusta suoritetuista opinnoista, jolloin opiskelija voi valmistua ja työllistyä ammatillisten vahvuuksien mukaan. Opiskelijan yksilöllisten polkujen suunnitteluun tarvitaan rohkeutta paljon lisää. Tarvitaan joustoa kunnianhimoisista tavoitteista, opiskelijan mahdollisuuksien mukaisiin tavoitteisiin, ja annetaan positiivista palautetta opiskelijan päästessä tyydyttävään tavoitteeseen.

Esteitä aiheuttavat myös opiskelijan taustatekijät. Terveiden ja hyvinvoinnin merkitys oppimiselle on kiistaton. Nuoruus kehitysvaiheena aiheuttaa välinpitämättömyyttä ravintoon, uneen ja liikkumiseen. Seuraukset näkyvät poissaoloina, väsymyksenä ja jaksamisen ongelmina. Oppilaitoksessa ohjataan ja tuetaan, mutta opiskelijat tekevät päätökset omasta hyvinvoinnistaan, joten näihin liittyvistä ongelmista ja esteistä nuoret ovat itse valinnoillaan pääsääntöisesti vastuussa. Kotiolosuhteet voivat antaa joko hyvän taustatuen nuoren opinnoille tai vanhemmat voivat aiheuttaa nuorelle paljon huolta, turvattomuutta ja välinpitämättömyyttä. Silloin kun havaitaan huoli nuoren kotiasioissa, olisi tärkeää suunnitella tukitoimet, jotta kodin tilanteet eivät aiheuta esteitä opinnoille.

Tiedon kulun suuret haasteet tulivat tutkijalle yllätyksenä. Yhteisten aineiden osalta asia mainittiin jo aiemmin. Yksi merkittävä syy tiedon kulun heikkouteen on luottamuksellisten tietojen katsomisen välttely. Tämä johtuu ylikorostuneesta varovaisuudesta, sekä sen tiedon puuttumisesta, koska tietojen katsominen on

luvallista ja kenellä on oikeus niitä katsoa. Tiedon kulun haasteisiin ovat kaikki osapuolet oppilaitoksessa osallisia. Vanhemmat ja opiskelijat jättävät myös kertomatta esimerkiksi opiskelijan oppimisvaikeuksiin liittyviä asioita opintojen alussa, ymmärtämättä seurauksia. NykYTEknologialla ei pitäisi olla mahdotonta siirtää tarvittavaa tietoa oppilaitoksessa luotettavasti sitä tarvitseville. Tiedon puute voi aiheuttaa monia esteitä ja myös yhdenvertaisuuden puutteita. On tärkeää keskustella ja tuoda esiin ne ongelmat, mitä tiedon kulun haasteet aiheuttavat opiskelijoiden tutkinnon saavutettavuuteen. Tiedon kulun edistäminen on selkeä kehityskohde.

Vuorovaikutuksen suuri merkitys opintojen esteettömyyteen jää helposti huomiotta. Tukea tarvitsevien opinnot ja tuki toteutuvat vuorovaikutustilanteissa monen eri henkilön kanssa. Opettajien vuorovaikutustaidot ja asenne heijastuvat opiskelijoiden rohkeuteen ottaa asioita puheeksi ja kokea hyväksyntää. Esteitä aiheuttavat väärinkäsitykset ja opiskelijan kokema epäoikeudenmukaisuus. Opiskelijan huono asenne sekä vastuuntunnon puutteet herättävä opettajassa helposti turhautumista, joka heijastuu vuorovaikutukseen.

Tutkimuksen perusteella voi todeta, että yhdenvertaisuus ei toteudu tukea tarvitsevien opiskelijoiden kohdalla kaikilta osin ammatillisessa perustutkinnossa. Tämän tutkimusten tulosten avulla voidaan ryhtyä kehittämistyöhön tilanteen parantamiseksi. Oppilaitoksen henkilökunnan on tärkeää saada asiasta informaatiota, jotta he pystyvät huomioimaan opiskelijoiden henkilökohtaisen esteettömyyden ja kirjaamaan tarvittavat asiat HOKS- keskusteluissa.

Tämä on tutkijan ensimmäinen iso tutkimusharjoitus, työtavoissa ja menetelmissä on vielä kehitettävää. Tulokset ovat kuitenkin antaneet riittävän luotettavan tuloksen, jotta niitä voidaan hyödyntää. Tämän tutkielman tulokset otetaan käyttöön ja tutkimuskohteena olevassa oppilaitoksessa käynnistetään kehitystyö ja tiedon jakaminen.

LÄHTEET

Aaltonen, M., Joronen, M., Villa, S. 2009. Syrjintä Suomessa 2008. Helsinki: Ihmisoikeusliitto

Ahtiainen, R., Beirad, M., Hautamäki, J., Hilasvuori, T., Lintuvuori, M., Thuneberg, H. Vainikainen, M-P., Österlund, I. 2012. Tehostettua ja erityistä tukea tarvitsevien oppilaiden opetuksen kehittäminen 2007 – 2011. Kehittävän arvioinnin loppuraportti. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2012:5

Brunila, K., Hakala, K., Lahelma, E., Teittinen, A. (toim.) 2013. Ammatillinen koulutus ja yhteiskunnalliset eronteot. Helsinki University Press.

Eskola, J. 2018. Laadullisen tutkimuksen juhannustaiat: Laadullisen aineiston analyysi vaihe vaiheelta. Teoksessa R., Valli (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. 5. uudistettu ja täydennetty painos. Jyväskylä; PS-kustannus.

Eskola, J., Vastamäki, J. 2010. Teemahaastattelu: Opit ja opetukset. Teoksessa J., Aaltola, R., Valli. Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloitteleville tutkijoille. 5. uudistettu ja täydennetty painos. Jyväskylä; PS-kustannus.

Eskola, S., Metsola, L., Miettinen, K., Piha, L., Rahikkala, M-L., Ruuskanen, V. 2008. Kaikille yhteiseen ammatilliseen oppilaitokseen. Invalidiliiton Julkaisuja

Eskola, S., Männistö, E., Nyberg. 2014. Esteettömästi toisen asteen opintoihin- opas esteettömään opiskelijavalintaan ja opiskeluun. Oppaat ja Käsikirjat 2014:10. Helsinki: Opetushallitus

Friberg, H., Ritala-Koskinen, A. 2012. Lastensuojelun sosiaalityö muutoksessa. Teoksessa M., Jahnukainen (toim.) Lasten erityishuolto ja opetus Suomessa. Tampere; Vastapaino

Hakala, K., Mietola, R., Teittinen, A., 2013. Valinta ja valikointi ammatillisessa erityisopetuksessa teoksessa: Brunila, K., Hakala, K., Lahelma, E., Teittinen, A. (toim.) 2013. Ammatillinen koulutus ja yhteiskunnalliset eronteot. Helsinki: Gaudeamus

Heikkinen, A. 2000. Suomalaisen ammattikasvatuksen alkuvaiheita. Teoksessa (toim.) V., Raitaniemi, A., Rajaniemi, P., Ruohotie, K., Harra. Suomalaisen ammattikasvatuksen historia. Tampereen yliopiston Ammattikasvatuksen tutkimus ja koulutuskeskuksen julkaisuja. OKKA – säätiö

Hietala, T., Kaltiainen, t., Metsärinne, U., Vanhala, E. 2010. Nuori ja mieli- koulu mielenterveyden tukena. Helsinki: Tammi

Hietalahti, E. 2013. Teoksessa Suomalainen koulutusjärjestelmä tuottaa erityisen hyvää oppia-silti kehitystyöhön tulee panostaa. Teoksessa A., Raudasoja. (toim.) Erityisen hyvää opetusta ja ohjausta. Hämeenlinna; Hämeen ammattikorkeakoulu.

Hirsijärvi, S & Hurme, H. 2010. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki university press.

Helakorpi, S., Aarnio, H., Majuri, M. 2010. Ammattipedagogiikka uuteen oppimiskulttuuriin. Ammatillisen opettajakorkeakoulun julkaisuja 1/2010. Hämeenlinna: Hämeen Ammattikorkeakoulu

Honkanen, E., Kaikkonen, L., Kotila, H., 2008. Näkökulmia ammatilliseen erityisopetukseen. Helsinki: WSOY

Hulkari, K. & Pakaste, M. 2007. Aikuisopiskelijaa ei jätetä. Aikuisopiskelun ohjausja tukitoimenpiteet. Opetusministeriön julkaisuja 40/ 2007. Tampereen yliopistopaino.

Hämäläinen, J., Koiso-Kanttila, H. 2012 Lapsen ja vanhemmuuden tukeminen erossa. Teoksessa M., Janhukainen (toim.) Lasten erityishuolto ja opetus Suomessa. Tampere; Vastapaino

Jahnukainen, M., Pösö, T., Kivirauma, J., Heinonen, H. 2012. erityisopetuksen ja lastensuojelun kehitys ja nykytila teoksessa: Jahnukainen, M. toim. Lasten erityishuolto ja – opetus Suomessa. Tampere; Vastapaino.

Jauhola, L. & Miettinen, K. 2012. Selvitys ammatillisesta erityisopetuksesta. Opiskelijoille suunnattujen tukitoimien sekä erityisopetuksen toteuttaminen yleisissä ammatillisissa oppilaitoksissa. Raportit ja selvitykset 2012:7. Vaasa; Opetushallitus

Kaikkonen, L. toim. 2010. Ammatilliset erityisopettajat oman työnsä asiantuntijoina, tutkimus ammatillisten erityisopettajien työstä. Jyväskylän Ammattikorkeakoulun julkaisuja – sarja.

Kantojärvi, A. 2012 Kognitiiviset vaikeudet ja vanhemmuus. Teoksessa M., Janhukainen toim, Lasten erityishuolto ja opetus Suomessa. Tampere; Vastapaino

Kiviniemi, K. 2018. Laadullinen tutkimus prosessina. Teoksessa R., Valli toim. Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Jyväskylä; PS-kustannus.

Kivirauma, J. 2004. Segregaatio, integraatio, inkluusio- erityisopetuksen muuttuvat selitykset. Teoksessa R. Rinne & K. Klemelä (toim.) Erityisopetus laajenevana koulutienä. Turun yliopiston kasvatustieteiden laitos.

Klemelä, K. 1999. Ammattikunnista ammatillisiin oppilaitoksiin, ammatillisen koulutuksen muotoutuminen Suomessa 1800-luvun alusta 1900-luvulle. Turun Yliopisto.

Kohonen, S - M. 2007. Mistä motivaatio työhön ja koulutukseen. Teoksessa M. Markkanen & A. Nieminen. Ohjastusti työhön - oppiminen, motivointi, ja sosiaalinen yrittäjäyys. Tampere: Diakonia- ammattikorkeakoulun julkaisuja, Raportteja B34

Konttinen, J - P. 2007. Vammaisten syrjintä. Teoksessa O., Lepola & S., Villa (toim.) Syrjintä Suomessa 2006. Helsinki; Ihmisoikeusliitto

Korpi, M. & Potinkara, H. 2015. Kohti yrittäjämäisen oppimisen pedagogiikkaa Teoksessa J., Laukia, A., Isacsson, K., Mäki M., Teräs. (toim.) 2015. Katuuskottava Ammatillinen koulutus-uusia ratkaisuja oppimiseen. Helsinki: Haaga - Helia Ammattikorkeakoulu .

Kuorelahti, M. Lappalainen, K. 2012. koulun varjossa? Teoksessa H., Silvennoinen, P., Pihlaja. (toim) Rajankäyntejä. Tutkimuksia normaaliuden, erilaisuuden ja poikkeavuuden tulkinnoista ja määrittelyistä. Turun yliopiston kasvatustieteiden laitos.

Kupiainen, S., Hotulainen, R., Hautamäki, J., Vainikainen, M-P. 2017. Metropolialueen nuoret toisen asteen opiskelijoina: osaamisen ja

oppimisasenteiden kehitys yläkoulun alusta lukion ja ammatillisten opintojen toisen opiskeluvuoden kevääseen. Teoksessa A., Toom, M., Rautiainen & J., Tähtinen (toim.) Toiveet ja todellisuus, kasvatus osallisuutta ja oppimista rakentamassa. Jyväskylä; Suomen kasvatustieteellinen seura.

Kurhila, A. 2013. Varhainen puuttuminen. Teoksessa I., Lignell, P., Pynnönen, S., Uusinoka. (toim.) Tukea, tekemistä ja toimintaa ammatillisessa erityisopetuksessa. Hämeenlinna: Hämeen Ammattikorkeakoulu.

Laakso, R. 2012 Lastensuojelun laitostyön arki ja ammatillisuus. Teoksessa M., Janhukainen (toim.) Lasten erityishuolto ja opetus Suomessa. Tampere; Vastapaino

Laine, T. 2018. Miten kokemusta voidaan tutkia? Fenomenologinen näkökulma. Teoksessa R., Valli toim. Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. 5. uudistettu ja täydennetty painos. Jyväskylä; PS-kustannus.

Laitinen, M., Nurmi, K. E. 2013. Vapaan sivistystyön esteettömyyden kehitysnäkymät. Teoksessa M., Laine toim. Miksi joka paikkaan pitää päästä. Vantaa; Kansanvalistusseura

Laki ammatillisesta koulutuksesta. 531 / 2017 Katsottu 4.9.2018
<https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2017/20170531#Pidp450421008>

Laukia, J. 2015. Ammatillinen koulutus taitekohdassa. Teoksessa: J., Laukia, A., Isacsson, K., Mäki, M., Teräs. (toim.) Katu-uskottava Ammatillinen koulutus - Uusia ratkaisuja oppimiseen. Helsinki: Haaga - Helia Ammattikorkeakoulu

Leskisenoja, E. 2017. Positiivisella kasvatuksella osallisuutta, hyvinvointia ja iloa koulutyöhön. Teoksessa A., Toom, M., Rautiainen & J., Tähtinen (toim.) Toiveet ja todellisuus, kasvatus osallisuutta ja oppimista rakentamassa. Jyväskylä; Suomen kasvatustieteellinen seura

Lignell, I. 2013. Esteettömät opetusmenetelmät, pedagogiset mallit ja oppimisympäristöt. Teoksessa A., Raudasoja (toim.) Erityisen hyvää opetusta ja ohjausta. Hämeenlinna: Hämeen ammattikorkeakoulu.

Markkanen, M., Kohonen, S-M., Nieminen, A., 2007. Ohjatusti työhön – oppiminen, motivointi ja sosiaalinen yrittäjäyys. Tampere: Diakonia – Ammattikorkeakoulun Raportteja B24.

Miettinen, K., 2008. Opetussuunnitelmat ja erityisopetus ammatillisessa perustutkintokoulutuksessa. Asiakirja - ja kyselytutkimus opetussuunnitelman perusteiden mukaisesta ammatillisesta erityisopetuksesta. Tampereen yliopisto. Kasvatustieteen väitöskirja.

Määräys OPH 2018. Opetushallitus - 285 - 2018. Opiskelijahuollon keskeiset periaatteet ja tavoitteet.pdf. <http://www.oph.fi/download/189927>. Luettu 11.11.2018

Niemi, A-M, 2015. Erityisiä koulutuspolkuja? Tutkimus erityisopetuksen käytännöistä peruskoulun jälkeen. Helsingin yliopisto. Kasvatustieteellisiä tutkimuksia 264. Kasvatustieteen väitöskirja.

Nuutila, L. 2010. Yhdessä enemmän. Näkökulmia ammatillisen erityisopetuksen verkko-opetukseen ja – ohjaukseen. Haaga-Helia ammattikorkeakoulu

Opetushallitus, ammatillinen koulutus.

https://www.oph.fi/koulutus_ja_tutkinnot/ammattikoulutus. Katsottu 7.1.2019

OPH opas. 2018. Erityinen tuki ammatillisessa koulutuksessa. Opetushallitus.

<https://eperusteet.opintopolku.fi/eperusteet-service/api/dokumentit/4637898>.

Katsottu 18.5.2018

OPH 2018. Reformin tuki. Opetushallitus. Katsottu 15.5.2018

<https://www.oph.fi/reformintuki>.

OPH 2018. tutkintorakenne. Opetushallitus. Katsottu 1.9.2018

<https://www.oph.fi/reformintuki/tutkinnot/tutkintorakenne>

OKM 2018. Reformin tuki / rahoitus. Opetus ja kulttuuriministeriö. Katsottu 12.10.

2018. <https://minedu.fi/ammattillisen-koulutuksen-hallinto-ja-rahoitus>

Paaso, A. 2010. Osaava ammatillinen opettaja 2020. Tutkimus ammatillisen opettajan tulevaisuuden työnkuvasta. Rovaniemi; Lapin yliopisto. Kasvatustieteen väitöskirja.

Parkkinen, T., Berg, J. 2009. Opiskelijan hyvinvointi ja ohjaaminen teoksessa I., Tanskanen, & T., Suominen- Romberg. (toim.) Esteettömästi saavutettavissa. Turun ammattikorkeakoulun raportteja 82.

Pensonen, S., Ågren, S. 2018. Ammatillisen koulutuksen läpäisyn määrällisen seurannan selvitys lukuvuonna 2016 – 2017. Helsinki: Opetushallitus Raportit ja selvitykset 2018 : 2.

Pehkonen, L., 2013. Saako työntekijäkansalaista sivistää teoksessa: K., Brunila, K., Hakala, E., Lahelma, A., Teittinen. (toim.) 2013. Ammatillinen koulutus ja yhteiskunnalliset eronteot. Helsinki, Helsingin yliopisto

Putkinen, M. 2009. Kohti opiskelun esteettömyyttä. Teoksessa I., Tanskanen, T., Suominen - Romberg, (toim.) Esteettömästi saavutettavissa. Turun ammattikorkeakoulun raportteja

Pynnönen, P. & Uusinoka, S. 2013. Kuinka tukea oppimisen intoa ja iloa. Teoksessa A., Raudasoja (toim.) Erytyisen hyvää opetusta ja ohjausta. Hämeenlinna; Hämeen Ammattikorkeakoulu.

Raudasoja, A., Rentola, L. 2013. Hojks erityisen tuen ja ohjauksen välineenä ammatillisessa perustutkintokoulutuksessa ja näyttötutkinnoissa. Teoksessa A., Raudasoja (toim).Erytyisen hyvää opetusta ja ohjausta. Hämeenlinna: Hämeen ammattikorkeakoulu.

Räty, K. 2016. Erityinen tuki elinikäisen oppimisen mahdollistajana ammatillisessa aikuiskoulutuksessa. Helsingin yliopisto. Kasvatustieteen väitöskirja.

Salmela-Aro, K. (toim.) 2018. Motivaatio ja oppiminen. Jyväskylä; PS-kustannus
Suomen Perustuslaki
<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=perustuslaki#L2P6> Katsottu 5.9.2018

Tampereen Yliopisto. 2007. Oppimisen esteet. Tampereen yliopiston saavutettavuustyöryhmän raportti ja suositukset.

Tirri, K., Kuusisto, E., Laine, S. 2018. Kasvun ajattelutapa motivoi oppimaan. Teoksessa K., Salmela - Aro (toim.) Motivaatio ja oppiminen. Jyväskylä; PS-kustannus

Tuomi, J. 2007. Tutki ja lue. Johdatus tieteellisen tekstin ymmärtämiseen. Jyväskylä; Tammi

Tuomi, J, Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällön analyysi. Helsinki; Tammi

Tuomi, J., Sarajärvi, A. 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällön analyysi. Uudistettu laitos. Helsinki; Tammi

Vehmas, S. 2005. Vammaisuus. Johdatus historiaan, teoriaan ja etiikkaan. Tampere: Yliopistokustannus

Virolainen, I. & Virolainen, H. 2018. Mielen voima oppimisessa. Helsinki: Viisas elämä Oy.

Virtanen, A. 2013. Opiskelijoiden oppiminen ammatillisen peruskoulutuksen työssäoppimisen järjestelmässä. Jyväskylän Yliopisto. Kasvatustieteen väitöskirja.

Yhdenvertaisuuslaki.

30.12.2014/1325

<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2014/20141325>. Katsottu 4.9.2018

LIITTEET

Liite 1 Haastattelun teemat

Tässä haastattelussa kerään tietoja erityistä tukea tarvitsevien opiskelun esteistä ammatillisessa perustutkinto-opiskelussa. Tutkijaa kiinnostaa mikä haittaa tai estää opiskelijan ammatin saavutettavuutta. (Tässä kyselyssä ei olla kiinnostuneita fyysisistä esteistä, eikä oppimisvaikeuksiin liittyvistä esteistä.) Lisäksi ollaan kiinnostuneita reformin tuomista muutoksista erityistä tukea tarvitsevan ja aikuisopiskelijan opintoihin. Haastattelija haluaa tietää asiantuntijoiden mielipiteitä opiskelijoiden yhdenvertaisuudesta.

Taustakysymykset: Miten kauan olet toiminut ammattisena opettajana?

Miten kauan olet toiminut erityisen tuen tehtävissä?

Koska olet valmistunut ammatilliseksi erityisopettajaksi?

Minkälaiset seikat estävät erityisen tuen opiskelijaa ammatillisen perustutkinnon saavuttamisessa kokemuksesi mukaan?

1. Esteet ammattiaineiden opiskelussa?
 - opiskelijaan liittyen
 - ohjaukseen liittyen
 - tukitoimissa
 - reformi aikuiset / nuoriso
2. Esteet yhteisten aineiden opiskelussa
 - menetelmät
 - opiskelijaan liittyen
 - ohjaukseen liittyen
 - tukitoimissa
 - reformi aikuiset / nuoriso
3. Esteet työssäoppimisessa
 - menetelmät
 - opiskelijaan liittyen
 - ohjaukseen liittyen
 - tukitoimissa
 - reformi aikuiset / nuoriso
4. Esteet näytöissä
 - ohjaukseen liittyen
 - opiskelijaan liittyen
 - tukitoimissa
 - reformi aikuiset/ nuoriso
- 5 -Yhdenvertaisuus
 - toteutuuko tukea tarvitsevan opiskelijan yhdenvertaisuus opinnoissa
 - kehitettävää
 - reformi